

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ROKEACH'IN EVRENSEL ANA DEĞERLERİNDEN ‘MUTLULUK’
BAĞLAMINDA OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEREN YILDIRIM AYHAN

**DANIŞMAN
PROF. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN**

EKİM 2020

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ROKEACH'IN EVRENSEL ANA DEĞERLERİNDEN ‘MUTLULUK’
BAĞLAMINDA OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEREN YILDIRIM AYHAN

**DANIŞMAN
PROF. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN**

EKİM 2020

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada;

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Tarih

Ceren YILDIRIM AYHAN

İTHAF

*Annem Edaviye Yıldırım ve
Babam Remzi Yıldırım'a,*

ÖN SÖZ

İnsan hayat boyu mutlu olma arzusu içerisinde. Mutluluk insan hayatının anlamıdır. Bu nedenle insanoğlu hayatında mutluluğu aramakta ve ona ulaşmak istemektedir. İnsanların mutluluk algısı ise birbirinden farklıdır. Mutluluğun en masum halini çocuklar yaşamaktadır. Bu araştırmada onlardan öğreneceğimiz birçok şey gibi mutluluk kavramına da onların bakış açısıyla bakmaya çalışılmıştır.

Araştırma süresince benden desteğini esirgemeyen, yoğunluğuna rağmen bana zaman ayıran, bana benden daha çok inanan, güler yüzüyle motivasyonumu arttıran, hayatın her alanında bilgisine ve tecrübesine hayran kaldığım, kendisinin öğrencisi olmaktan gurur ve kelimelerle ifade edilemeyecek kadar minnet duyduğum, çok değerli hocam ve danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN'e en içten duygularıyla şükranlarımı sunarım. Ayrıca savunma jürilerim Doç. Dr. Yusuf KESKİN ve Dr. Öğr. Gör. Ahmed Emin OSMANOĞLU hocalarıma çalışmama olan değerli katkılarından ve beni motive eden dönütlerinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca her konuda bana destek olarak hep yanımda olan annem Edaviye YILDIRIM'a, babam Remzi YILDIRIM'a, canım kardeşim Cansu YILDIRIM'a ve üzerimde büyük emeği olan, acısı içimde taze kalan rahmetle andığım babaannem Salıç YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında beni sabırla dinleyen ve bana yol gösteren sevgili arkadaşım Naile SERTTAŞ'a teşekkür ederim.

Araştırma sürecimde desteğini eksik etmeyerek hayatımı kolaylaştıran sevgili eşim Çağlayan AYHAN'a ve son olarak araştırma sürecimde dünyaya gelen, küçük olmasına rağmen sabretmeyi öğrenen, varlığıyla ve güleryüzüyle bana moral kaynağı olan, şükür sebebim canım kızım Zeynep İnci'ne teşekkür ederim.

ÖZET

ROKEACH'IN EVRENSEL ANA DEĞERLERİNDEN ‘MUTLULUK’ BAĞLAMINDA OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Ceren YILDIRIM AYHAN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Sakarya Üniversitesi, 2020

Gerçekleştirilen bu araştırma ile tüm dünya için önemli olan mutluluk kavramının okul öncesi dönem çocuklarının gözünden incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma okul öncesi dönem çocuklarının mevcut mutluluk algılarının ve bakış açılarının açığa çıkarılması açısından önemli görülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2019 – 2020 eğitim – öğretim yılı içinde Sakarya-Geyve ilçesinde bir ilkokulun anasınıfında eğitim gören 5-6 yaşlarındaki 24 okul öncesi dönem çocuğu oluşturmaktadır. Bu çalışmada veri toplama araçları olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Toplanan veriler yine içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilme aşamaları kodlama, temalaştırma, kod ve temaların düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört basamaktan oluşmaktadır.

Analizlerin sonunda çocukların mutluluk kavramını; aktivite/eylem, ortam ve çevre, değer ve diğer temaları ile ifade ettikleri görülmüştür. Araştırmanın sonunda ise çocukların büyük çoğunluğunun mutluluğu doğru ve olumlu algıladığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak çocukların küçük yaşlardan itibaren mutluluk kavramını anlayıp içselleştirebilmeleri için ve değer eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren uygun programlarla yürütülmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, Değerler, Okul öncesi dönem

ABSTRACT

A QUALITATIVE RESEARCH FOR PRE-SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF 'HAPPINESS' FROM ROKEACH'S TERMINAL VALUES

Ceren YILDIRIM AYHAN, Master's Thesis

Consultant: Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Sakarya University, 2020

In this study, it is aimed to research the concept of happiness, which is significant to the whole world, through the eyes of preschool children. This research is considered significant in terms of revealing the current perception of happiness and attitudes of pre-school children. The study group consisted of 24 pre-school children, with ages of 4-5, who study at the kindergarten of a primary school in Sakarya-Gevye in the 2019-2020 school year. In this research; document analysis and semi-structured interview techniques, which are qualitative research methods, were used as data collection instruments. Data collected was analyzed with the content analysis method. The data analysis process comprises of four steps: Coding, thematics, the arrangement of coding and theme, and interpreting of findings.

According to the results of the analysis, it is indicated that the children express the concept of happiness with actions, setting and environment, values, and other themes. This research has shown that most of the children perceive happiness correctly and positively. Based on these findings, it can be suggested that values education can be conducted with suitable programs beginning from pre-school years in order to provide children's understanding and internalization of the concept of happiness.

Key words: Happiness, values, pre-school year

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
İTHAF	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
DİYALOGLAR LİSTESİ	xii
ÖRNEKLER LİSTESİ	xiv
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xv
GÖRSEL ANLATIMI LİSTESİ	xviii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xxii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.3. Problem Cümlesi	3
1.4. Alt Problemler	3
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Sınırlılıklar.....	3
1.7. Tanımlar	4
BÖLÜM II.....	5
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Değer ve Değerler Kavramı.....	5

2.1.1. Değerlerin Özellikleri	9
2.1.2. Değerlerin İşlevleri	11
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması Yaklaşımları	12
2.1.3.1. Schwartz'ın Değer Teorisi.....	13
2.1.3.2. Hofstede'nin Değer Teorisi	15
2.1.3.3. Graves'in Değer Teorisi	15
2.1.3.4. Allport, Vernon ve Lindzey'in Değer Teorisi	16
2.1.3.5. Spranger'in Değer Teorisi	17
2.1.3.6. Rokeach'ın Değer Teorisi.....	17
2.1.3.7. Maslow'un Değer Teorisi.....	21
2.2. Değerler Eğitimi	22
2.2.1. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi.....	23
2.3. Okul Öncesi Dönem Özellikleri ve Gelişim Alanları Yaklaşımları	26
2.3.1. Bilişsel Gelişim Alanı.....	26
2.3.2. Dil Gelişim Alanı	27
2.3.3. Sosyo-Duygusal Gelişim Alanı	28
2.3.4. Motor Beceriler.....	29
2.4. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi	29
2.4.1. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....	29
2.4.2. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Okulun Rolü.....	30
2.5. Mutluluk Kavramı	30
2.6. İlgili Araştırmalar	31
2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	31
2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	32
BÖLÜM III.....	33
YÖNTEM.....	33

3.1. Araştırmanın Yöntemi	33
3.1.1. Araştırmacının Rolü	33
3.1.2. Araştırma Ortamı	34
3.1.3. Geçerlik ve Güvenirliği Gerçekleştirilmesi	34
3.2. Çalışma Grubu	36
3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci	36
3.4. Verilerin Analizi	43
BÖLÜM IV	45
BULGULAR	45
4.1. Okul Öncesi Dönemde Mutluluk Algısı	45
4.1.1 Her Bir Çocuğun Üç Veri Toplama Aracı Bağlamında Mutluluk Kavramına Yönelik Algısı	45
4.1.2. Çocukların Mutluluğa Yüklelediği Anlamlar	52
4.1.3. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Kendilerini Mutlu Eden Unsurlar	60
4.1.4. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Mutlu Çocukların Yaptıkları Unsurlar	76
4.1.5. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Mutluluğun Olmadığı Bir Dünyada Bulunan Unsurlar	93
BÖLÜM V	108
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	108
5.1. Sonuç ve Tartışma	108
5.1.1. Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre Mutluluk Algılarının Tartışılması	108
5.1.2. Mutluluk Kavramını İfade Etme Yollarına Dair Elde Edilen Bulguların Tartışılması	109
5.2. Öneriler	112
5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler	112
5.2.2. Öğretmenlere Öneriler	112
5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler	113

5.2.4. Araştırmacılara Öneriler	113
KAYNAKLAR.....	114
EKLER	126
ÖZ GEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ.....	134

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. İşlem Zaman Çizelgesi.....	38
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çocuklara Göre Mutluluk Kavramını Anlamlandırma.....	45
Tablo 3. Çocukların Mutluluğa Yüklelediği Anlamlar	53
Tablo 4. Çocukları Mutlu Eden Unsurlar	61
Tablo 5. Mutlu Çocukların Yaptığı Unsurlar	76
Tablo 6. Mutluluğun Olmadığı Dünyadaki Unsurlar	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Rokeach'ın değerler envanteri.....	20
Şekil 2. Maslow'un ihtiyaçlar piramidi	22
Şekil 3. Araştırmada izlenen süreç	38
Şekil 4. Görsel çizimlerine ait araştırmada kullanılan kodlama.....	41
Şekil 5. Görüşmelere ait araştırmada kullanılan kodlama.....	42

DİYALOGLAR LİSTESİ

Diyalog 1: Aktivite temasına dair (oyun-eğlence)	54
Diyalog 2: Aktivite temasına dair (tüketim).....	56
Diyalog 3: Aktivite temasına dair (tüketim).....	56
Diyalog 4: Ortam ve çevre temasına dair (aile).....	57
Diyalog 5: Ortam ve çevre temasına dair (doğa).....	57
Diyalog 6: Değer temasına dair (hayvanseverlik)	59
Diyalog 7: Diğer Temasına Dair	60
Diyalog 8: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	64
Diyalog 9: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	64
Diyalog 10: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	64
Diyalog 11: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	66
Diyalog 12: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	66
Diyalog 13: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	67
Diyalog 14: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	67
Diyalog 15: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)	69
Diyalog 16: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)	69
Diyalog 17: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)	69
Diyalog 18: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik).....	72
Diyalog 19: Değer Temasına Dair (milli değer).....	72
Diyalog 20: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	80
Diyalog 21: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	82
Diyalog 22: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	82
Diyalog 23: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	84
Diyalog 24: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	84
Diyalog 26: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)	86

Diyalog 27: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)	87
Diyalog 28: Değer Temasına Dair (temiz olma)	90
Diyalog 29: Değer Temasına Dair (temiz olma)	90

ÖRNEKLER LİSTESİ

Örnek 1. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk	47
Örnek 2. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk	48
Örnek 3. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk	49
Örnek 4. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk	50
Örnek 5. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapamayan Çocuk.....	51
Örnek 6. Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapamayan Çocuk.....	52

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: Oyun-eğlence	54
Görsel 2: Oyun-eğlence	54
Görsel 4: Eğitim	55
Görsel 5: Tüketim.....	56
Görsel 7: Doğa.....	57
Görsel 8: Yardım etmek	58
Görsel 9: Hayvanseverlik	59
Görsel 10: İyi olmak.....	60
Görsel 11: Oyun-eğlence	62
Görsel 12: Oyun-eğlence	62
Görsel 14: Oyun-eğlence	63
Görsel 15: Oyun-eğlence	64
Görsel 16: Eğitim	65
Görsel 17: Eğitim	65
Görsel 18: Tüketim.....	66
Görsel 19: Tüketim.....	67
Görsel 20: Tüketim.....	67
Görsel 21: Aile	68
Görsel 22: Aile	69
Görsel 23: Doğa.....	70
Görsel 24: Doğa.....	71
Görsel 25: Hayvanseverlik	71
Görsel 26: Milli değer	72
Görsel 27: Atatürk Sevgisi	73

Görsel 29: Kendi başına iş yapabilme	74
Görsel 30: İş sahibi olma	75
Görsel 31: Büyüme ve gelişme.....	75
Görsel 32: Büyüme ve gelişme.....	76
Görsel 33: Oyun-eğlence	78
Görsel 34: Oyun-eğlence	78
Görsel 36: Oyun-eğlence	79
Görsel 37: Oyun-eğlence	80
Görsel 38: Eğitim	80
Görsel 40: Eğitim	81
Görsel 41: Eğitim	82
Görsel 43: Tüketim.....	83
Görsel 48: Aile	86
Görsel 49: Doğa.....	86
Görsel 50: Doğa.....	87
Görsel 51: Doğa.....	87
Görsel 54: Dostluk.....	89
Görsel 59: Uçağa binme	91
Görsel 62: Diğer	92
Görsel 64: Çikolata/şeker olmaması.....	95
Görsel 65: Yiyeceklerin bozulması	96
Görsel 66: Çevrenin temiz olmaması	96
Görsel 67: Çevrenin temiz olmaması	97
Görsel 68: Doğa tahribi	97
Görsel 69: Doğa tahribi	98
Görsel 70: Kötülük	98

Görsel 71: Kötülük	98
Görsel 77: Yangın olması	101
Görsel 79: Oyun oynayamamak	102
Görsel 80: Oyun oynayamamak	103
Görsel 83: Anne eksikliği	104
Görsel 87: Önemsenmek	106
Görsel 88: Özgürlük	106

GÖRSEL ANLATIMI LİSTESİ

Görsel anlatımı 1: Aktivite Temasına Dair (oyun-eğlence)	54
Görsel anlatımı 2: Aktivite Temasına Dair (oyun-eğlence)	54
Görsel anlatımı 3: Aktivite Temasına Dair (eğitim).....	55
Görsel anlatımı 4: Aktivite Temasına Dair (eğitim).....	55
Görsel anlatımı 5: Aktivite Temasına Dair (tüketim).....	56
Görsel anlatımı 6: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	57
Görsel anlatımı 7: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	57
Görsel anlatımı 8: Değer Temasına Dair (yardım etmek)	58
Görsel anlatımı 9: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik).....	59
Görsel anlatımı 10: Değer Temasına Dair (iyi olmak).....	59
Görsel anlatımı 11: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	62
Görsel anlatımı 12: Aktivite/ Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	62
Görsel anlatımı 13: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	63
Görsel anlatımı 14: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	63
Görsel anlatımı 15: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	64
Görsel anlatımı 16: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	65
Görsel anlatımı 17: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	65
Görsel anlatımı 18: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	66
Görsel anlatımı 19: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	67
Görsel anlatımı 20: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	67
Görsel anlatımı 21: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	68
Görsel anlatımı 22: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	69
Görsel anlatımı 23: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	70
Görsel anlatımı 24: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	71
Görsel anlatımı 25: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik).....	71

Görsel anlatımı 26: Değer Temasına Dair (milli değer).....	72
Görsel anlatımı 27: Değer Temasına Dair (Atatürk Sevgisi)	73
Görsel anlatımı 28: Diğer Temasına Dair (güvenlik/koruma).....	73
Görsel anlatımı 29: Diğer Temasına Dair (kendi başına iş yapabilme)	74
Görsel anlatımı 30: Diğer Temasına Dair (iş sahibi olma).....	75
Görsel anlatımı 31: Büyüme ve Gelişme Temasına Dair (büyüme ve gelişme)	75
Görsel anlatımı 32: Büyüme ve Gelişme Temasına Dair (büyüme ve gelişme)	76
Görsel anlatımı 33: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	78
Görsel anlatımı 34: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	78
Görsel anlatımı 35: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	78
Görsel anlatımı 36: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	79
Görsel anlatımı 37: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence).....	79
Görsel anlatımı 38: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	80
Görsel anlatımı 39: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	81
Görsel anlatımı 40: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	81
Görsel anlatımı 41: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)	81
Görsel anlatımı 42: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	82
Görsel anlatımı 43: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	83
Görsel anlatımı 44: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	83
Görsel anlatımı 45: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)	84
Görsel anlatımı 46: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	85
Görsel anlatımı 47: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	85
Görsel anlatımı 48: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile).....	86
Görsel anlatımı 49: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	86
Görsel anlatımı 50: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	87
Görsel anlatımı 51: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa).....	87

Görsel anlatımı 52: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik).....	88
Görsel anlatımı 53: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik).....	88
Görsel anlatımı 54: Değer Temasına Dair (dostluk)	89
Görsel anlatımı 55: Değer Temasına Dair (sevgi).....	89
Görsel anlatımı 56: Değer Temasına Dair (milli değerler).....	89
Görsel anlatımı 57: Değer Temasına Dair (temiz olma)	90
Görsel anlatımı 58: Diğer Temasına Dair (kurallara uyma).....	91
Görsel anlatımı 59: Diğer Temasına Dair (uçığa binme).....	91
Görsel anlatımı 60: Diğer Temasına Dair (kendi başına iş yapabilme)	92
Görsel anlatımı 61: Diğer Temasına Dair (ceza almama).....	92
Görsel anlatımı 62: Diğer Temasına Dair (diğer).....	92
Görsel anlatımı 63: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (insanın vücudunun olmaması).....	94
Görsel anlatımı 64: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (çikolata/şeker olmaması)	95
Görsel anlatımı 65: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (yiyeceklerin bozulması).....	95
Görsel anlatımı 66: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (çevrenin temiz olmaması).....	96
Görsel anlatımı 67: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (çevrenin temiz olmaması).....	96
Görsel anlatımı 68: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğa tahribi).....	97
Görsel anlatımı 69: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğa tahribi).....	97
Görsel anlatımı 70: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (kötülük).....	98
Görsel anlatımı 71: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (kötülük).....	98
Görsel anlatımı 72: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (korku).....	99
Görsel anlatımı 73: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (korku).....	99
Görsel anlatımı 74: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğal afetlerin olması)	100
Görsel anlatımı 75: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğal afetlerin olması)	100
Görsel anlatımı 76: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (şiddet)	100
Görsel anlatımı 77: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (yangın olması)	101

Görsel anlatımı 78: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)	102
Görsel anlatımı 79: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)	102
Görsel anlatımı 80: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)	103
Görsel anlatımı 81: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (arkadaş eksikliği).....	103
Görsel anlatımı 82: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (arkadaş eksikliği).....	103
Görsel anlatımı 83: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (anne eksikliği)	104
Görsel anlatımı 84: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (anne eksikliği)	104
Görsel anlatımı 85: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (bireylerin birbirini üzmesi)	105
Görsel anlatımı 86: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (Allah inancı).....	105
Görsel anlatımı 87: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (önemsenmek)	106
Görsel anlatımı 88: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (özgürlük)	106
Görsel anlatımı 89: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (eğitim) ..	107

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

TDK : Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde sırasıyla araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almıştır.

1.1. Problem Durumu

Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren çevresiyle etkileşim içinde olmaktadır. Dolayısıyla anne-baba ya da bakıcı gibi kendisinin bakımını sağlayan kişi/kişiler aracılığıyla dünyayı keşfetmeye başlamaktadır. Çevresini gözlemler ve onları müthiş bir merakla izlemektedir. Böylelikle etrafını keşfederken karşılaştığı yeni bilgileri de edinmiş olur. Bu bağlamda çocuk eğitime erken dönemde başlanması oldukça önemlidir (Kırtel, 2018).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) (2020) erken çocukluk dönemini, doğum ila sekiz yaş arasında olan dönem olarak belirtmektedir. Bu dönem çocuğun beyнинin gelişimiyle diğer gelişim alanlarının zirveye ulaştığı bir büyüme dönemi olarak kabul edilir. Bireyin büyüme hızının en hızlı olduğu, sosyal, duygusal, bilişsel, fiziksel, dil gelişimi olarak hızla geliştiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Okul öncesi dönem ise 0-6 yaş olarak kabul edilmekte ve erken çocukluk döneminin içinde yer almaktadır. Bu dönem verilen eğitime ise 'okul öncesi eğitim' denilmektedir (Oktay, 1990).

Okul öncesi dönem çocukları gelişimsel özellikleri gereği meraklı ve öğrenmeye heveslidirler. Bu özellikleri göz önünde bulundurularak eğitim programları düzenlenmektedir. Okul öncesi dönem çocukları edindiği bilgileri kalıcı hale getirebilmeleri, onları bütün gelişim alanlarıyla destekleyerek kullanabilmeleri için farklı teknikler kullanılmaktadır. Bu teknikler eğitim programını oluşturmaktadır (Tepetaş & Haktanır, 2013). Ayrıca eğitimin istenilen şekilde verilebilmesi için de eğitim planları ve programları belirlenerek uygulanmaktadır (Keskin & Keskin, 2009). Günümüz eğitim programlarının uygulama basamağında okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özelliğinden faydalanılarak çocukların ilgilerini uyan ve önem atfettikleri etkinliklerin içerisine planlı olarak değerler eğitiminin eklenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bununla beraber değerleri, çocukların özümseyerek gündelik yaşamda kullanabilmeleri için bu programlara uyarlanarak verilmesi önemli görülmektedir (Aral & Kadan, 2018). Yapılan etkinliklerin anlam kazanmasıyla birlikte çocuğun dünyaya bakışı, çevresini algılama biçimi ve karakter oluşumu etkilenmektedir.

Yapılan bilimsel araştırmalar okul öncesi dönemde çocuğun davranış gelişiminde değerlerin öneminin büyük olduğunu göstermektedir. Değerler eğitimi çocuğun yetiştiği ailenin yanı sıra okullar aracılığıyla da verilmektedir (Keskin, 2008). Bu dönemde çocuklara verilecek olan değer eğitiminin hem kendilerini hem de toplumsal açıdan birçok alanda yarar sağladığı bilinmektedir. Çocuklar kendisini çevresine kabul ettirme çabası içinde olmaktadır. Bu durum büyüdükçe kendini saygın bir birey olarak yetiştirerek öz değer algısının yüksek olmasına doğru yönelmektedir. Birey çevresiyle ilişkiler kurmak, toplumda varlığını hissetmek istemektedir. Bu bireyin toplumsal bir varlık oluşunu göstermektedir. Buna bağlı psikolojik iyi olma durumu ve yaşantısından memnun olma hali ile mutluluk duymaktadır (Bal & Gülcan, 2014).

Öte yandan erken yaşta verilen değer eğitimi çocukların kendine güvenen, sorunlarını çözmeye başarılı, kendi kararlarını verebilen, toplumda varlıklarını kabullendiren ve bunun sonucunda mutlu birer birey olarak yetiştikleri gözlenmiştir (Ömeroğlu & Sapsağlam, 2016).

Bu araştırma ile çocukların mutluluk kavramına dair mevcut olan algıları ortaya çıkarılmak istenmiştir. Ayrıca çocukların mutluluğa olan bakış açılarının bilinmesi ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini bilmek ve bunu okul öncesi programlarına dâhil etmek için çok önemlidir. Gerçekleştirilen bu çalışma ile aynı zamanda çocukların mutlulukla ilgili yaşam beklentilerini ortaya çıkararak yeni eğitim programlarına ışık tutmak hedeflenerek *“Rokeach’ın evrensel ana değerlerinden olan mutluluğu okul öncesi dönemdeki çocuklar nasıl algılamaktadırlar?”* sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Okul öncesi dönem, çocukların kendilerini özgürce ifade ettiği, duygularının farkında olarak hareket ettiği ve yeni deneyimler edindiği dönem olarak kabul edilir (Arıkoç, 2019). Bu araştırmada çocukların Rokeach’ın değer sınıflaması içinde yer alan ve amaç değerlerden biri olarak tanımladığı ‘mutluluğu’ değer eğitimi kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Literatür taraması esnasında okul öncesi alanında değer eğitimiyle ilgili bir çok çalışma bulunmasına rağmen sadece mutluluk kavramını çocukların nasıl algıladıklarına yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksiklikten yola çıkarak bu çalışmanın hem okul öncesi hem de değerler eğitimi alanlarına katkıda bulunulacağı düşünölmektedir. Ayrıca çocukların mutluluk algılarına dair alanda çalışan uzmanların, eğitimcilerin ve ailelerin bakış açılarını genişleteceği düşünölmüştür. Ayrıca araştırma,

- Okul öncesi dönem çocuklarının mutluluk algılarının ortaya çıkarılmasına yönelik derinlemesine araştıran bir başka çalışma olmadığı için *özgün*;
- Değerler eğitimi ile ilişkili olarak mutluluk kavramının yeni çalışmalara referans olabilmesi bakımından *işlevsel*;
- Okul öncesi dönem çocuklarında mutluluk kavramının yerinin görülmesi bakımından *gerekli*;
- Okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal ve bireysel olarak mutluluğu nasıl algıladığını günümüzdeki çalışmalarla desteklenerek araştırıldığı için *günceldir*.

1.3. Problem Cümlesi

Bu araştırmada, “*Rokeach*’ın evrensel ana değerlerinden olan mutluluğu okul öncesi dönemdeki çocuklar nasıl algılamaktadırlar?” temel sorusuna yanıt aranmıştır.

1.4. Alt Problemler

Okul öncesi dönem çocukları ile gerçekleştirilen bu araştırmada ana problem cümlesinden hareketle aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır;

- Okul öncesi dönemdeki çocuklara göre mutluluk ne anlama gelmektedir?
- Okul öncesi dönemdeki çocuklara göre insanları ne/neler mutlu eder?
- Okul öncesi dönemdeki çocuklara göre mutlu insanlar ne/neler yapmaktadır?
- Okul öncesi dönemdeki çocuklara göre mutlu olmak için ne/neler yapılabilir?
- Okul öncesi dönemdeki çocuklara göre mutluluğun olmadığı bir dünya nasıl olur?

1.5. Varsayımlar

Araştırmada, aşağıda ele alınan varsayımlar kabul edilmiştir.

- Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan çocukların normal gelişim gösterdikleri,
- Çocukların sosyoekonomik ve kültürel yapılarının benzer olduğu,
- Araştırma sırasında gerçekleştirilen görüşme ve görsel çizimlerinin çocukların duygu ve düşüncelerini tümüyle yansıttığı,
- Araştırma sırasında yararlanılan kaynakların ve akabindeki bilgilerin doğru ve geçerli olduğu kabul edilmiştir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Sakarya'nın Geyve ilçesinde bulunan ilkokula bağlı anasınıfında bulunan çocuklar ile,
- 2019-2020 yılını kapsayan eğitim öğretim yılı ile,
- Çocukların mutluluk algılarını öğrenmek için sorulan araştırma soruları ile,
- Araştırma süreci içinde çocuklara yaptırılan görsel çizimleri ve görüşme sorularından elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Okul öncesi eğitim, *'0-6 yaşlarındaki çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini, sistemli bir ortam içinde daha iyi sağlayan, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, onları ilköğretime hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitimidir'* diye tanımlamıştır (Gürkan, 1988).

Değer, *'bireyin kendine ve çevresindekilere huzur dolu bir ortamı sağlayan duyuşsal düşünceler'* şeklinde tanımlanmaktadır (Keskin & Keskin, 2009).

Değerler eğitimini Slater (2002),

'Değerler eğitimi manevî, ahlâkî, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı-karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimidir' şeklinde tanımlamaktadır (aktaran Keskin, 2008).

Mutluluk kavramı;

'Mutluluk biraz sonra söz edeceğimiz temel şartlar var olduğu sürece insanın kendi kendisiyle ve çevresiyle uyum ve barış içinde olması; başkalarıyla gerçek sevgiye dayanan bir ilişki kurabilmesi ve insanlara sevgi ile yönelmesi ve başkalarının gösterdiği sevgiye de açık olması; kendine ve toplama yararlı olan eğilimlerini – yapıcı ve yaratıcı eğilimlerini- gerçekleştirebilmesi; bütün bunların sonucu olarak da, şartlar elverdiği ölçüde, gerek kendi hayatını, gerekse başkalarının hayatını iyiye, doğruya ve güzele yöneltme çabalarında başarılı olduğunu, hiç değilse, bu konuda olumlu katkılarda bulunduğunu bilmekten kaynaklanan bir sevinç, esenlik ve iç huzuruna ulaşabilmesi demektir.' (Yörükkan, 1994, s.16).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde kuramsal çerçevesine dair açıklamalar, yurtiçi ve yurt dışında yapılan benzer çalışmaları içinde bulunduran altı başlık bulunmaktadır. Bu başlıklardan ilkinde değer ve değerler kavramı açıklanmış, değerlerin özellikleri, işlevi, değerlerin sınıflandırma yaklaşımlarına yer verilmiştir. İkinci başlıkta değerler eğitiminin amacı ve önemi yer alırken üçüncü başlıkta araştırmanın çalışma grubunu oluşturan okul öncesi çocuklarının gelişimsel özellikleri yer almaktadır. Dördüncü başlıkta ise okul öncesi dönemde verilen değerler eğitimine değinilmiştir. Beşinci başlıkta mutluluk kavramı üzerinde durulmuştur. Altıncı başlıkta ise ilgili araştırmalar olarak konuyla ilişkili olarak yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Değer ve Değerler Kavramı

İnsan beden ve ruhtan oluşan bir varlıktır (Kaya, 2014). İnsanın bedenlen sağlığı olmasının yanı sıra ruhsal olarak da sağlıklı olması önemlidir. İnsan ruhunun sağlıklı olabilmesi için ise bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. İnsanı olumlu yönde etkileyen değer kavramını irdelemek gerekmektedir. İnsanın, hayatını yönlendiren sosyal değerleri öğrenilmeden, istek, duygu ve beklentilerini anlamadan davranışlarını tahmin etmek mümkün olmamaktadır. Değerler insanın olaylara karşı duruşunu belirlemektedir. Bu bağlamda değerleri incelerken insanın inançları da ön plana çıkmaktadır. Bu inançlar insanın doğduğu, yaşadığı çevrenin etkisinde gelişmektedir. Bu nedenle gelişimin önemli olduğu çocukluk dönemi değerlerin, inançların oluşumunda oldukça önemlidir (Aydın, 2014). Değerler bir çok bilim dalının üzerinde çalıştığı bir konudur. Değer kavramı ile ilgili literatürde pek çok tanım yer almaktadır.

Değer; sosyal grubun ya da içinde yaşanılan toplumun birlik, düzen, varlık ve sürekliliğini sağlayıp devam ettirmek amacıyla üyelerinin çoğunluğu tarafından gerekli ve doğru olduğu düşünülen; toplumda yer alan bireylerin ortak amaç, düşünce ve duygularını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki inanç veya ilkeleridir (Kızılcılık & Erjem, 1994, s. 99)

Değer, insanın kendisi ve etrafındaki durumları ‘iyi’ ve ‘doğru’ olarak tanımlayabilmesi ve yaşantısında sürdürebilmesi için gerekli olgular olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda değer insan yaşantısında entegre edilmiştir. İnsanlar gelenek, görenek ve sosyal kurallarla “doğru-yanlış”ı ve “iyi-kötü”yü ayırt etmekte ve kendilerinin ahlâk ilkeleri ile bir ölçü edinmeyi öğrenmektedirler (Beil, 2003, s. 14). Öğrenilen bu ölçü ise değer olarak

adlandırılmaktadır. Değer kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) (2020) '*bir şeyin kıymetini belirlemek amacıyla kullanılan soyut bir ölçü*' şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca bir şeyin para ile kıymetinin belirlenerek karşılığı, paha, bedel şeklinde de ifade edilmiştir. Farklı bir tanımlama ise 'bir milletin sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal ve bilimsel unsurları kapsayan maddi ve manevi öğelerin tümü' şeklindedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020).

Ulusoy (2007) TDK'nın tanımına ek olarak değer kavramının psikoloji, sosyoloji, felsefe, matematik, tarih, iktisat, dini bilimler gibi alanlarda kullanıldığını belirtmiştir. Fakat değer kavramının sosyal bilimler için önemli olmasının asıl sebebini insan davranışlarını somutlaştırıyor olmasına bağlamıştır.

Schwartz ve Bilsky (1987) değerleri evrensel insan ihtiyaçlarının zihinsel temsilleri şeklinde tanımlamaktadır. Tezcan (1974) ise; değerlerin tüm toplum ve kültüre önem veren ve anlam kazandıran ölçütler olduğunu ileri sürmüştür.

Ülkemizde değerlerle ilgili ilk çalışmalarda bulunan Güngör değerleri istenilen ve istenilmeyen unsurlar olduğunu ve değer inanca eş değer olduğunu söylemektedir (Güngör, 2010).

Değer bireyin, arzu ettiği ve yararlı gördüğü, beğenilen durumlarını gösteren kıstaslardır (Tan, 1981, s. 123). Değerler kişinin devamlılık gösteren davranışlarına yön veren tutumlardır (Oğuzkan, 1981, s. 45). Değer kavramı bireylerin birbirleriyle, nesnelere, canlı veya cansız varlıklarla bağlantısında, duygularında ve düşüncelerinde algılanan durum olmaktadır (Köknel, 2007, s. 17).

Öte yandan değer, belirli olan bir durumu diğer bir duruma seçme yönelimi şeklinde ifade edilmektedir. Değerler, insan davranışlarına öncülük etmekte ve bu davranışları sorgulamayı sağlayan anlayışlardır. Bununla beraber değerler, insanların neyi önemli algıladıklarını tanımlayarak tercihleri, istekleri, istenen ve istenmeyen durumları göstermektedir (Erdem, 2003, s. 56).

Bolay (2004) değerleri; istenilen, gereksinim duyulan şeye karşı beslenen amaçlar olarak tanımlamaktadır. Kağıtçıbaşı (1981) ise değeri; genellikle hiyerarşik ve genel olarak daha çok önem taşıyan tutumlar şeklinde tanımlamaktadır. Bireylerin değer hiyerarşisi ve sahip olduğu değerleriyle belirli bir durum arasındaki işlevsel ilişki bilinirse tutumları tahmin edilebilmektedir..

Rokeach'a göre değerler, bütünüyle değişebilir ya da durağan değildir. Değerler değişebilir olsaydı insanın karakterinin, kişiliğinin de sürekli değişebilirliğinden bahsedilirdi. İnsanın kişiliğinin devamlılığı söz konusu olamazdı. Değerler durağan olsaydı insanın sosyal ve bireysel çevresinin hiçbir zaman değişmemesi gerekirdi. Bu durum ise insan için pek mümkün değildir (Çalışkur & Aslan, 2013). Ayrıca Rokeach değeri daimi bir inanç şeklinde yorumlamıştır (Akbaş, 2004). Bu tanımlar çerçevesinde değerler bazı özelliklere sahip olmaktadır. Bu özellikler; değerler toplum ve toplumda yer alan insanlar tarafından benimsenir ve toplumu bütünleştirici özellik gösterir. İçinde yaşanan toplumun ve insanların iyiliğine yönelik inanılan ölçütlerdir. Heyecan, bilinç ve duyguları içeren yargılardır. Bununla birlikte insanın bilincinde bulunan ve davranışını yönlendiren öğelerdir (MEB, 2018).

Değer, insanın varlığından itibaren, toplumların yaşamını etkileyen bir konudur. İnsanlar düşünüp sorgulamaya başladığı andan itibaren hayatı anlamlandırmak adına değerleri özümsemeye çalışmışlar ve bunun sonucu olarak da iyi bir vatandaşta olması gereken değerlere dikkat çekmişlerdir. Değerler çağlara ve toplumlara göre değişiklik gösterse de önemini kaybetmeyen bir kavramdır (Çakıroğlu, 2013). Dünyada yaşanan gelişmeler sonucu dolayısıyla değerlerde farklılıklar meydana gelmiştir. Her şeyin hızla geliştiği ve değiştiği günümüzde, bu gelişmeler sonucunda kişisel, toplumsal ve kültürel alanlar da etkilenmiş, değerler de bundan payını almıştır. Değerlerin olmadığı bir toplumda, toplumsal huzurun ve barışın olması beklenemez; çünkü toplumsal kuralları da değerler belirlemektedir. Bu sayede hukuki yaptırımlara gerek duyulmadan toplumsal huzur sağlanmış olur. Günümüzde emniyet güçlerine ve mahkemelere fazla iş düşmesi muhtemelen değerlerin giderek aşınmasından, kaybolmasından kaynaklanmaktadır (Arabacı & Akgül, 2013, s. 8-9).

İnsanın hangi dönemde veya hangi kültür bölgesinde yaşadığının bir önemi yoktur. İnsan kendini var olan değerler dünyası içinde oluşturur. Çünkü insan değerlerle donatılmış bir dünyada yaşar (Poyraz, 2007, s. 85). Bu nedenle öncelikle değerlerin ne olduğunu tanımlamak gerekir. Değerle ilgili tek bir tanım yerine birtakım tanımlara yer vermek daha işlevsel olacaktır (Dilmaç, Bozgeyikli, & Çıkılı, 2008, s. 70). Sözlükte önem ve kıymet olarak belirtilen değer, toplumun geneli tarafından benimsenen ahlaki duygu, düşünce ve yargılardan oluşmaktadır. Aynı zamanda değer, bireylerin duygu ve düşüncelere verdikleri olumlu tepkiler, benimsedikleri kurallar ve yargılardır (Eser, 2013, s. 18). Er'e (2013) göre değer, bir unsurun ya da herhangi bir şeyin önemini belirlemeye yarayan bir ölçüt, bir şeye

yüklenen bir anlam veya kıymet ya da herhangi bir şeye ihtiyaç duyan bir varlığın nesne ile arasında beliren şeydir. Aladağ (2009) değer in insan davranışlarını yönlendiren, insan yaşamını etkileyen bir kavram olduğunu ve bu nedenle insan davranışlarını açıklamada etkili bir rolü olduğu için çoğu sosyal bilimci tarafından ilgi gördüğünü vurgulamaktadır. (Aydın, 2010, s. 16) Değeri insanların çevresinde olup bitene verdiği tepki, arzu edilen ve istenilen şey, insan davranışlarını yönlendiren, hayatın amacıyla ilgili inançlar, yol gösteren ölçüler olarak belirtmiştir. Hökelekli (2010) ise değeri, insana rehberlik eden onu yönlendiren inanç ve kurallar, insan davranışlarının ahlaki, doğru ve etkili olup olmadığını belirlemeye çalışan ilke ve standartlar olarak açıklamıştır. Değerler insanlar kadar diğer bilinç sahibi canlıların tutum, tercih ve davranışlarını da etkilemektedir (Harris, 2010/2016, s. 22). Bu nedenle değerler, tutum ve davranışlarla yakından ilgilidir ve onları şekillendirir. Yani değerler, bir kimsenin farklı durumlarda gösterdiği tepki ve davranışlara yön veren inançlar ve yargılardır (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 14-15). Değerler, birey ve toplumun yaşam standartlarını artıran, huzuru sağlamayı amaçlayan kurallar bütünüdür. Aynı zamanda toplumun ortak kararları ve uzun bir süreci içeren kurallardır (Aktepe, 2010, s. 2).

Değerler, bireyin duyuşsal ve davranışsal tepki yönelimini oluştururken toplumda insanca yaşanılmasını da sağlarlar (Çetin, 2013). Bireyde değer yargılarının oluşmasında ve bireyin bu değer yargılarını benimsemesinde içinde yaşadığı toplumun kültürünün ve bulunduğu ortamın etkisi vardır (Yiğittir & Öcal, 2010, s. 409). Her zaman insan hayatının bir parçası olan değerler insan davranışlarını yönlendirerek onların hayatlarının şekillenmesini sağlar. Ancak eğitim sürecinde, bilişsel davranışların kazanımına önem verilirken, duyuşsal özelliklerin kazanımı uzun sürdüğünden ve gözlemlenmesi zor olduğundan dolayı göz ardı edilmiştir (Demirhan İşcan, 2007).

İnsanın içinde bulunduğu toplumda sahip olduğu değerleri gözetererek veya göz ardı etmesine bağlı olarak değerler süreç içinde kaybolabilir veya bir sonraki nesle aktarılabilir. Bir sonraki nesle aktarılması değerlerin insanlar tarafından kabul görmesine ve benimsenmesine bağlıdır (Özkan & Soylu, 2014, s. 1254-1255). Birey değerleri benimserken çevresiyle etkileşimde bulunur, onları model olarak alır ve toplum tarafından kabul gören ve ödüllendirilen davranışları uygular (Akbaş, 2008, s. 343).

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Değer kavramından ve tanımlarından yola çıkarak araştırmacılar tarafından birçok özellik tespit edilmiştir. Değerlerin ne olduğunu daha iyi kavrayabilmek için özelliklerinin doğru anlaşılması gerekir. Şüphesiz bu özelliklerin bilinmesi, unutulmaya yüz tutan ve çağın şartları ile şekil değiştiren değerleri tanımada ve hayatımıza rehber edinmede faydalı olacaktır.

Değerlerin birçok farklı boyutundan söz etmek mümkündür. ‘Değerler arasında üst düzey bir ahengin oluşumu, kişinin çevreye uyumunun zorunlu şartlarından biri haline gelir. Bu yüzden bireylerin toplumsal uyumları ve davranışları arasında bir tutarlılık söz konusu olabilmektedir’ (Özensel, 2003, s. 227). Değerler, ‘zorunlu olsa da olmasa da bütün insan eylemlerini ve özellikle de ahlaki eylemleri belirler’ (Gündüz, 2005, s. 18-19). Bu süreçte ‘değerler ile insan arasında ilişki karşılıklıdır. Değerler insanları, insanlar değerleri yaşatır’ (Aydın M. , 2003, s. 125).

Değerlerin önemli sayılabilecek bir farklı boyutu da toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik göstermeleridir. Bu değişim yok olmak şeklinde değil, çağın şartlarına göre şekil ve anlam değiştirerek yeniden ortaya çıkmaları şeklinde olabilir (Özdaş, 2013). Eğer “değerler değişmez, sabit olsalardı, bireysel ve sosyal değişimin olması mümkün olmazdı. Bu açıdan bakıldığında, değerlerin tamamen değişmediğini ancak durağan bir yapıda da olmadığını” Rokeach (1973) söylemek mümkündür. ‘Değerlerdeki değişim birdenbire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır. Değerler kalıtımsal değildir. Bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır’ (Şen, 2007). ‘Değerler yaşam boyu değişir ve gelişirler’ (Köknel, 2007, s. 18).

İçinde bulunulan kültürle etkileşim halinde olan değerler, insanoğlunun yaşamını anlamlı kılmaktadır. Değerler, kültürlerle gelişir ve birbirlerini etkileyerek gelecek kuşaklara aktarılır ve devamlılığını sağlarlar. Çünkü değerler, toplumlar için önemlidir ve değerlere uygun davranan bireyler de toplum için kıymetlidir. ‘Değerlerin gerek bireysel, gerekse toplumsal hayatı ve değerleri etkilemesi, beraberinde farklı özellikleri getirmektedir. Değerlerin sahip olduğu bu özellikler kişiye, topluma, yere ve zamana göre değişebilmektedir’ (Özdaş, 2013, s. 15). Bununla beraber değerler kişinin gelişigüzel seçtiği davranışlar değildir. Duyusal, bilişsel, teknolojik ve ekonomik özellikleri olan sistematik davranışlar olarak kabul edilir (Korkmaz, 2013). Değerlerin sahip olduğu birçok özelliğin bilinmesi bireysel ve toplumsal yaşam için daha aydınlatıcı olacaktır. Değer

tanımlamalarıyla kavramsal çerçeve bir noktaya kadar çizilmiştir ancak daha belirginleştirilmesi açısından değerlerin özellikleri önemlidir.

Genç kuşakların daha ilk yaşlarından itibaren ailelerinden aldıkları değer birikimleri, okul programlarında eğitim yoluyla daha kalıcı hale getirilmeye çalışılmaktadır. Hali hazırda uygulanmakta olan İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değerlerin özelliklerinden şu şekilde bahsedilmiştir (MEB, 2018):

- Değerler, geleneklerimizden beslenen ve günümüze ışık tutan olgulardır.
- Hayatımızda karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan güç kaynağıdır.
- Bireylerin davranışlarını olumlu yönde şekillendiren olgulardır.
- Kişilerin yararına olan ölçütlerdir.
- Sosyal ihtiyaçları karşılayan kabul görmüş ölçütlerdir.

Schwartz ve Bilsky (1987) değerlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır (Yazıcı, 2006, s. 504-505):

- Değerler, inançlardır.
- Değerler, bireyin amaçlarıyla ve davranış biçimleriyle ilişkilidirler.
- Değerler, özgül eylemlerin üzerindedirler.
- Değerler, davranışların, seçimleri ve değişimleri yönlendiren standartlardır.
- Değerler, kendi aralarında öneme göre sıralanırlar.
- Değerler, değişime açıktırlar.
- Değerler, bağlı oldukları toplumların kültürlerine göre değişir.

Rokeach (1973), değerlerin davranışa birçok yönden rehberlik ettiğini belirtilerek değerlerin özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir (Bilgin, 1995, s. 83-84).

Değerler;

- İnsanların, her konuda belirli pozisyonda olmasını gerektirir.
- İnsanların, dini ya da politik tercihlerini etkiler.
- İnsanların, kendilerini ortaya koymasında yol gösterir.
- İnsanların, öz değerlendirmesinde veya karşı değerlendirmelerinde etkin rol oynar.
- Bir başkasını ikna ve etkilemede rol oynar.

2.1.2. Değerlerin İşlevleri

Değerler, insana ne olduğu, ne olması ve nasıl olması gerektiği konusunda yol gösterir ve onları aydınlatır. Böylece değerler aracılığıyla topluma yararlı, iyi, uyumlu ve üretken vatandaşlar yetişmektedir (Hökelekli, 2010, s. 5). Çünkü değerleri, davranışa dönüştürmek atılan önemli adımlardan biridir ve yaşam yolunda ustalaşmış olmanın da en önemli göstergesidir (Çağlayan, 2013, s. 99).

İnsanın bir toplulukta kabul görebilmesi için toplumsal değerlere sahip olması gerekir. İnsan içinde bulunduğu topluluktan, çevreden veya aileden etkilenerken ya da model alarak kendi değer yargılarını oluşturur. Bu nedenle bir çocuğun bulunduğu ortam değerler açısından ne kadar zenginse ve ne kadar uyarıcıya sahipse çocuğun değerleri kazanması da kolaylaşmaktadır (Sapsağlam, 2015). Değerlerin işlevlerinden biri de toplumun ve bireyin huzurunun sağlanmasıdır. Çünkü bir toplumun sahip olduğu ahlaki değerler, bireyleri yönlendirerek onların olumlu davranışlarda bulunmasına yardımcı olur ve toplumsal düzenin sağlanmasına olanak tanır. Dünyada ahlaki bunalımın yaşanması, şiddet olayları, değer yoksunluğu ve bu değer yoksunluğunun bireyleri olumsuzluğa itecek şekilde görünür hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bir toplumun varlığı ve gelişmesi o toplumda yaşayan insanların değerlerine sahip çıkmalarına ve o değerleri gerçekleştirmelerine bağlıdır; çünkü toplumu ve insanları bir arada tutan en önemli etkenlerden biri sahip oldukları değerdir (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 4).

Değerler bir toplumun devam etmesi ve hayatta kalabilmesi için o toplumun değerlerini kabul etmesi, benimsemesi ve gelecek kuşaklara aktarması gerekmektedir. Değerler toplumsal yaşantılar sonucu oluşan soyut kavramlar olup bu değerlerin eyleme dönüşüp somutlaşmasıyla anlam kazanır (Tokdemir, 2007, s. 16-17).

Birey içinde bulunduğu çevreyle olan ilişkileri sayesinde değerleri öğrenir ve değerler yoluyla da kim olduğunu kavrar (Hökelekli, 2010, s. 4). Her gün daha da gelişen bir dünyada kimliğini yitirmeden bu gelişmelere uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmenin ne kadar zor olduğu eğitimciler tarafından bilinen bir gerçektir. Bu nedenle eğitimciler, dünyadaki teknolojik gelişmeler ve bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan ürünlerin kullanılmasıyla toplumun yapısında yaşanan sosyolojik ve kültürel değişiklikler ile uğraşırken aynı zamanda devletin var olabilmesini sağlamak amacıyla milli birlik ve beraberlik duygusunu yeni nesle aşılacak durumundadırlar. Bu sorumluluk ancak değerlerin yeni nesillere aktarımı ile mümkündür (Elbir & Bağcı, 2013, s. 1321).

Değerler, bireyin düşünce ve davranışlarını etkileyerek bu düşünce ve davranışları kontrol altına alır. Aynı zamanda toplumsal açıdan hoş olmayan düşünce ve davranışlara da engel olur. Bu sayede birey dışsal kontrolü sağlayan kurallara maruz kalmadan kendi iç kontrolünü sağlamış olur (Sapsağlam, 2015). Değerler toplumdaki sosyal kontrol mekanizmasını yönlendirirken aynı zamanda bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini güçlendirir, bağlılıklarını artırır. Aynı toplumda bir arada yaşayan insanların hangi değerleri benimsedikleri konusunda ortak bir karara varmaları gerekir; çünkü aynı değerleri benimsemedikleri takdirde kendi aralarında veya kuşaklar arasında çatışmalar olacaktır. Fakat yaşanan bu çatışmalar “barışmak ve uzlaşmak” gibi evrensel değerler aracılığıyla çözülebilmektedir (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 3-4).

Sonuç olarak değerler, bireyin hem tutum, davranış ve tercihlerini hem de duygu, düşünce ve inançlarını etkileyerek insan yaşamına ışık tutmaktadır. Zamanla toplum tarafından oluşturulan değerler, toplum yapısını oluştururken toplumdaki değişimle birlikte değişmektedir. Bu değişimin, çocukta olumlu olarak sürdürülebilmesi ise önce aile sonrada eğitim kurumlarının varlığı ve etkinliği ile mümkündür.

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması Yaklaşımları

Değerlerin toplumların kültürlerindeki farklılıklara bağlı olarak değişiklik göstermesi, değerlerin sınıflanmasına neden olmuştur. Eğitimciler son yıllarda farklı ülkelerdeki toplumların, temel değerleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar toplumların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmış ve bunun sonucunda değerlerin, toplumdan topluma ve kişiden kişiye değiştiği görülmüştür (Yiğittir & Öcal, 2010, s. 410-411).

Karmaşık tarih ve kültür koşulları içinde oluşan Türk toplumunun, Batı kültürü içinde gelişen ve farklı değerlere sahip bir toplum psikolojisi içinde olması düşünülemez. Türk toplumu geleneksel kültürünün ve çağdaş uygarlığın değerleri arasında kalmıştır. Dolayısıyla bu çelişki ve çatışmada, günümüz Türk insanının en belirgin özelliğini oluşturmuştur. Değerlerle ilgili bazı sınıflamalar yapılmaktadır. Yapılan bu sınıflamaların bir kısmı değerlerin bireysel yönünü vurgularken bir kısmı ise sosyal veya ekonomik yönünü vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında yapılan değer sınıflamalarından bazıları şunlardır (Sapsağlam, 2015, s. 12). Değerler; evrensel, toplumsal, bireysel ve örgütsel değerler şeklinde sınıflandığı gibi estetik, ekonomik, dini, sosyal ve siyasi değerler olarak da sınıflandırılabilir. Aynı zamanda değerler, soyut-somut, ulusal-evrensel, maddi-manevi, olumlu-olumsuz olarak da sınıflandırılabilir. Bu şekilde sınıflandırdığımız değerler genelde

iç içedirler. Milli değerler evrensel, ahlaki değerler toplumsal değer niteliği taşıyabilmektedir; eşitlik ve adalet gibi (Çakıroğlu, 2013, s. 12-13).

Hayatımıza yön veren, davranışlarımızı etkileyen bir çok değer türü vardır: "Sağlık gibi biyolojik; güzel-çirkin gibi estetik; iyi-kötü gibi ahlaki değerler; sevap-günah gibi dini değerler; doğru-yanlış gibi mantıksal değerler; haz ve acı gibi hazzı değerler; faydalı-zararlı gibi faydacı değerler." Değerler, "olumlu-olumsuz, öznel-nesnel ve mutlak-görelî" gibi farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 8).

2.1.3.1. Schwartz'ın Değer Teorisi

Schwartz tarafından 1992 senesinde değer yöneliminin kapsam ve yapısı ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti'nin de dahil olduğu 60'tan fazla ülkede uygulanan ve evrensel 10 değer tipi ile bunların kapsadığı 56 alt değeri barındıran sınıflandırmadır (Mehmedoğlu, 2007). Schwartz değerleri; harekete geçme- dürtü, güç, uyma, hazzılık-zevk, başarı, kendi kendini yönetme geleneksellik, güvenlik, yardımseverlik, evrenselcilik olarak on başlık altında ve kültürel ve bireysel olmak üzere, iki düzeyde ifade etmiştir. Kültürel düzeydeki incelemelerde amaç; toplumun çoğunluğunda paylaşılan ve sosyal kurallara dayanan soyut düşüncelere göre bilgi üretmektir. Bireysel düzeydeki incelemelerde ise değerler, bireylerin hayatlarına yön vermedeki önem derecelerine göre incelenir. Bu iki düzeyin arasındaki farkın sebebi ise, bireysel düzeyde bireyi yönlendiren değerler arasındaki güdüsel ilişkilerin kültürel düzeyde aynı özellikleri göstermemesi ihtimalinin olmasıdır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60-61).

Schwartz on değer tipini şu şekilde açıklamıştır;

Güç: Bu değer temeline saygınlık, toplumsal statü, kaynaklar ve insanlar üzerinde denetim, kontrol ve egemenlik sağlamadır. Bu değeri oluşturan değerler otoriteye sahip olmak, zenginlik, sosyal güce sahip olmak, toplumdaki imajını koruyabilmek, sosyal kabuldür.

Başarı: Başarı değerinin temeline toplumsal standartlara göre yeterlilik göstererek kişisel anlamda başarıya ulaşmaktır. Bu değeri oluşturan değerler başarı sahibi, istekli, yetenekli, etkili, akıllı, öz saygılı olmak ve sosyal takdir edilmektir.

Hazzılık-Zevk: Hazzılık değerinin temeline bireysel zevk ve duygusal doyum vardır. Bu değeri oluşturan değerler; zevk, hayattan tat almak ve rahatına düşkünlüktür.

Güvenlik: Bu değer temelinde içinde yaşanılan toplumun, insanlar arası ilişkilerin ve kişinin uyum ve kendi güvenliği önemlidir. Bu değeri oluşturan değerler; toplumsal düzen, ulusal güvenlik, temiz olmak, aile güvenliği, ılımlı olmak, karşılıklı iyilik, aidiyet, sağlık duygusudur.

Evrenselcilik: Bu değerinin temelinde tüm insanların ve içinde yaşanılan dünyanın iyiliği için anlayış, hoşgörü, takdir ve koruma önemlidir. Bu değeri oluşturan değerler; toplumsal adalet, dünyada barış, açık fikirli olmak, güzelliklerle dolu dünya, eşitlik, doğa ile bütün olmak, bilgelik, iç uyum, manevi hayat ve çevreyi korumaktır.

Yardımseverlik: Bu değer temelinde kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini arttırma ve koruma önemlidir. Bu değeri oluşturan değerler; yararlı, dürüst, bağışlayıcı, sorumlu, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, aidiyet duygusu, hayatın anlamı, dinsel yaşam yardımseverliktir.

Geleneksellik: Bu değer temelinde kültürün veya dinin getirdiği fikir, gelenek ve göreneklerin kabul edilmesi, saygı ve sorumluluk vardır. Gruplar her zaman ve her yerde ortak uygulamalar, inançlar ve fikirler oluştururlar. Bunlar grubun ortak kabul görmüş değerleri haline alır. Geleneksellik değerini oluşturan değerler; alçakgönüllü, gelenekler için saygılı, ılımlı olmak, yaşamın verdiklerini kabullenmek ve dindar bir hayat sürmektir.

Uyma: Bu değer temelinde içinde yaşanılan toplumun beklentilerini ve kurallarını çiğneyen, başkalarını üzen ve onlara zarar veren hareketlerin, dürtülerin ve eğilimlerin sınırlanması önemlidir. Uyma değerleri günlük etkileşimlerde kendine hâkim olmayı vurgular. Bu değeri oluşturan değerler; kibar davranmak, itaatkâr olmak, öz disiplin, anne baba ve yaşlılara önem vermek ve sorumluluktur.

Harekete Geçme- Dürtü: Harekete geçme değerinin temelinde heyecan ve yenilik arayışı vardır. Bu değeri oluşturan değerler; değişken bir hayat, heyecan verici bir hayat, cesur olmaktır.

Kendi Kendini Yönetme: Bu değer temelinde bağımsızlık bulunmaktadır. Bu değere sahip bireylerin hareketlerinde ve düşüncelerinde bağımsızlık önemlidir. Bu değeri oluşturan değerler özgür ve yaratıcı olmak, kendi amaçlarını seçmek, merak duymak, bağımsızlık, öz saygı, akıllı olmak ve gizlilik (Schwartz S. , 2012, s. 4-7).

2.1.3.2. Hofstede'nin Değer Teorisi

Hofstede, kültürün meydana gelmesinde ekolojik etmenlerin, toplumu oluşturan büyük kesimin sahip olduğu değerlerin ve diğer bütün özelliklerinin büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır (Hofstede, 1980).

Hofstede insanların belirli durumlarda, belli olaylara birbirine benzeyen tepkiler ortaya koyduklarını saptamıştır. Bu durumu, kişiyi veya bir grubu diğer gruplardan ayıran zihinsel özelliklerin bulunmasına bağlamıştır. Hofstede, zihinsel programı açıklamak için kültür ve değer kavramlarını kullanmıştır. Değeri, belirli bir durumu diğer durum yerine seçme olarak ifade etmekte, ayrıca toplumların, değerlerin ve insanların sahip olduğu nitelikler olduğunu ve bir topluluğun kültürünü ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Bu durumda, kişinin tercih ettiği durum, diğerini seçmemesinin nedeni, sahip olduğu zihinsel programlamasının bir sonucudur. Birbirinden ayrı düşünen, değişik hayat amaçları olan kişilerin, farklı tercihler yapması, dolayısıyla farklı değer yargılarına sahip olması kaçınılmazdır (Hofstede, 1980).

Hofstede, ulusal kültürler arasında bireycilik, erillik, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma şeklinde anlaşılabilir dört boyut önermiştir. Bu boyutlardan özellikle erilliği ayrıntılı incelemiştir. Ayrıca Kanadalı Psikolog Michael Harris Bond'un yaptığı Uzak Doğu merkezli çalışmalar, beşinci boyut olan 'uzun vadeli/kısa vadeli yönelimi de bu boyutlara dâhil etmiştir (Hofstede, 2011, s. 13).

2.1.3.3. Graves'in Değer Teorisi

Graves (1970), kişinin yaşam biçimlerini ve sahip olduğu değerlerini varoluşçu bir yaklaşımla incelemekte ve hiyerarşik bir düzenlemeye indirgemektedir. Graves açısından, insanın doğası açık bir sistemden oluşmuştur. Bireyin yapısı sabit bir düzeyden diğer düzeye sıçrayarak gelişir ve bireyin bütün psikolojisi yeni bir sabit düzeye her geçişinde yeni bir şekil alır, bu sebeple değerler sistemlerde farklılık göstermektedir. Graves (1970) Hiyerarşik sistem her başarı durumunu, bir denge durumu olarak ifade etmekte ve denge durumuna erişen kişinin, hiyerarşinin bir üst seviyesine geleceğini ifade etmektedir. Denge durumlarına ait psikolojik özellikler vardır ve bu özellikler her denge durumunda başkadır. Bir denge durumuna ait güdü, düşünce, değer, tercih ve duygulanımlar vardır. Düzey değiştiğinde kişinin ulaştığı yeni seviyeye aidiyet aşaması, kişinin bu yeni aşamaya uyumunu sağlayacak yeni değerleri edinmesini olanaklı kılar (aktaran Turan ve Aktan, 2008, s.228).

Graves (1965, 1970) var olma düzeylerini şu şekilde belirlemiştir;

Birinci Düzey: Tepkisel var olma, insanların temel fizyolojik ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı düzeydir. Değerlerin tepkilerle belirlendiği düzeydir.

İkinci Düzey: Geleneksel var olma, bu düzeyde insanlar sadece var olma ihtiyacı duyarlar. Kendilerinden öncekilerin yaşam şekillerine ayak uydurmak, nesillerini devam ettirmek isterler. Bu yaşam şeklinde göreceli bir güvenlik gereksinimi, değer olarak ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü Düzey: Ben merkezli olma, insan olma olgusunun belirlediği düzeydir. Birey olma dürtüsü çok güçlüdür, kendi benliğinin farkına varır. Başkaları üzerinde baskı kurma ve birey olma güdüsü çok yüksek olduğundan, değerler de bu amaca hizmet edecek biçimde çevreyi kullanmaktır. Böylece bu düzeye ait değerler oluşmaktadır.

Dördüncü Düzey: Özverili var olma, acı ve ölümden sonraki yaşam için var olma ağırlıklı duygudur. Tanrının koyduğu değerlere yönelme söz konusudur.

Beşinci Düzey: Materyalist var olma, dünyanın sınırlarını keşfetme ve dünyayı yönetme duygusu egemendir. Bu durum, materyalist bir yaşam ve değerlerin öne çıkmasına neden olur.

Altıncı Düzey: Toplumsal var olma, bu düzeyde rasyonel değerlerden çok insani değerler öne çıkar. Diğer insanlar önemli hale gelmiştir ve toplum bir bütün olarak değerlidir. Bireyler için, katılık, varlık, güç, maddeler yerine esneklik, haz, saygınlık, kişilik önemsenen değerlerdir. Toplum bir bütün olarak bu düzeyde başlı başına bir değerdir.

Yedinci Düzey: Varoluş, değer sisteminin temeli bilgiye ve evrenle ilgili gerçekliğe dayanır. İnsan, kendine güvenir; hayata, bağımsızlığa ve toplum çıkarlarına değer verir. Farklı değerlere hoşgörü vardır, esnek olmayan sistemlere ve gereksiz otorite kullanımına karşıdır (Öztürk Samur, 2011, s. 27).

2.1.3.4. Allport, Vernon ve Lindzey'in Değer Teorisi

Allport, Vernon ve Lindzey (1960), değerler sisteminin altı boyutunun bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu boyutlar; ekonomik, sosyal, siyasi, estetik, dini ve teorik değerlerdir. Her değer boyutu özgün değerler içermektedir. Estetik değerlerde ahenk ve şekil önemliyken; teorik değerlerde gerçekliğe erişmek önemli olmaktadır. Bilginin düzenlenmesi ve bilgi edinimi amaçlı teorik değerlerde en önemli kavramlar; gözlem, eleştiri, rasyonel düşünce ve muhakemedir. Ana kavramı fayda olarak belirtilen değerler

ekonomik değerler, ağırlıklı kavramın güç olduğu değerler siyasi değerlerdir. Bu değeri benimsemiş kişilerin en temel amacı gücün kazanılması ve kullanımınıdır. Temeli sevgiye dayanan değer ise sosyal değerlerdir. Kişinin varlık alanının bu boyutlar olduğu kabul edilmiştir. bu görüşe göre her bireyin kendine göre kabul ettiği, önem verdiği birçok değer vardır ve bunlar kişinin hayatını belirlemektedir. Bir insan için önem arz eden değer başka bir insan açısından aynı ölçüde önemli olmayabilir (aktaran Turan ve Aktan, 2008, s.229-230).

2.1.3.5. Spranger'in Değer Teorisi

Spranger değerler teorisinde detaylı bir sınıflandırma yaparak bireylerin değer yönelimlerini kişisel değerlerine göre “ekonomik”, “kuramsal”, “dinsel”, “politik”, “estetik”, “sosyal” değer olarak 6 gruba ayırmıştır. Bu gruplar aşağıdaki gibi açıklanabilir (Özgüven, 2003, s. 368):

Ekonomik: Yararlı ve pratik olanı önemser. Ekonomik değerlerin önemsenmesine dikkat eder.

Kuramsal: Araştırmaya, gerçeğe, eleştirel düşünceye ve bilgiye önem verir. Kuramsal değeri olan insan akılcı, eleştirici ve deneyseldir.

Dinsel: Evreni bütünlük içinde algılayarak kendisini de bu bütünlüğün içinde bir parça olarak düşünür. Yaşantılara ve mistik konulara ilgi duyarken kesinlikle en yüksek değer tecrübeleri arar.

Politik: Kişisel olarak, güçlü ve etkili olma önemlidir. Her şeyin üstünde şöhret, kişisel güç ve etki arar.

Estetik: Üst düzeyde düzen, kabul, simetri ve uyuma önem verir. Hayat tarzını olayların çeşitliliği olarak görür.

Sosyal: Toplumsal ilişkilere önem verir. Yardımseverlik, başkalarını sevme ve bencil olmama önemlidir. Estetik, kuramsal ve ekonomik değer ve tutumların soğuk olduğu ve insana yakışmadığı düşüncesini benimser.

2.1.3.6. Rokeach'ın Değer Teorisi

Rokeach (1973) değerlerin bir takım özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu özellikler süreklilik ve göreceliliktir. Değerlerin, sosyal davranış olarak isimlendirilen tüm davranış çeşitlerinin (tutumlar, değerlendirmeler, kendini diğerleriyle karşılaştırmalar, ideolojiler, diğerlerini etkileme ve kendini diğer insanlara ifade etme girişimleri, sosyal

eylemler, ahlâki gerekçeler ve yargılar) belirleyici etkeni olduğunu söylemektedir (Öztürk Samur, 2011, s. 23).

Değerlerin özellikleri; sürekli olması, inançlar ile ilgili olması, davranışlara veya son kararlara referans olması, tercih edilen durumlarla ilgili olması ve kişisel ya da sosyal anlayışla ilgili olmasıdır (Rokeach, 1973, s. 5-10).

Rokeach (1973) değerleri araç ve amaç değerler olmak üzere iki grupta incelemiştir. Rokeach'ın değer sınıflamasına bakıldığında amaç ve araç değerlerde 18'er tane değer bulunduğu görülmektedir. Bu değerler;

Araç Değerler: Bağışlayıcılık, entelektüellik, cesaret, itaatkârlık, yardımseverlik, bağımsız olma, dürüstlük, geniş görüşlülük, kibarlık, hırslılık, kendini kontrol etme, kendine hâkim olma, neşeli olma, mantıklı olma, sevecenlik, temizlik, sorumluluk sahibi olma, yaratıcılık.

Amaç Değerler: Başarılı olma, gerçek dostluk, aile güvenliği, dini olgunluk, heyecan verici bir hayat, sosyal kabul, iç huzur, ulusal güvenlik ve zevk, özgürlük, barış içinde bir dünya, bilgelik, güzelliklerle dolu bir dünya, eşitlik, kendine saygı, mutluluk, rahat bir hayat (Sapsağlam, 2015, s. 14).

Amaç değerler rahat bir yaşam, mutluluk, eşitlik, ulusal güvenlik gibi hayatın temel amaçlarını içerirken araç değerler bu amaçlara ulaşmak için kullanılabilecek hırslı, neşeli, bağımsız, sevecen gibi davranış tarzlarını ifade etmektedir (Bilgin, 1995, s. 84).

Değerlerin farkına varılması ve öğrenilmesi, sosyal bir öğrenme türüdür. Toplumu oluşturan bireylerin o toplum içerisinde bir rolü vardır ve kişi o rolün gerektirdiği şekillerde davranış göstermektedir. İnsan çevresini, toplumu etkileyen ve toplumdan etkilenen bir varlıktır. Toplumda karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu nedenle değerler toplumda yer alan insanların davranışlarını etkileyen ve davranışlara yön veren yapısal bir özelliğe sahiptir (Güngör, 2010, s. 70).

Rokeach'ın Değerler Yaklaşımında Amaç ve Araç Değerler

Rokeach (1979), değerleri amaç ve araç değerler olarak sınıflandırmıştır. Rokeach'ın ifade ettiği amaç değerler, yaşama temel amacıyla ilgilidir (örneğin rahat bir yaşam, mutluluk, eşitlik, toplumsal onay vb.). Diğer yandan araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzlarıyla ilgilidir (örneğin hırslı, neşeli, bağımsız, sevecen vb.). Sözü edilen amaç değerler kişisel ya da toplumsal olabilir.

Örneğin ahiret selameti veya kendine saygı kişisel değerler iken; barış içinde bir dünya, ulusal güvenlik, özgürlük vb. toplumsal değerlerdir.

Araç değerler de ahlaki içerikli veya yeterliliğe dönük olabilir. Ahlaki değerler kişiler arasındadır; bunlar, zedelendiklerinde vicdan azabı veya utanma duygusu doğuran bazı araç değerlere göndermektedir (örneğin dürüst, sevecen, bağışlayıcı vb.). Diğer araç değerler ise yeterlik ya da kendini gerçekleştirmeyle ilgilidir (Bilgin, 1995).

Öte yandan bireyler, toplumsal ve kişisel değerlere verdikleri öncelikler bakımından farklılık gösterebilirler. Bu nedenle, bireylerin davranış ve tutumları da öncelik verdikleri kişisel ve toplumsal değerlere bağlı olarak, birbirlerinden farklılaşırlar. Bireyin bir toplumsal değerinde yükselme olması, diğer toplumsal değerinde de yükselme olmasına ve kişisel değerlerinde de düşme yaşanmasına neden olacaktır. Veya tersine bir kişisel değere verilen önemde artış olması, diğer kişisel değerlere verilen önemin de artmasına ve toplumsal değerlere verilen önemin azalmasına neden olacaktır (Turgut, 1996).

Kurama göre, tek tek değerlere yüklenen görece önemler, değerlerin kendi aralarında hiyerarşik bir yapılanma içinde olmalarını gerektirir ve bu yapılanmaya da değer öncelikleri denir. Bireyler arasındaki tutum ve davranış farklılıklarının altında, farklı değer öncelikleri yatmaktadır (Demirutku, 2007). Rokeach (1979), yeni bir değer öğrenilmesi ve bunun değer sistemi içerisine yerleştirilmesiyle düzenlemede değişim olmakla birlikte, değer sisteminin uzunca bir süre sabit kaldığını belirtmektedir (Turgut, 1996). Değer sistemi bireylerin belirgin bir kişiliğe sahip olduğunu gösterecek kadar sabit, ancak aynı zamanda kültürel, toplumsal ve kişisel deneyimlerin etkisiyle değerlere verilen önceliklerin yeniden düzenlenmesi ölçüsünde de değişkendir. Rokeach'in (1979) değer sınıflamasında yer alan değerler aşağıdaki gibidir.

Amaç Değerler

Amaç değerler şu alt değerlerden oluşur (Bilgin, 1995): Ahiret selameti (öbür dünyadaki mutluluk, cennete gitme), aile güvenliği (aile üyelerinin güvencesini sağlamak), barış içinde bir dünya (savaşızsız, çatışmasız bir dünya), başarı hissi (hayatta kalıcı, iyi şeyler yapmış olma duygusu), bilgelik (yaşama olgun ve filozofça bakma), eşitlik (kardeşlik, herkese eşit fırsat), gerçek dostluk (yakın arkadaşlık), güzellikler dünyası (doğası güzel, estetik değerlere ve güzel sanatlara önem verilen bir dünya), heyecanlı bir yaşam (renkli, hareketli bir yaşam), iç huzur (iç çatışmalardan uzak, kendiyile barışık olmak), kendine saygı (insanın kendine saygı duyması, özsaygı), mutluluk (halinden memnun olmak),

olgun sevgi (cinsel ve ruhsal yakınlık), özgürlük (bağımsızlık, özgürce seçebilme), rahat bir yaşam (geçim sıkıntısı duymadan, refah içinde bir yaşam), toplumsal onay (diğerleri tarafından takdir edilmek, saygı görmek), ulusal güvenlik (ülkenin saldırılardan korunması) ve zevk (keyifli, haz duyulan bir yaşam).

Araç Değerler

Bağımsız (kendine güvenen, kendi kendine yeten), bağışlayıcı (kin tutmayan), cesaretli (inançlarını çekinmeden savunan), dürüst (samimi, doğru sözlü), entelektüel (aydın, zeki), geniş görüşlü (açık fikirli, başka fikirlere önyargısız bakabilen), hayal gücü kuvvetli (yaratıcı), hırslı (amacına azimle sarılan, sebatkar, gayretli), itaatkar (yumuşak başlı, kurallara uyan), kendini kontrol eden (ölçülü, kendisine hakim olabilen), kibar (nazik, terbiyeli), mantıklı (doğru, tutarlı akıl yürüten), muktedir (yeterli, becerikli), neşeli (şen, sevinçli), sevecen (şefkatli, cana yakın, sevgi dolu), sorumluluk sahibi (güvenilir, emniyetli), temiz (düzenli, tertipli) ve yardımsever (diğerlerinin iyiliğine çalışan).

Rokeach'ın (1979) yukarıda yer verilen amaç ve araç değerleri, her biri 18 maddeden oluşan iki liste aracılığıyla, kendi içlerinde sıraya koyma yöntemiyle ölçülmüştür.

TEMEL (Terminal)	ARAÇSAL (Instrumental)
rahat bir yaşam	hırslı olma
heyecanlı bir hayat	açık fikirlilik
başarma duygusu	etkili olma
barış içinde bir dünya	güler yüzlülük
güzelliklerle dolu bir yaşam	temizlik
eşitlik	teşvik edici
aile güvenliği	affedicilik
bağımsızlık	yardımseverlik
mufluluk	dürüstlük
iç uyum	yaratıcılık
olgun sevgi	kendine güven (özgür)
millî güvenlik	zeki olma
zevk	mantıklı olma
sonsuz hayat	sevecenlik
kendine saygı	itaatkar olma
sosyal güç	kibarlık
gerçek arkadaşlık	sorumluluk
oigunluk (bilgelik)	bireysel kontrole sahip olma

Şekil 1. Rokeach'ın değerler envanteri

M. Rokeach tarafından amaçsal ve araçsal değerlerin tespitine yönelik iki alt ölçek geliştirilmiştir. Rokeach Değer Envanteri, Rokeach tarafından 1967'de geliştirilmiş ve Türkçe dilsel eşdeğerlik çalışması Bilgin ve Araz 1993'te tarafından geliştirilmiştir (Bilgin, 2003, s. 82). Rokeach Değer Envanteri; sıralama tipinde bir ölçek olup, bireyin kendi öncelik sırasına göre değerleri sıraladığı bir kağıt kalem envanteridir (Rokeach, 1973, s. 27-28).

Rokeach Değer Envanteri'nde sırasıyla önce amaçsal değerleri içeren alt ölçek ve daha sonra araçsal değerleri içeren alt ölçek listeler halinde uygulanmaktadır. Uygulamada katılımcılar, önce birinci listeyi gözden geçirmekte ve onlar için en önemli değer yanındaki kutucuğa 1 rakamını yazmakta, sonra ikinci en önemli değeri belirleyerek yanındaki kutucuğa 2 rakamını yazmaktadır. Her bir rakam, bir değere karşılık gelir ve sadece bir kez kullanılarak değerler en önemli değerden en az önemli değere doğru sıralanır. Böylece 1'den 18'e kadar tüm değerlerin yanına rakamlar yazılıp liste tamamlanır, aynı işlem diğer işlemler için de gerçekleştirilir (Rokeach, 1973, s. 422-425). Her iki ölçekte toplam 36 ifade mevcuttur. Rokeach Değer Listesi, pek çok değerlerle ilgili çalışmalar kapsamında en çok tanınan ve kullanılan araç olmuştur (Bilgin, 1995).

Rokeach'ın kuramının kendisi ve ölçme yöntemi iki temel eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden birincisi, çok sıralama biçiminde bir ölçümün yanıtlayıcılar için fazladan bilişsel bir yük getirdiğidir. İkinci olarak da, amaç ve araç değer listelerinin farklı alanlardaki değerleri ne derece kapsadığı ve temsil ettiği tartışmalıdır (Demirutku, 2007).

2.1.3.7. Maslow'un Değer Teorisi

Maslow'a göre insanlar ihtiyaçlarını karşılamak üzere bazı basamaklardan geçmektedir. Bu basamaklar insanın değerlerinin de neler olduğunu göstermektedir. İnsanın ulaşmak istediği en üst değer kendini gerçekleştirmek olduğunu savunmaktadır. Böylece o değere ulaşabilmesi için diğer basamaklardaki ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Tüm insanlar için ihtiyaçların aynı olduğunu savunan Maslow yalnız derecelerin değişeceğini ifade etmektedir (Tutar, 2016). Maslow insanda değerlerin biyolojik olarak varlığını yaşadığı kültürün etkisiyle de geliştiğini belirtmektedir. Bütün insanların da bu değerlere yönelme eğiliminde bulunduğunu ifade etmektedir (Maslow, 2011). Maslow'un ihtiyaçlar piramidi Şekil 2'de verilmiştir (Cüceloğlu, 2012, s. 236).

Şekil 2. Maslow'un ihtiyaçlar piramidi

Maslow'un ihtiyaçlar piramidi, hiyerarşik olarak düzenlenmiştir. İnsanın en temel ihtiyacı önce gelmektedir. Ardından temel ihtiyacından sonra önemli olan diğer ihtiyaç gelmektedir. Kendi içinde bu şekilde sistematik bir düzeni vardır. İnsanı üst düzey bir varlık kabul eden Maslow, ihtiyacın piramidin basamaklarında yükseldikçe o kadar insani olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda piramidin alt basamaklarında bulunan fizyolojik ihtiyaçların tüm canlılar için bir ihtiyaç olduğunu, güven, sevgi, ait olma gibi ihtiyaçların hayvanlar gibi diğer canlılarda da olduğunu; ancak kendini gerçekleştirmenin sadece insanlara özgü bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Çakmak, 2018).

2.2. Değerler Eğitimi

Günümüzde her şey sürekli ve hızla değişirken, Türk toplumunun değerleri bu değişimden kendi üzerine düşeni almakta ve bu durumun çok ciddi olduğu gözükmektedir. Çocuklar ve gençler üzerinde bu değişim daha etkili olmakta, buna bağlı olarak da ailelerin yükü giderek artmaktadır. Değerlerini kaybetmiş bir toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Bu nedenle saygısızlık, madde bağımlılığı, kurallara uymama, şiddet, sorumsuzluk, hoşgörüsüzlük vb. gibi olumsuz davranışların hızlıca artmasını engellemek amacıyla, günümüz toplumun da gençlere hoşgörü, saygı, sevgi, duyarlılık ve sorumluluk gibi

değerlerin geliştirilmesinde değer eğitimi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönden bakıldığında değer eğitimi kavramına daha çok önem verilmesi gerekmektedir (Yel & Aladağ, 2009, s. 123).

Değerler eğitimi tarihi insanlık tarihi ile eşdeğerdir; çünkü insanların hepsi bazı değerlere sahiptir. Değerler insanın hem özel hayatında hem de sosyal ilişkilerinde etkilidir. Değerlerin bazılarının insanlar tarafından oluşturulduğu düşünüldüğünde, değerler eğitimi tarihinin hem formal hem de informal anlamda çok eskilere uzandığı görülmektedir (Özdaş, 2013, s. 34).

2.2.1. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Değerler eğitimi, değerlerin bilincinde olan olgun ve kişilik sahibi bireyler yetiştirmek için okullarda verilen bir eğitimidir. İnsanın üç boyutu vardır ve eğitim de var olan bu bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutların farkında olmalıdır. Duyuşsal alanın bir parçası olan değerler eğitimi ile ailede ve okulda değerleri içselleştiren ve bu değerleri davranışa dönüştüren bireyler yetişmelidir (Kantar, 2014).

Değerler eğitimi değişik biçimlerde öğretilir. Fakat bu biçimler içerisinde iki yol önemlidir. Bunlardan ilki taklitle, benimsemeye başlayan evredir. Büyümekte olan nesil, çocukluk döneminden itibaren ailesini taklit ederek, benimseyerek büyür. İkinci yol ise, değerlerin konumudur. Değerlerin sistemdeki yeri önemlidir çünkü toplumun siyasi-sosyal sistemi, hangi değerler üzerine kurulmuşsa, topluma öğretilen ve toplumdaki beklenenler onlardır ve idealleri de onlar oluşturmaktadır. İnsan benimsediği ve benimsendiği ortamlarda kendini rahat hisseder ve bu tür ortamlarda varlığını sürdürür (Tozlu & Topsakal, 2007, s. 180-181). Değerlerin öğretiminde dikkat edilmesi ve göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler vardır. Öncelikle bireyin toplumda var olan değerlere göre davranabilmesi için, değerleri bilmesi gerekir. Bir çocuğa, bilgi 3-4 yaşlarında vermeye başlar ve toplumsal kurallar nedenleriyle birlikte öğretilmeye çalışılır. Eğitim sırasında, çocuğun sevilmesi ona güven verilmesi hem eğitimi hem de çocuğu rahatlatır. Bu da çocuğun, verilenleri daha iyi kavramasını sağlar. Aile, çocuğa sosyal değerlerin ve davranışların kazandırıldığı en önemli yerdir dolayısıyla sorumluluk duygusu çocuğa küçük işler yaptırılarak verilebilir ve bu sorumluluk duygusu okulda da pekiştirilmelidir. Eğitimciler ise insanların genel, eğitmekte oldukları kişilerin ise özel yönlerini ve alışkanlıklarını dikkate almak ve çalışmalarını bu özelliklere göre düzenlemek zorundadırlar (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 36-40).

Değerler eğitiminin geleceğine bireylerin yaşadığı sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmeler yön vermektedir. Aynı zamanda değerler eğitimi de toplumun yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Mesela Avustralya, ABD gibi değişik toplumlardan bir araya gelen bireylerin oluşturduğu ülkelerde değerler eğitimi daha fazla önem arz etmekte, İngiltere, Galler, İskoçya gibi Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde ise sorumlu ve girişimci bireyler yetiştirmek için vatandaşlık eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda ülkemizde ise geçmişten gelen milli ve manevi değerlerin günümüzde daha fazla önem verilmeye başlandığı gözükmemektedir (Yiğittir, 2009, s. 40).

Türkiye'de değerler eğitimi birçok değişikliğe uğramış, bazen ayrı bir ders olarak bazen de diğer dersler aracılığıyla öğrencilere verilmiştir. Günümüzde genel olarak değerler eğitimi diğer dersler yoluyla öğrencilere verilmekte, bu da ancak planlı bir eğitim anlayışıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla değer eğitimi, öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer alan sevgi, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, dürüstlük sorumluluk ve adalet gibi değerlerin okul içi veya okul dışı etkinliklerle öğrenciye kazandırılması ve davranışa yansımaları açısından önemlidir (Cihan, 2014, s. 435-436).

Ailelerin, değerlerin giderek kaybolmasına yönelik endişeleri artmaktadır. Kuşaklar arasında yaşanan değer çatışması, suç ve şiddet oranlarının artması, sosyal medya araçlarının bilinçsiz kullanılması ailelerin endişelerini doğrulamaktadır. Eğitim sisteminde yaşanan bazı sıkıntılar, öğrenciler arası rekabetin olumsuz yanları ve öğrencilerdeki ilgisizlik değerler eğitimine duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Gülmüş, 2015, s. 8). Sağlam karakterli ve değerlerinin gereklerini yerine getiren bireylerin yetiştirilmesi önce ailede sonra ise eğitim kurumlarında başlamaktadır. Bireyler bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerleri önce ailede ve yakın çevresinde ve daha sonra okullarda kazanmaktadırlar. Özellikle eğitim kurumları belli bir plan ve program dâhilinde olduğu için beklentileri karşılama düzeyi daha olanaklıdır (Çengelci Köse, 2016, s. 246-248).

İnsan kişiliğini ve karakterini olumlu yönde etkileyen en derin unsur değerlerdir. Bu nedenle değer öğretiminin temel amacı, insanı bilgilendirmekten çok, hayatı anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği, ahlakı ve karakteri güçlendirmektir. Değerler eğitiminin bu özelliği dikkate değerdir çünkü insan okuldaki derslerden bilgiler edinirler ama bu bilgilerin bazıları sürekli hafızada kalmaz ve davranışa yansımaz fakat değerler yaşam boyu etkisini hissettirir. Bu nedenle değerler eğitimi, bireyin kendisini keşfetmesi, hoşgörü, ahlaklı olma ve dayanışma gibi özellikler dikkate alınarak verilmelidir (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 16). Eğitimin en önemli amaçlarından biri olan değerler eğitimi,

insanı insan yapan özellikleri kazandıran bu eğitim uzun süren planlamalar sonucunda yapılmalıdır. Değerler öğrencilere kazandırılırken değerlerin gerçek hayatla olan ilgisini ve ilişkisini çok iyi belirleyerek tercih etmek, ona anlam katarak kavratmak öğrenciler için önemli bir rehberliktir (Çağlayan, 2013, s. 96).

İnsanlığın sahip olduğu evrensel değerlerin önemini vurgulayarak karakter sahibi, değerlerini koruyan, sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek değerler eğitiminin bir görevidir. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi öğrencilere, “saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve bireysel disiplin” gibi ahlâkî değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Değerler eğitiminin kalıcılığı sağlamak için uzun vadeli bir amacı da vardır bu da, toplumdaki sorunlara etik ve akademik konularda, toplumun güvenilir ve yaşanılır hale gelmesinde yardımcı olmaktır (Altan, 2011, s. 55).

Çocuğun iyi yönlerini ortaya çıkarmak, kişiliğini geliştirmek, toplumun ve bireyin kötü ahlaktan korunmasını sağlamak ve iyi ahlakla donatmak, çocukları doğru bilgilendirmek değerler eğitiminin görevlerindedir. Bu sayede çocuklar, iyiye yönelip, kötüyü terk etmeyi denerler ve karakterleri iyi yönde gelişir (Aydın & Akyol Gürler, 2014, s. 15).

Değerler, bireylere, nelerin önemli olduğu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve nasıl yaşanması gerektiğini öğretir. Eğitim kurumlarının genel hedeflerine bakıldığında, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, adaletli olma, yaratıcı olma, gibi değerlerin bulunduğu görülmektedir. Eğitim kurumları da bu değerlerin öğrenciye kazandırılmasında rehber konumundadır (Akbaş, 2008, s. 10).

Değer eğitimi önemli bir yere sahiptir. Değerlerin fonksiyonları, oluşumları, rehber ve koruyuculuk işlevleri, bireyler arası ilişkilerdeki ve milli kimliğin oluşumundaki yerleri dikkate alındığında, bu hükmü tasdikleriz (Tozlu & Topsakal, 2007). Hayatımızı ve başkalarının hayatını anlamlı hale getiren önemli değerlerimizden bazıları şunlardır; kendini ifade etme, doğruluk, dürüstlük, inanç, irade, ahlak, özgürlük, sevgi, saygı, güven gibi. İyi insanlar olabilme, çevreye güven vererek etkileyebilmede abartılı rollerden kaçınarak unutulmaz etkinliklerle, iz bırakan davranışlar ve kişilikler sergilemede değerler eğitiminin önemi çok büyüktür (Çağlayan, 2013, s. 95).

Sonuç olarak değerler eğitiminin amacı, bireysel ve toplumsal huzuru sağlamaktır. Çünkü birtakım değerlerden yoksun olan toplumların ve bireylerin nasıl bir yapıya sahip olduklarını ve nasıl davranacaklarını kestirmek mümkün değildir. Değerler eğitimi, bireyin topluma ve toplum kurallarına uymasında ve bireyin tercih ve kabullerinde neden ve nasıl

sorularına cevaplar bulmaktadır ve bu sayede bireye yapması veya yapmaması gerekenler konusunda bir sınır çizmektedir (Özdaş, 2013, s. 42).

2.3. Okul Öncesi Dönem Özellikleri ve Gelişim Alanları Yaklaşımları

2.3.1. Bilişsel Gelişim Alanı

İnsan, doğumdan itibaren bilişsel olarak gelişmeye başlar. Bu süreç yaşam boyu devam eder. Fakat okul öncesi dönem diğer gelişim alanlarında olduğu gibi bilişsel gelişim için de kritiktir. Bu sebeple bu dönem yapılacak olan etkinlikler ve verilecek olan eğitim hayatı önem taşır. Bilişsel gelişim, insanın düşünen bir varlık olması sebebiyle ayırt edici bir özelliktir. Bu gelişim alanıyla ilgili çeşitli bilim insanları farklı yaklaşımlarda bulunmuştur.

Bunlardan biri olan Piaget, çocuğun eğitim süresi boyunca aktif olması gerektiğini savunmaktadır. Çocuğun eğitimde ve öğrenme sürecinde bilgileri kendi yapılandırarak işlemesi gerektiğini söylemektedir. Bu nedenle esnek programların tercih edilmesi gerektiğini savunur. Piaget çocukların şema, özümseme, uyumsama, dengeleme, yeni şema ve bilişsel yapının oluşumunun sırayla takip ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca bilişsel gelişim dönemlerini dört dönemde kategorize etmiştir.

Duyusal Motor Dönemi (0-2 Yaş): Yeni doğan dönemi olan bu yaş grubu çocuğu merak ve anlama ihtiyacı duymaktadır. İlk anda kendisini çevreden farklı bir canlı olarak tanımlayamaz. İlerleyen dönemlerde merakı ve anlama ihtiyacı sayesinde kendini çevreden ayırt etmektedir. Bununla beraber nesne sürekliliği, döngüsel hareketler, ertelenmiş taklit ve ses bulaşması da dönemin diğer özellikleridir.

İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş): Birinci dönemin devamı olarak geçilen işlem öncesi dönem çocuğun sembolik ve sezgisel dönemi olarak ifade edilmektedir. Okul öncesi dönemi içine alan bu dönemde çocuklar etrafındaki birçok nesneyi sembol olarak kullanıp, farklı nesnelere ilişkilendirir. Ayrıca animizm, benmerkezci düşünce, paralel oyun, tek yönlü düşünme, tersine çevirememeye, tek boyutlu düşünme, odak noktasından uzaklaşmama dönemin diğer özellikleridir. Bu dönem çocukları soyut düşünmezler. Kendilerini etrafındaki nesnelere, resimlerle ifade etmektedir.

Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş): Bu dönem ilköğretim dönemine denk gelmektedir. Burada korunum kazanılması, odaktan uzaklaşabilme, çok boyutlu sınıflandırma yapabilme dönemin özelliklerindedir.

Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş- sonrası): Soyut düşünme becerisini geliştirdiği dönemdir. Ayrıca bilimsel düşünme, ileriye ve geriye doğru düşünme, metabiliş ve ergen benmerkezciliği dönemin özelliklerindedir (Deniz & Taylı, 2007).

Bir diğeri Vygotsky, bilişsel gelişimi sosyal ve kültürel durumlardan etkilenmekte olduğunu savunmaktadır. Vygotsky'nin kuramı Yakın Gelişim Alanı (zone of proximal development) kavramı üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Bu kurama göre çocuk, sorunlarını tek başına çözerek ulaştığı gelişim düzeyi ile sorunlarını yetişkin biriyle ya da kendi yaşıtlarındaki yeterli kişilerle ulaştığı gelişim düzeyi arasında farklar olduğunu savunmaktadır. Vygotsky bu görüşüyle çocuğun yaşantısında yetişkinlere dikkat çekmektedir. Dolayısıyla çocuğun öğrenmelerinde öğretmenin, anne ve babanın etkisi büyüktür. Vygotsky'nin kuramı öğrenmenin üç evreden oluştuğunu belirtmektedir. Birinci evrede çocuk ne yapacağını öğrenir. İkinci evrede kendi kendine bunu dener. Üçüncü evrede ise kavram gelişiminde son nokta olduğunu belirtmektedir (Yazgan İnanç, Kılıç Atıcı, & Bilgin, 2019).

2.3.2. Dil Gelişim Alanı

Çocukla doğuştan dil kazanma yapısıyla dünyaya gelirler. Ancak işitme ve konuşma gibi karmaşık iki yapıyla karşı karşıya kalırlar. Her çocuk aynı zamanda olmasa da belirli bir sraya göre gelişir. Dil gelişiminin bazı evreleri vardır. Bunlar;

İlk iletişim: Doğduğu ilk an bebeğin ağlaması ve ebeveyninin onunla göz teması kurarak kucaklamasıyla ilk iletişim başlar.

Agulama evresi: Bu evre bebeğin ilk aylarında başlar. Anlamsız bir takım sesler çıkarır (Tarcan, 2019). Fakat çocuk hastalık, açlık, mutluluk gibi ifadelerini belirtmek için de bu sesleri kullanmaktadır.

İlk kelimeler evresi: İlk kelimeleri 12-15. aylarda çıkarmaya başlayan çocuklar genellikle baba, mama, dada gibi iki sesli iki sessiz harfi içeren sözcükleri söylerler. 1,5 yaşına kadar hızlı bir biçimde kelime dağarcıklarını geliştirirler.

Telegrafik konuşma (iki kelime) evresi: Çocuklar bu evrede istek ve ihtiyaçlarını iki sözcük kullanarak ifade ederler. Bu iki kelime genellikle isim, sıfat ya da fiilden oluşur. 'Anne su' diyen bir çocuk 'anne su istiyorum' demek istemektedir.

Gramer kurallarına uygun konuşma evresi: Çocuklar 4-5 yaşında duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını, başkalarının ne hissettiğini gibi birçok durumu buldukları ülkenin diline, gramer yapısına uygun olarak ifade edebilmektedirler (Yöndem & Taylı, 2007).

2.3.3. Sosyo-Duygusal Gelişim Alanı

İnsanın sosyal ve duygusal bir varlıktır. Anne karnındayken bile çeşitli duygusal bağlar kurduğu bilinmektedir. Bundan yola çıkarak çocuğun çevresiyle sürekli bir ilişki içinde olarak sosyal ve duygusal alanda gelişim göstermektedir. Bu gelişim alanıyla ilgili çeşitli bilim insanları farklı yaklaşımlarda bulunmuştur.

Bunlardan biri olan John Bowlby, bağlanma kuramını geliştiren kişidir. Bu kurama göre yeni doğan bebekler kendilerinin ihtiyaçlarını karşılayan kişi ya da kişilerle ilişki kurmaya başlarlar. Bu ilişkinin gelecekteki yaşantısını da şekillendirmede sosyal duygusal davranışlara zemin hazırladığı söylenmektedir. Çevresiyle olumlu bir bağ kuran bebeğin ileriki yaşamında da olumlu olarak etkileneceği sosyo duygusal davranışlarının olduğunu belirtmektedir. Fakat çevresiyle olumsuz bir bağ kuran, ihtiyaçları karşılanmayan bebeklerin ileriki hayatında da sosyo duygusal açıdan olumsuz etkileneceğini söylemektedir (Küçükturan & Keleş, 2020).

Sigmund Freud'a göre yaşamın ilk yıllarındaki deneyimler insan hayatını şekillendirmektedir. Anne ve babanın çocuğuna yaklaşımı çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir (Öngider, 2013). Freud insanın davranışlarında bilinçaltı süreçlerin etkisinin olduğunu savunmaktadır. Freud'un kişilik kuramına göre gelişim beş dönemde incelenmektedir.

- Oral Dönem (0-2 Yaş): Bebeklerin emme refleksleri dünyayı ağız, dudak ve dil yoluyla keşfetmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu dönemde çocuklar istek ve ihtiyaçlarını ağız yoluyla ifade ederek karşılamaktadır. Emme refleksleriyle anne ile kurulan bağ çocuğu hayata hazırlamaktadır.
- Anal Dönem (2-3 Yaş): Bu dönem bir önceki dönemdeki emme refleksinden uzaklaşarak dışkılamanın önemli olduğu evredir. Tuvalet eğitimin olduğu bu dönem çocuğun hazırbulunuşluk seviyesi de son derece önemlidir.
- Fallik Dönem (3-6 Yaş): bu dönem cinsiyet rollerini öğrendikleri ve anne-babaların tutum ve davranışlarıyla cinsiyeti ilişkilendirdikleri dönemdir. Cinsel organlarının farkına varırlar. Dolayısıyla hem cinsi olan ebeveyniyle özdeşim kurar. Okul öncesi dönemin de içinde bulunduğu bu evrede anne ve babanın çocuğa olan hoşgörülü,

sevgi dolu, şefkatli tutumu çocuğun sağlıklı bir dönem geçirmesinde etkilidir. Böylece kendi cinsiyetini benimseyerek olumlu kişilik gelişimini tamamlar. Tam tersi durumda ise mutsuz, memnuniyetsiz ve saldırgan davranış problemleriyle karşılaşılabilir.

- Latent Dönem (7-12 Yaş): Bu dönem cinsel merakın azalıp gizli tutulduğu evredir.
- Genital Dönem (12 Yaş ve sonrası): Bu dönem olgunlaşmanın olduğu dönemdir. Çocuk bu dönemde cinsel olarak olgunluk seviyesine ulaşır (Gündoğdu, 2016).

2.3.4. Motor Beceriler

İnsanın doğum öncesinden başlayarak fiziksel olarak gelişimi devam eder. Doğum öncesi ve bebeklik döneminde fiziksel gelişim çok hızlıdır. İlk çocukluk döneminde (2-6 Yaş) ise fiziksel gelişim hızı azalır. Ancak koşma, atlama, zıplama, sürünme, kayma gibi devinimsel hareket ihtiyacının yüksek olduğu dönem içindedir (Senemoğlu, 2020, s. 17).

Arnold Gesell, motor gelişimi Olgunlaşma Kuramı ile açıklanmıştır. Bu kurama göre yaşla gelişen bir fiziksel ve motor beceriden bahsedilmektedir. Gelişimsel hız anlamında her çocuğun farklılıkları olsa da aynı sırayı takip ettiğini belirtmektedir (Özer & Özer, 2016).

Esther Thelen'e göre motor gelişim sürecini Dinamik Sistemler Teorisi'ne göre açıklamıştır. Bu kuram ise motor becerilerin sistemli olarak çalıştığını yeni motor beceri için diğer motor becerilerinin işbirliği içinde olması gerektiğini savunmaktadır (Yılmaz, 2018).

2.4. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi

Okul öncesi dönem birçok gelişim alanında kritik dönem olmasının yanı sıra değer kazanımlarının edinildiği, değerler eğitiminin verildiği ilk dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde çocuklara verilecek değerler eğitimi ileriki yaşantılarını olumlu yönde etkilemektedir (Uyanık Balat & Balaban Dağal, 2011). Çocukların aktif olarak içinde buldukları, yaparak ve yaşayarak kazandıkları değerler olması sebebiyle oldukça önemlidir. Çocuklar yapılan etkinliklerle ya da çevresini model alarak değer yargılarını oluşturur, onları içselleştirerek yaşantılarına katarlar.

2.4.1. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Çocuğun olumlu davranışlar kazanabilmesinde dünyaya gözlerini açtığı ilk çevresi olan ailenin önemi büyüktür. Anne ve babalar çocuklarını yetiştirirken içinde buldukları kültürün etkisinde kalmaktadırlar. Dolayısıyla kültürel değerler ve kişisel değerleri

harmanlayarak çocuklarını yetiştirmektedirler (Çağdaş & Şahin Seçer, 2006, s. 120). Hayata hazırlamanın diğer alanlarında olduğu gibi değerler eğitiminde de aileler, çocuklarını koşulsuz severek onlara bunu hissettirmelidirler. Ardından iyi birer rol model olmalıdırlar. Çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarını bilerek onlara destek olmalıdırlar. Bunun yanı sıra demokratik bir tutum içinde olunmalıdır. Aile içinde verimli vakit geçirmeye çalışılmalıdır. Milli değerlerimize dikkat çekilerek, aile büyükleri, komşuluk ilişkileri sırasında çocukların da aktif olmaları sağlanmalıdır (Kaymakcan & Meydan, 2016).

2.4.2. Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitiminde Okulun Rolü

Okullar çocukları yalnızca sınava hazırlamak için değil; aynı zamanda toplumda iyi bir insan olmak için de eğitim verirler. Bu bağlamda okulların değer eğitiminde rolü büyüktür. Okulun değer eğitimini kabullenmiş olması gerekmektedir. Öğretmenler ve ilgili eğitimciler çocuklara iyi birer rol model olmalıdır. Okullardaki programlar devletin ilgili bakanlığınca toplumsal değerlere yer vermelidir. Çocuklara karşı demokratik bir tutum sergileyerek onları doğruya yöneltmeyi hedeflemelidir. Değer eğitimi tek bir dersin konusu olarak değil disiplinler arası bir çalışma olarak verilmelidir. Değerlerin her dersin konusu olduğu bilincinde eğitim verilmelidir (Dilmaç & Ulusoy, 2018).

2.5. Mutluluk Kavramı

İnsan yaşam boyu bazı arayışlar içinde olmuştur. Sağlıklı, huzurlu, başarılı, mutlu olma gayesi içindedir. Dolayısıyla bunlara erişmek için de tutum ve davranışlarını bu yönde harekete geçirmektedir. Mutluluğun tek bir tanımını yapmak oldukça zor olsa da bu konu üzerine düşünen bilim insanları bazı betimlemelerde bulunmuştur.

Mutluluk, insanın hayatından memnun olma durumu bireyin kendi ve toplumsal değerlerini içeren huzur hali olarak tanımlamaktadır (Şeker, 2009).

İslam dünyasına göre 'es-saade' kelimesi ile araştırılmıştır. 'es-saade', 'iyiyi elde etme ve ona ulaşma' olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yüce Allah'ın bireyi mutlu kılması 'is'ad' mutlu olan kişi ise 'said' olarak tanımlanmıştır (Bircan, 2001).

Bununla beraber Kur'anı Kerim'de mutluluk ile ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Mutluluğun Allah'a itaat ederek cennete kavuşmak ve kurtuluş olduğuna dair ayetler yer almaktadır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır: Tevbe suresi 72. ayet ve 111. ayet, Nisa suresi 13. ayet, Mü'min suresi 9. ayet, Maide suresi 119. ayet ve Fetih suresi 5. ayet (Kur'anı Kerim).

Farabi mutluluğu, ‘insan nefsinin maddeye muhtaç olmayacak şekilde varlıkta yetkinliğe ulaşması’ şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda mutluluğu sadece somut olarak değil soyut şekliyle de ele almaktadır. Mutluluğa ulaşabilmek tüm hedeflerin en üstünde yer almaktadır. Mutluluğa ulaşmak için ise ‘güzel eylemler’ yapılmalıdır. Güzel eylemlerde bulunan yani hayr davranışlarda bulunan kişiler sadece kendileri için değil toplumun da mutluluğa ulaşması için vesile olmaktadır (Çağrı, 2016).

Aristoteles mutluluğu ‘ruhun akla uygun davranışta bulunması’ ya da ‘ruhun erdeme uygun etkinliği’ şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca Aristoteles’e göre mutluluk iyi kavramıyla açıklanmıştır. İyiyi ise ‘her şeyin arzuladığı şeydir’ şeklinde ifade etmiştir.

Epiküros mutluluk kavramını haz ile açıklanmaktadır. Ona göre bedenin acı çekmeden, ruhun ise korku ve huzursuzluk duymadan yaşama halidir.

Eflatun ise mutluluğu erdem ile ifade etmektedir. Eflatun’a göre adil davranan, adaletli olan birey mutluluğa ulaşmaktadır (Bircan, 2001).

2.6. İlgili Araştırmalar

Alanyazın taraması gerçekleştirildiğinde sadece çocuklardaki mutluluk algısını ortaya çıkarmayı hedefleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak okul öncesi dönemde mutluluk kavramına yönelik yürütülen çalışmalarda diğer duygularla beraber kısaca yer verildiği görülmüştür. Bu kısımda mutluluk kavramına yönelik yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Öveç (2012), okul öncesi eğitim alan 6 yaş çocuklarının duygularını tanımlamalarını ve resmetmelerini incelemiştir. Mutluluğu oyun oynamak gibi çocukların sevdikleri eylemlerle, olumlu ifadelerle tanımlamışlardır. Resimlerinde ise aile, gezmeye gitmek, dondurma yemek, bahçe, balonlar, ip atlamak, güneş gibi temalarla mutluluğu ifade etmişlerdir. Ayrıca mutlulukla sevgiye ait resimlerin birbirine benzediği sonucuna ulaşmıştır. Çocukların resimlerinde abartılı çizilmiş nesnelere sayısının az olduğunu belirtmiştir.

Yukay Yüksel, Caner, Mutlu, Yılmaz ve Çap’ın (2015) araştırmasında çocukların iyi kavramına yönelik yaptıkları resimde mutluluk kavramı yer almaktadır. Araştırmada mutluluğu ifade eden resimlerden öte üzgün duygusuna yönelik resimleri daha iyi çizdiklerini ifade etmişlerdir. 5-6 yaş grubu çocuklarının iyi kavramına dair çizdikleri

resimlerde sevgi, dostluk, sorumluluk, yardımseverlik değerlerine ve doğaya ait öğelere ilişkin ifadeler bulunmaktadır.

Aktın (2018), sığınmacı çocuklarla yaptığı araştırmada çocukların mutluluğu güneş, ağaç, elmalar, büyük boyutlu evlerle ifade ettiğini belirtmiştir. Mutluluğu resmeden çocukların insan çizmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmada çocukların çizdikleri resimlerde hangi renkleri tercih ettiğini de araştırmıştır. En çok açık yeşil, mor, açık mavi ve siyah kullanmakta olduklarını ifade etmektedir.

Aksoy ve Baran (2010) çocukların resimlerinde evlerini, bahçe çizmelerini, arkadaşlarıyla oyun oynamalarını çizmelerinin nedeni olarak çocukların gereksinimlerinin karşılanmasından dolayı mutlu olduklarından dolayı olduğunu ifade etmektedir.

Demir, Eraslan Taşpınar, Süzen ve Utkan (2020) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda yaşayan çocuklarla yaptıkları araştırmada çocukların mutlulukla ilişkilendirdikleri bazı temalara dikkat çekmişlerdir. Oyun ve oyuncaklar, resim yapmak, dokunma isteği, sahip olma, anne gibi temalara ulaşıldığını ifade etmişlerdir. Çocukların sıcak aile ortamına ihtiyaç duymaları sebebiyle anne, dokunma isteği, sahip olma ile ilgili resimleri çizdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca yaptıkları resimlerde mutluluk kavramına yönelik resimler yapmış olsalar dahi sonra o resimlerini koyu renkli boya kalemleriyle karaladıklarını saptamışlardır. Bu durumu ise sahip olamadıkları mutluluğu yok etme isteği olarak yorumlamışlardır.

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Burkitt, Barrett ve Davis (2009) çocukların çizdiği resimlerde mutluluğu ifade ederken renk seçimlerini araştırmışlardır. Bu seçimlerde sarı, pembe, yeşil, mavi, kırmızı ve mor kullandıklarını belirtmişlerdir. Çocukların mutsuzluğu resmederken ise siyah ve kahverengi kullandığını ifade etmişlerdir.

Di Leo (1983) kendini mutlu hisseden çocukların insanlar, evler, ağaçlar ve güneş çizdiğini ifade etmektedir.

Burns ve Kaufman (1972) ise çiçek resmini çizen çocukların sevgi ve mutlulukla ilişkili olarak çizim yaptığı sonucuna ulaşmışlardır.

Malchiodi (2005) kitabında çocukların çizdiği resimlerdeki renk seçimlerinde olumsuz duygularını kullanmak için siyah rengi tercih ettiklerini belirtmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırmacının rolü, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi gibi araştırmanın süreci üzerine bilgi verilerek araştırma özetlenmeye çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle modellendirilmiştir. Nitel araştırma olguları, algıları ve olayları içinde bulunduğu çevre içinde araştırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. İnsan davranışını bütünüyle ele alarak araştırabilmek için bireyin doğal çevresinde (deneysel olmayan) araştırma yapılmalıdır. Böylece verilerin doğal ortamında toplanılmasına olanak sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Bu araştırma okul öncesi dönem çocuklarının mutluluk olgusunu nasıl anlamlandırdıkları, mutluluğun okul öncesi dönem çocukları için ne ifade ettiği algısı araştırılmıştır. Bu amaçla bireylerin algılarındaki, düşüncelerin arkasında yatan fenomenleri görmesi amacıyla fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Fenomoloji deseni, araştırmalarda nitel araştırmanın doğasına uygun bir şekilde mutlak sonuçlar vermeyebilir. Fakat günlük yaşantımızda karşımıza çıktığı halde tam olarak anlamlandıramadığımız fenomenleri incelemek için uygundur. Bu nedenle bu araştırma için mutluluk bir fenomen olarak alınmış ve araştırılmıştır. Olgu bilim kullanılarak yapılan araştırmalar açıklayıcı olarak değil; betimleyici bir şekilde ele alınır. Olgu bilim deseni kullanılan araştırmalarda ortaya çıkan anlamlarda genelleme yapılması amaçlanmaz. Bireylerin yaşantısal deneyimleri yansıtılır (Gedik, 2016). Bu bağlamda yapılan çalışmada çocukların mutluluk olgusuna yönelik algıları deneyimlerine dayanarak araştırılmış; ancak genelleme yapılmamıştır.

3.1.1. Araştırmacının Rolü

Bu araştırma okul öncesi dönem çocuklarıyla yapılmıştır. Araştırmacı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anaokulunda beş yıl ve ilkokulda dört yıl olmak üzere dokuz yıldır okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Bu dönem içinde öğrencileriyle mesleki bir yakınlığı söz konusu olmuştur. Ayrıca değerler eğitimine özel olarak ilgi duymaktadır. Bu araştırma esnasında çocuklarla iç içe olduğu bir süreç içinde bulunmuş; gerekli verilere ulaşmıştır.

3.1.2. Araştırma Ortamı

Bu araştırma Sakarya'nın Geyve ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ilkokula ait bir anasınıfında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulandığı ilkokuldaki 24 anasınıfı öğrencisi ile çalışılmıştır. Araştırma sürecinde çocukların yaptıkları resimler ve yapılan görüşmeler çocukların kendi sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Böylece çocuklar doğal ortamlarından uzaklaştırılmadan kendi alanlarında, rahatlıkla araştırmaya katılmışlardır.

3.1.3. Geçerlik ve Güvenirliği Gerçekleştirilmesi

Nitel araştırmalarda, araştırmanın genel olarak geçerlik açısından olumlu yönde etkisi vardır. Araştırmacıya esneklik sağlayan bu yöntemle araştırmacı gerekli gördüğü adımları istediği zaman atabilme imkânından yararlanır. Gerekli gördüğünde yeni yöntemlere, ek görüşme sorularına yer verebilir. Farklı veri toplama yöntemleri kullanarak veriyi farklı şekilde elde edebilir. Ayrıca araştırmada veriler birebir görüşme ve gözlem yoluyla toplandığından verinin geçerliliğini artırması oldukça önemlidir. Verilerin ayrıntılı olarak yazılı hale gelmesi, gerekli temalandırma işlemi geçerlik için önemli olmaktadır. Öte yandan insan davranışlarının, sosyal olaylar ve olguların tekrar edilebilip teyit edilme ihtimalinin zor olması sebebiyle güvenirliliğin nitel araştırmalarda yeri farklıdır. Sosyal bilimlerde, insan davranışının süreç içinde aynı olmadığı, sürekli değişim içinde olduğu, olay ve olguların değişebilir olması durumu göz önünde bulundurularak güvenirlilik farklı şekilde uygulanmaktadır. Bu durumlar göz önünde bulundurularak Lincoln ve Guba, nitel araştırmalar için alternatif kavramlar sunmuşlardır. Bunlar “iç geçerlik” kavramı yerine “inandırıcılık”, “dış geçerlik” yerine “aktarılabirlik (transfer edilebilirlik)” kavramlarını kullanmıştır. Yine nitel araştırmanın doğasına uygun olduğunu düşünerek “iç güvenirlilik” yerine “tutarlık”, “dış güvenirlilik” kavramı yerine “teyit edilebilirlik” kavramını tercih etmiştir. Aşağıda bu kavramlara yönelik yöntemler açıklanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

İnandırıcılık: Araştırmacı araştırılacak olguya karşı önyargılı olmamalı ve açık olmalıdır (Ersoy, 2019, s. 125). Bu araştırmada inandırıcılığın artırılması için çocuklarla yapılan görüşmelerdeki çocuk söylemleri dikkatle kayıt altına alınmıştır. Bu bağlamda alanda uzman olan danışman ve araştırmacı öğretmen işbirliği içinde kod ve temalar oluşturulmuştur. Kod ve temaların oluşum aşamasında gerek duyulduğunda alanda bulunan uzmanlardan destek alınmıştır. Ayrıca literatürde bulunan benzer çalışmalar incelenmiştir.

Araştırmada okuma yazma bilmeyen okul öncesi dönem çocuklarından görsel çizimleri ve görüşmelerle veri toplanmıştır. Araştırmacının çalışma grubunun öğretmeni olması verilerin ayrıntılı olarak toplanmasında ve çocukların kendini rahatlıkla ifade edebilmesinde etkili olmuştur. Araştırmaya ait bütün bölüm ve başlıklar okuyucuya sunulmuştur.

Aktarılabirlik (Transfer edilebilirlik): Nitel araştırmalarda genellemenin mümkün olmadığı varsayılır. Nitel araştırmacının amacı genelleme yapmak değil; araştırdığı olay, olgu, kavrama ilişkin bir anlayış sunmaktır. Bu nedenle verilerin yorumlanmadan ayrıntılı bir şekilde sunulması önemlidir (Sönmez & Alacapınar, 2019, s. 173).

Araştırmaya ait veriler şeffaf bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Çocuklardan her birinin yaptığı görseller anlatılmıştır. Her çocukla bireysel olarak görüşülmüştür. Çocukların görsellerini ifade ederken ortamda dikkatlerini dağıtacak başka unsurların bulunmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca okul öncesi dönem çocuklarının kendilerini, düşüncelerini açık bir şekilde ifade ettikleri düşünülmüştür. Çalışma grubuna ait bilgiler ek olarak verilmiştir.

Tutarlık: Araştırmalarda tekrarlandığında aynı sonuçları vermesi beklenmektedir. Fakat nitel araştırmalarda olay ve olguların değişken olduğu kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak tekrarlanması mümkün değildir. Bunun yerine veri toplama aracı geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi sürecinde birbirine yakın süreçlerden geçmekte olduğu düşünülmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Bu araştırmada veri toplama süreci birbirini takip eden 11 haftada gerçekleştirilmiştir. Ayrıca görüşme soruları ve görsel çizimlerine ait bütün veriler kayıt altına alınmıştır. Kayıt sırasında çocukların kendilerini rahat bir şekilde ifade etmeleri sağlanmıştır. Araştırmacı tüm görüşmelerde benzer yaklaşımlarda bulunmuştur. Elde edilen verilerle sonuçlar arasında ilişki incelenerek tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır.

Teyit edilebilirlik: Nitel araştırmacının kişisel yargılarından uzak olması pek mümkün değildir. Araştırmacının kendisinin de veri toplama aracı olarak kullanıldığı durumlar vardır. Bu nedenle araştırmacının düşüncelerine yer verilebilir. Bu durumu araştırmayı dışarıdan bir uzmanın güvenilirliği sağlamak amacıyla verileri inceleyerek teyit etmesi sağlanabilir (Ersoy, 2019).

Araştırmanın teyit edilebilirliğinin artırılması amacıyla çocuklarla yapılan görüşmeler ve görsel çizimlerine sıklıkla yer verilmiştir. Ayrıca danışman işbirliğiyle ve gerekli durumlarda diğer uzmanlara başvurulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemiyle araştırmacı çalışma grubuna kolay, az maliyetle ve hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu durum göz önünde bulundurularak araştırmacının görev yaptığı ilkokuluna bağlı anasınıfında bulunan çocuklar tercih edilmiştir. Çalışma grubunu; Sakarya'nın Geyve ilçesinde bulunan ilkokula bağlı anasınıfında 2019-2020 eğitim-öğretim yılında eğitim gören 13'ü kız 11'i erkek 24 çocuk oluşturmuştur. Araştırmaya katılan çocuklarla ilgili ayrıntılı bilgi ve demografik özellikler ekler kısmında yer almaktadır (Bkz Ek 1)

3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

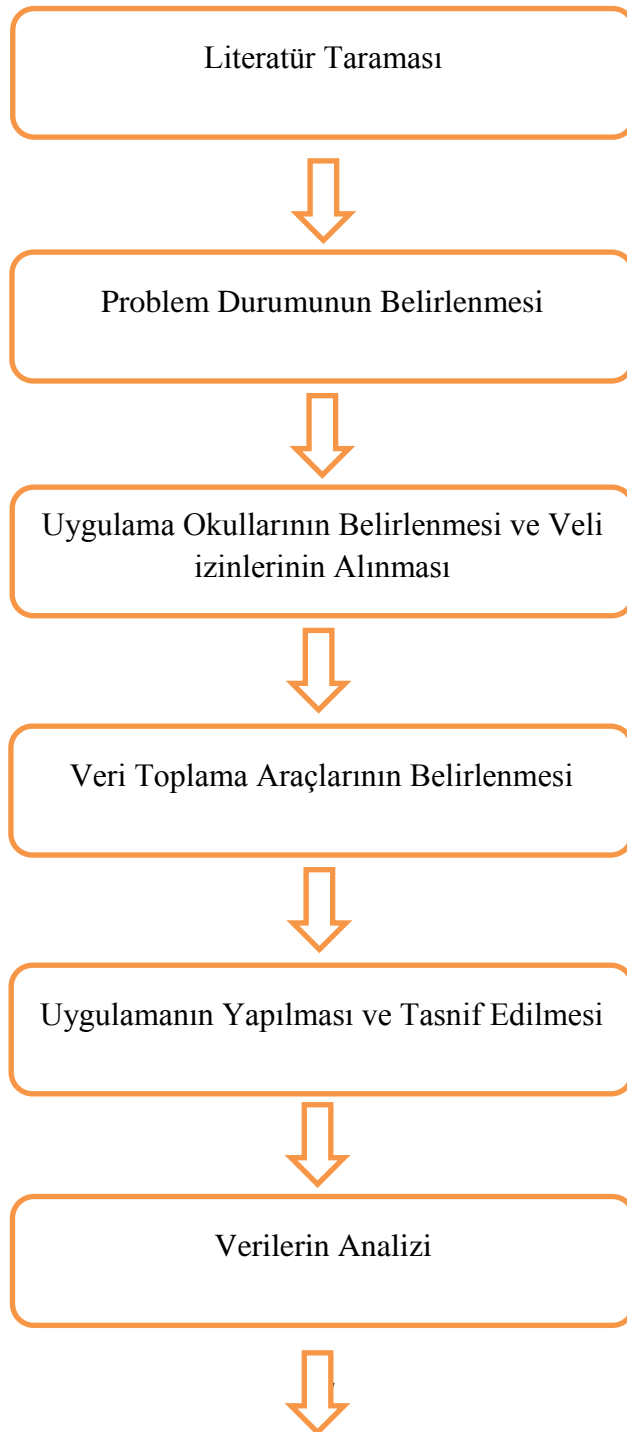
Veri toplama aracının doğru geliştirilip kullanılması araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından çok önemlidir. Veri toplama, doğru araçlarla yapıldığında sağlıklı bir araştırma elde edilmektedir (Gürbüz & Şahin, 2017, s.75). Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni ile yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak görüşme ve doküman inceleme kullanılmıştır.

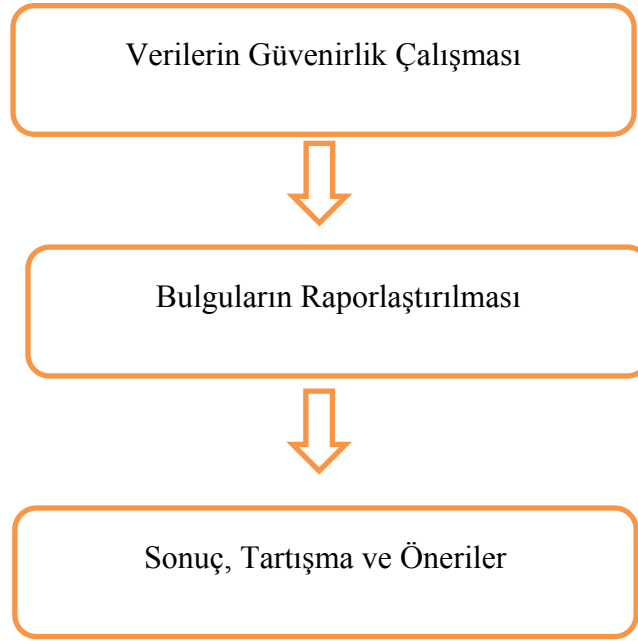
Görüşme, bireylerin sözlü olarak iletişimini sağlayan, olaylar, olgular hakkında görüşlerini anlamaya yarayan veri toplama tekniğidir. Nitel araştırma kapsamında uygulanan görüşmelerin bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar; araştırmaya katılan çalışma grubundaki bireylerin, araştırılan konu, olay ya da olgu hakkında genel görüşleri değil; öznel ve direkt araştırılan duruma ilişkin düşüncelerini belirlemek amaçlı olmalıdır. Ayrıca görüşmenin yarı yapılandırılmış olması, açık uçlu sorulara yer verilmesi araştırma süreci içinde bireylerin detaylı görüşlerinin alınmasında önemlidir (Gürbüz & Şahin, 2017). Okul öncesi dönem çocukları ile yapılan bu çalışmada çocukların mutluluk algılarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu dönem çocukların okuma ve yazma bilmediği bir dönem olduğu için görüşmeler önemli rol oynamaktadır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış olarak gerçekleştirilmiştir. Çocuklara sorulacak sorular daha önceden belirlenmiş; ancak araştırma sırasında çocukların kendini ifade edebilmeleri ve detaylı bir şekilde verilere ulaşabilmek için ek sorularla desteklenmiştir. Bu bağlamda çocuklarla 72 görüşme yapılmıştır. (Bkz Ek)

Dokümanlar, nitel araştırma yöntemlerinde güçlü bir şekilde kullanılan, araştırmacının doğru veriye ulaşabilmesi için oldukça önemli olan bilgi kaynağıdır (Yıldırım & Şimşek,

2016). Doküman inceleme, araştırmada hangi belgelerin veri olarak kullanılacağı ve bu verilerin incelenmesi gerektiği hakkında bilgi vermektedir. Araştırmacı bu dokümanların incelenmesi için veri kaydı oluşturur. Gerekirse bu kayıtları raporlaştırırken birey ve kurum isimlerini gizleyip farklı isimler kullanabilir (Gürbüz & Şahin, Nitel Araştırma Desenleri ve Nitel Veri Analizi, 2017). Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarına mutluluk kavramı doğrultusunda 406 adet görsel çizimi doküman olarak ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmada izlenen süreç Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Araştırmada izlenen süreç

Yukarıda verilen Şekil 3'teki sürece dair zaman çizelgesi aşağıda Tablo 1'de verilmiştir. Burada yapılan işlemlerin aylara ve haftalara göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1

İşlem Zaman Çizelgesi

İŞLEM ZAMAN ÇİZELGESİ																									
N O	AYLAR	EYLÜL			EKİM				KASIM				ARALIK				OCAK				ŞUBAT				
		2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
	HAFTALA R VE İŞLEMLER																								
1	Veri toplama araçlarının geliştirilmesi	x	x																						
2	Çalışma grubunun belirlenmesi ve veleri izinlerinin alınması		x	x																					

3	Verilerin toplanması/ uygulama süreci					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x								
4	Verilerin tasnif edilmesi analizi											x	x	x	x	x	x						
5	Verilerin geçerlik ve güvenilirlik çalışması														x	x	x						
6	Araştırmanın raporlaştırılması																	x	x	x	x	x	x

Veri toplama araçlarının geliştirilmesi: Okul öncesi dönem çocuklarıyla yapılan bu çalışmada çocukların okuma yazma bilmemesinden dolayı veri toplama aracı olarak görüşme ve doküman olarak görsel çizimi geliştirilmiştir.

Çalışma grubunun belirlenmesi ve veli izinlerinin alınması: Araştırmada kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi seçilerek araştırmacının görev yaptığı okulun anasınıfı öğrencileri ile çalışma planlanmıştır. Veli izin belgeleri velilere verilerek izinleri alınmıştır (Bkz Ek 2).

Verilerin toplanması ve uygulanma süreci: Verilerin toplanması için 11 haftalık bir süre belirlenmiştir. Uygulama süreci başlamadan önce veri toplama aracı olarak okul öncesi dönem çocuklarında mutluluk algısını araştırmak amacıyla görüşme formu geliştirilmiştir. Ardından araştırmaya katılan çocukların buldukları okul idareleri ve anaokulunda bulunan çocukların öğretmeni ile görüşülmüş, sözlü onay alınmıştır. İlkokula bağlı anasınıfında bulunan çocukların öğretmeni araştırmacının kendisi olduğu için buna gerek duyulmamıştır. Bununla beraber her çocuğun velisinden yazılı olarak izin alınmıştır (Bkz. Ek 2).

Araştırmanın ilk alt problemi olan ‘Mutluluk nedir?’ sorusu doğrultusunda 02.10.2019 tarihinde görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşme çocuklarla bireysel olarak gerçekleştirilmiş, söylenenler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Bu görüşme için çocukların serbest bir şekilde oyun oynadıkları oyun zamanı kullanılmıştır. Anasınıfı çocukları için görüşmeler gün içinde yapılmıştır. 04.10.2019 tarihinde ise aynı soru

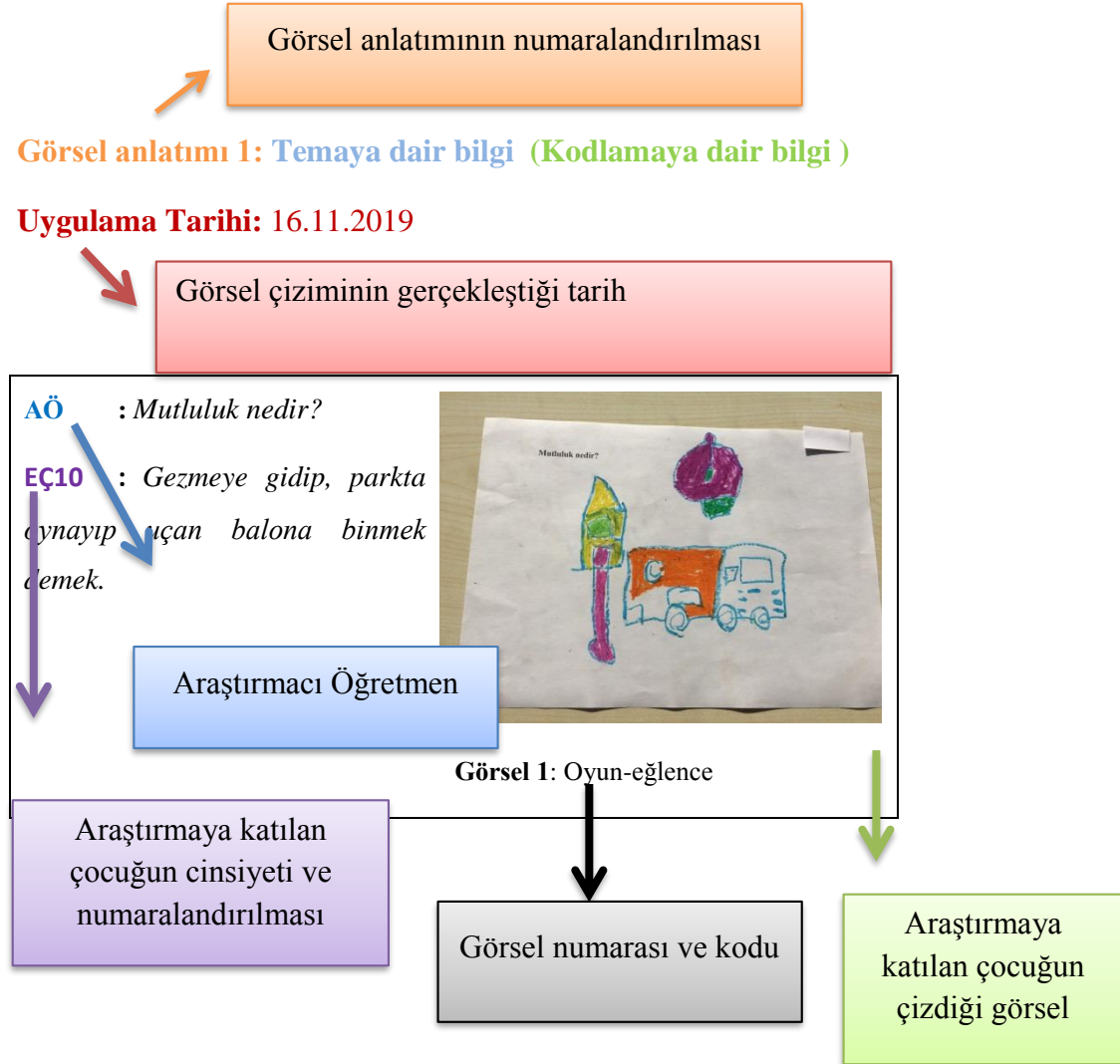
doğrultusunda çocuklara görsel çizimi yaptırılmıştır. Yaptıkları bu görselleri aynı gün anlatmaları istenmiş ve araştırmacı tarafından söylenenler de yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan ‘İnsanları ne/neler mutlu eder?’ sorusu doğrultusunda okul öncesi dönem çocuklarının egosantrik dönemde olması sebebiyle ‘Seni ne mutlu eder?’ şeklinde sorulmuştur. 07.10.2019 tarihinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu soru dörder gün arayla dört kez sorularak farklı tarihlerde aynı soru üzerine görsel çizimleri yaptırılmıştır. Her bir çocuğa ait farklı tarihlerde yapılan dört adet görsel bulunmaktadır. Birinci görsel 10.10.2019 tarihinde yaptırılmıştır. Yapılan görseller tek tek anlatılarak yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. İkinci görsel 14.10.2019 tarihinde yaptırılmış ve çocuklara ilgili görsel anlatılarak araştırmacı tarafından yazılı kayıt altına alınmıştır. Üçüncü görsel 17.10.2019 tarihinde yaptırılmış ve çocuklara yaptığı görsel anlatılarak yazılı kayıt altına alınmıştır. Son olarak dördüncü görsel 21.10.2019 tarihinde yaptırılarak aynı işlem uygulanmıştır.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü alt problemi birlikte ele alınmıştır. Burada ‘Mutlu olmak için ne yaparsın?’ sorusu doğrultusunda 24.10.2019 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Çocuklarla yapılan bu görüşme de araştırmacı çocukların söylediklerini yazılı olarak kayıt altına almıştır. Akabinde ‘ Mutlu çocuklar ne yapar?’ sorusu doğrultusunda 04.11.2019, 07.11.2019, 11.11.2019 ve 14.11.2019 tarihlerinde olmak üzere dört farklı günde birer görsel olmak üzere dört görsel çizdirilmiştir. Çocukların çizdiği bu görseller tek tek anlatılarak araştırmacı tarafından yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Aynı işlem ‘Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne/neler yapıyor?’ sorusu sorularak da uygulanmıştır. İlk görsel 25.11.2019’da, ikinci görsel 28.11.2019’da, üçüncü görsel 02.12.2019’da ve dördüncü görsel 05.12.2019’da yaptırılmıştır. Bu alt basamağa ait iki görsel çizimi arasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın 18-22 Kasım 2019 tarihlerinde I.ara tatili denk geldiği için 11 gün ara verilmek zorunda kalınmıştır.

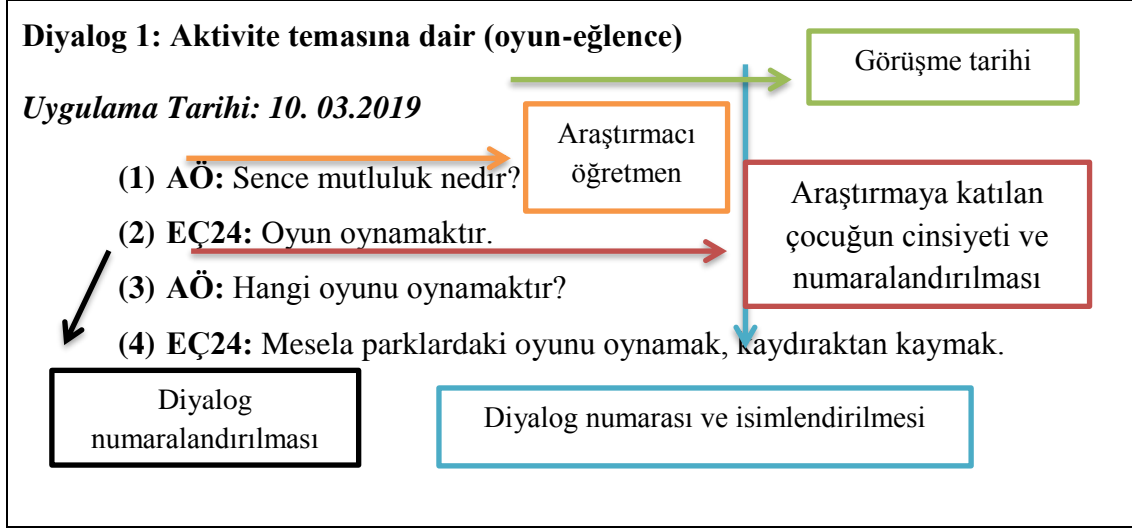
Araştırmanın son alt problemi olan ‘Mutluluğun olmadığı bir dünya nasıl olur?’ sorusu sorularak 09.12.2019, 12.12.2019, 16.12.2019 ve 19.12.2019 tarihlerinde her gün için bir görsel olmak üzere çocuklara dört görsel çizdirilmiştir. Çizilen bu görseller diğer araştırma problemlerinde olduğu gibi araştırmacı tarafından çocuklara anlatılarak yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

Verilerin tasnif edilmesi ve analizi: Görüşme ve görsel çizimi şeklinde toplanan veriler ilk aşamada tekrar gözden geçirilerek bilgisayar ortamına alınarak tablo haline getirilmiştir. Yapılan görseller gün gün tablolaştırılmış ve görselle ilgili çocuğun anlattığı sözel ifadeler araştırmacı tarafından her bir görselin karşısında yazılı bir şekilde doküman haline getirilmiştir. Bu dokümanlar daha sonra bulgular kısmında kullanılmak üzere bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır. Araştırmacı gizliliğin korunması adına kendi için araştırmacı öğretmen AÖ, kız çocukları için KÇ ve erkek çocuklar için EÇ kısaltmalarını kullanmıştır. 24 öğrenci ise KÇ1, KÇ2 ve EÇ3, EÇ4 şeklinde sıralamaya konulmuştur. Görüşme ve görsel çizimlerinden elde edilen örnekler numaralandırılarak sunulmuştur. Şekil 4'te görsel çizimlerine ait araştırmada kullanılan numaralandırma ve kodlama örneği verilmiştir.

Şekil 4. Görsel çizimlerine ait araştırmada kullanılan kodlama

Yukarıdaki Şekil 4’te yapılan görsel çizimlerinin numaralandırılması ve kodlamaları açıklanmıştır. Buna ait detaylı bilgi verilerin kayıt altına alınması ve yazılı hale getirilmesi başlığında verilmiştir. Şekil 5’te ise yapılan görüşmelere ait diyalogların numaralandırma ve kodlama örneği verilmiştir

Şekil 5. Görüşmelere ait araştırmada kullanılan kodlama

Yukarıdaki Şekil 5’te yapılan görüşmelerin numaralandırılması ve kodlamaları açıklanmıştır. Araştırmacı gizliliğin korunması adına kendi için araştırmacı öğretmen AÖ, kız çocukları için KÇ ve erkek çocuklar için EÇ kısaltmalarını kullanmıştır. 24 öğrenci ise KÇ1, KÇ2 ve EÇ3, EÇ4 şeklinde sıralamaya konulmuştur. Uygulama tarihi not alınmış ve belirtilmiştir.

Verilerin geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Okul öncesi dönem çocuklarıyla nitel olarak çalışılmış olan bu araştırmada çocukların sorulan sorulara şeffaf bir şekilde cevap vereceği göz önünde bulundurulmuştur. Kendilerini, olayları ve olguları ifade eden en doğru verilere ulaşıldığı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmacı dışında beş uzmandan uzman görüşü alınmıştır.

Araştırmanın raporlaştırılması: Araştırmanın raporlaştırılması esnasında araştırmacı okuyucu için anlaşılır bir dil tercih etmiştir. Veriler uygun şekilde, açık ve akıcı bir dille yazılı hale getirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi yapılırken nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Morgan (1993), içerik analizi nitel bir araştırma yöntemidir (Kızıltepe, 2015). İçerik analizinde benzer verilerin temalaştırılarak anlaşılır bir biçimde organize edilmesi ve yorumlanması esastır. Bu doğrultuda içerik analizinde uygulanması gereken bazı aşamalar vardır. Bunlar; verilerin kodlanması, temaların oluşturulması, verilerin bu kod ve temalara göre düzenlenmesi ve son olarak bulguların yorumlanması şeklindedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.242-243). Betimsel analiz kısmında ise belirlenen temalar bağlamında veriler doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur. Bu doğrultuda veriler sistemli ve açık olarak betimlenmiştir. Bu betimlemeler sonucunda araştırmacı tarafından yorumlanarak okuyucuya sunulmuştur.

Verilerin kodlanması: Analizin ilk basamağını oluşturan bu aşamada, araştırma sırasında yapılan görüşmeler yazılı dokümanlar haline getirilmiştir. Ayrıca çocukların görüşmelerde ve görsel çizimlerinde ifade ettikleri söylemler oyun-eğlence, eğitim, tüketim, aile, doğa, yardımseverlik, hayvanseverlik gibi sınıflandırılarak kodlanmıştır.

Temaların oluşturulması. İçerik analizi yapılırken kodlanan verilerin bir üst aşama olan temalarla genel bir kategori oluşturulur (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.242). Bu araştırmada da olguların daha anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla elde edilen kodlardan temalar oluşturulmuştur. Örneğin oyun-eğlence, eğitim ve tüketim kodları ‘aktivite/eylem teması’ şeklinde, aile ve doğa ‘ortam ve çevre teması’ şeklinde, yardımseverlik, hayvanseverlik ‘değer teması’ şeklinde temalandırılmıştır.

Verilerin kodlara ve temalar göre düzenlenmesi: Bu aşamada veriler kod ve temalara göre düzenlenerek araştırmayı okuyanlara anlaşılır bir biçimde sunulmaktadır. Burada araştırmacı verileri yorumlamaz; ancak düzenleyerek sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.251). Bu araştırmada verilerin kodlanıp temalandırılmasından sonra tablolar oluşturulmuş ve verilerin analizi araştırmacının yorumu katılmadan direkt şekilde sunulmuştur.

Bulguların yorumlanması: Nitel araştırmada araştırmacı, araştırdığı konu ile ilgili verileri analiz ettikten sonra onlardan çıkarımlar yaparak bulguları anlamlandırır. Araştırmacı, çalışma grubunu anlamaya çalışır. Onlardan topladığı verilerle ilgili çıkarımlarda bulunur (Çekiç & Bakla, 2014). Nitel araştırmada araştırmacı bilgiye kendi ulaştığı için araştırma

grubunun doğal bir üyesi haline gelmektedir. Bu nedenle onun konu ile ilgili görüşleri, yorumları çok önemlidir (Yıldırım &Şimşek, 2016. s.251). Bu araştırmada da araştırmacı veri toplama sürecini kendi yapmıştır. Bütün çocuklarla yapılan görüşme ve görsel çizimlerini kendisi yönetmiştir. Ayrıca çalışma grubundaki çocuklar kendi çalıştığı ilkokula ait anasınıfının öğrencileridir. Bu nedenle çalışma grubunu çok iyi tanımaktadır. Böylelikle bulguların yorumlanması kısmında deneyimlerinden faydalanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi dönem çocuklarının mutluluğu ve mutlulukla ilgili kavramları nasıl algıladıklarının incelenmesi sonucu elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Ana problem cümlesinde yer alan ve alt problemi oluşturan mutluluk ile ilgili unsurlar; mutluluğun ne olduğu, çocukları mutlu eden etmenleri, mutlu olabilmek için çocukların neler yaptığı, mutluluğun olmadığı bir dünyanın nasıl olduğuna dair bulgular bu bölümde yer almaktadır.

4.1. Okul Öncesi Dönemde Mutluluk Algısı

Bu başlık altındaki bulgular '*okul öncesi dönemi çocuklarına göre mutluluk kavramı ne anlama gelmektedir?*' ana probleminden hareketle iki alt başlıkla ele alınmıştır. Birinci alt başlıkta her bir çocuğun üç veri toplama aracı bağlamında mutluluk kavramını nasıl algıladığı incelenmiştir. Diğer alt başlıkta ise mutluluk kavramına yükledikleri anlamlar irdelenmiştir.

4.1.1 Her Bir Çocuğun Üç Veri Toplama Aracı Bağlamında Mutluluk Kavramına Yönelik Algısı

Bu başlıkta araştırma sürecinde '*mutluluk nedir?*' sorusu bağlamında gerçekleştirilen görüşmeler, çocuk çizimleri ve onların anıları doğrultusunda elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Her üç veri toplama aracı yoluyla elde edilen veriler Tablo 1'de verilmiştir. Bu analizde üç kategori yer almaktadır. Bunlar; doğru anlamlandırabilme (+) ve doğru anlamlandıramama (-) şeklinde tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Çocuklara Göre Mutluluk Kavramını Anlamlandırma

Mutluluk kavramının anlamı			
Çocuk kodları	Görsellerden yer alan	Görüşmelerde yer alan	Anılarda yer alan
EÇ1	+	+	+

EÇ2	+	+	+
EÇ3	+	+	+
KÇ4	+	+	+
EÇ5	+	+	+
KÇ6	-	+	+
KÇ7	+	+	+
EÇ8	+	-	+
KÇ9	+	+	+
EÇ10	+	+	+
KÇ11	+	+	+
KÇ12	+	+	+
KÇ13	+	+	+
EÇ14	+	+	+
KÇ15	+	+	+
KÇ16	+	+	+
EÇ17	+	+	+
KÇ18	+	+	+
EÇ19	+	+	+
KÇ20	+	+	+
KÇ21	+	+	+
EÇ22	+	+	+

KÇ23	+	+	+
EÇ24	+	+	+

Tablo 2 incelendiğinde mutluluk kavramının görsellerde görüşmelerde ve anılarda hemen hemen tüm çocuklar tarafından doğru anlamlandırıldığı görülmektedir. Sadece KÇ6 çiziminde, EÇ8 ise görüşmelerde bu kavrama doğru anlam yükleyememiş olduğu görülmektedir. Ancak her ikisi de diğer veri toplama araçlarında mutluluk kavramını doğru ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma yönelik örnekler yer almaktadır.

Örnek 1

Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk

	Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
EÇ1		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Oyun oynamak.</i> • <i>Oyuncaklarla oynamak.</i> • <i>Kumculuk (kumla) oynamak.</i> 	<p><i>Babamla Pazar açmaya gitmiştim. Orada mal sattık, çok güzeldi.</i></p>
	Görsel: Yardım eden insanlar		

Örnek 1’de de görüldüğü üzere EÇ1 ile gerçekleştirilen üç çalışmada da mutluluk kavramını doğru bir şekilde anlamlandırmıştır. Görselde yardım eden insanları çizerek ‘*Bir çocuk ev yapmaya yardım ediyor. Caminin yanına ev yapıyorlarmış. Çocuk da yardım ediyormuş*’ ifadelerinde bulunarak mutluluğu yardım etmek ile ilişkilendirmiştir. İki

çocuktan birinin ev yapım sürecinde yardıma ihtiyaç duyduğunu ve diğer çocuğun da yardım ettiğini söylemiştir. Yardımlaşmanın önemine vurgu yaparak mutlulukla ilişkilendirdiği görülmüştür. Öte yandan görüşme yaparken *oyun oynamanın, oyuncaklarla oynamanın* ve *kumculuk (kumla) oynamanın* onu mutlu ettiğini belirterek kendisini mutlu eden eylemlere değinmiştir. Anılarında ise babasıyla pazara giderek birlikte mal satmanın ona keyif verdiğini ve keyif sonucunda da mutluluk hissettiğini ifade etmiştir.

Örnek 2

Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk

Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dondurma yemek</i> • <i>Oyuncaklarla oynamak</i>	<i>Babam beni bir gün yöresele götürmüştü. Orada dondurma aldı bana, yedim.</i>

EÇ3

Görsel: Oyun oynayan çocuklar

Örnek 2’de EÇ3, görselinde, görüşme ve anı ifadelerinde mutluluk kavramını doğru bir şekilde anlamlandırmıştır. Görselini anlatırken *‘Çocuklar saklambaç oynuyor. Bebek de var. O da oyuncak oynuyor. Burada evleri var. Mutluluk, saklambaç oynamak, arkadaşlarıyla dondurma yemek, ebelemeç (ebeleme) oynamak’* şeklinde açıklamıştır. Burada mutluluk kavramını oyun oynamayla ilişkilendirmiştir. Ayrıca dondurma yemenin de mutlulukla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Farklı zamanda yapılan görüşmede ise *‘mutluluk nedir?’* sorusuna görselini destekleyen nitelikte *‘Dondurma yemek, oyuncaklarla oynamak. Legolarla, arabalarla’* demiştir. Kendisine *‘Oyun oynayan herkes mutlu mudur sence?’* denildiğinde ise *‘Evet’* cevabını vermiştir. Öte yandan anılarında ise babasının, kendisini yaşadığı yerdeki bir alana götürerek ona dondurma aldığını ve dondurmayı

yediğini söyleyerek kendisini mutlu ettiğini ifade etmiştir. EÇ3'ün farklı zamanlarda yapılan bu üç çalışmada da mutluluk kavramını aynı eylemlerle ilişkilendirdiği görülmüştür.

Örnek 3

Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk

Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
	<ul style="list-style-type: none"> • İyi bir şey • Güzel bir şey	<p><i>Taraklı'ya gidip yılanları gördüğümüzde mutlu olmuştum. Annem, babam, anneannem, babaannem ve Yusuf abim vardı. Diğer hayvanları da gördüm. Fil vardı. Zürafa vardı. Ayı ve aslan yoktu. Kuş gördüm. Hayvanları görmek güzel bir şeydi.</i></p>

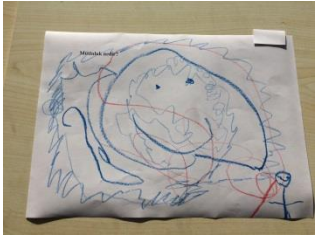
EÇ2 Görsel: Yardım eden çocuk

Örnek 3'te yer alan EÇ2'nin Örnek 1'deki EÇ1 gibi mutluluk kavramını yardım etmekle ilişkilendirdiği görülmektedir. Görselini 'Çocuk yoldan geçerken ezilecekti. Arkadaşı da onu kurtardı. Yardım etti. Mutluluk yardım etmek demek' şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda zor durumda olan arkadaşına yardım etmenin mutluluk veren bir durum olduğunu belirtmiştir. Yapılan görüşmede ise mutluluğu ifade etmekte güçlük çektiği

görülmüş, *iyi ve güzel* olarak adlandırmıştır. İyi ve güzel kavramını detaylı olarak açıklayamamış fakat mutlulukla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Kendisini mutlu eden bir anısını anlatması istendiğinde ‘*Taraklı ’ya gidip yılanları gördüğümüzde mutlu olmuştum. Annem, babam, anneannem, babaannem ve Yusuf abim vardı. Diğer hayvanları da gördüm. Fil vardı. Zürafa vardı. Ayı ve aslan yoktu. Kuş gördüm. Hayvanları görmek güzel bir şeydi*’ demiştir. Ailesiyle birlikte gezmenin, hayvanları görmenin kendisini iyi hissettirdiğini ve bunun sonucunda da mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Örnek 4

Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapan Çocuk

Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
<p>EÇ5</p> <p>Görsel: Süsleme yapmak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Oyuncakları paylaşmak.</i> • <i>İyi bir şey.</i> • <i>Arkadaşlarımla yemek yemektir.</i> • <i>Aç aç kalmamaktır.</i>	<p><i>Okula babamla annem beni almaya gelince mutlu oluyorum.</i></p>

Örnek 4’te EÇ5 görselini anlatırken ‘*Süsleme yapmak. İyi bir şey*’ şeklinde etrafını güzelleştirmek için süsleme yapmanın mutluluk veren bir eylem olduğunu belirtmiştir. Öte yandan yapılan görüşmede mutluluğu ‘*Oyuncakları paylaşmak. İyi bir şey. Arkadaşlarımla yemek yemektir. Aç aç kalmamaktır*’ şeklinde ifade etmiştir. Burada da iyi kavramı üzerinde durmuş; ancak iyiliği açıklamamıştır. EÇ5, açlığın insan üzerindeki olumsuz etkilerini öne çıkararak Maslow’un hiyerarşisine göre birincil ihtiyaç olan yemek yeme ile

mutluluk kavramını ilişkilendirmiştir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde bireyin ilk ve temel amacı beslenme ihtiyacını karşılamaktır (Sardoğan & Karahan, 2007). Anılarda ise kendini mutlu eden bir olayı '*Okula babamla annem beni almaya gelince mutlu oluyorum*' şeklinde anlatmış; fakat doğru zaman ifadesi kullanamamıştır (EÇ5'in anne ve babası çalıştığı için okula dayısıyla gidip gelmektedir).

Örnek 5

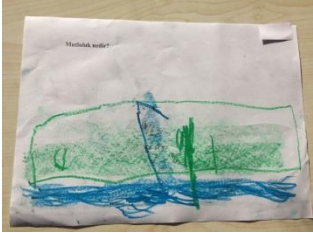
Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapamayan Çocuk

Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
<p>KÇ6</p> <p>Görsel: Tavşan, anne, baba, çocuk, güneş</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Anneye yardım etmek.</i> • <i>Odanı toplamak.</i>	<p><i>Okullar tatil olduğunda babaanneme gittik. Bana topaç almıştı.</i></p>

Örnek 5'te KÇ6'dan görselinde çizdiği mutluluğu anlatması istenildiğinde '*Tavşanları var. Annesi var. Babası var. Güneş de var. Tatile gitmişler. Güneşlenmeye tuzlu denize gitmişler*' şeklinde açıklamıştır. Burada yaptığı görseldeki nesnelere açıklamış; fakat mutluluğa dair bir ifade bulunmamıştır. Öte yandan görüşmede mutluluğun ne olduğu sorulduğunda '*Anneye yardım etmek, odanı toplamak*' diyerek odasını toplayarak annesine yardım etmenin kendisini ve annesini mutlu ettiğini düşündüğü söylenebilir. Mutlu olduğu anısını anlatması istendiğindeyse '*Okullar tatil olduğunda babaanneme gittik. Bana topaç almıştı*' diyerek kendisine babaannesinin oyuncak alıyor olmasından mutluluk duyduğunu belirtmiştir. Burada KÇ6'nın sözel olarak yapılan görüşme ve anı anlatımında mutluluk kavramını doğru anlamlandırdığı; görsel çizimi olarak mutluluk kavramını ifade ederken doğru anlamlandıramadığı görülmektedir.

Örnek 6

Üç Çalışmada Doğru Anlamlandırma Yapamayan Çocuk

	Mutluluk kavramı görsel çizimi	Mutluluk kavramı ve görüşme ifadeleri	Mutluluk ve anılar görüşme ifadeleri
EÇ8		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bilmiyorum</i>	<i>Sokakta bisiklet sürdüm. Çok güzeldi.</i>

Örnek 6'da EÇ8'in görselinde mutluluk kavramını açıklarken *'Burası çiftlik. Mutluluk arabayla çiftlikte gezmek demek. Gezerken hazine buluyor. Altınlar buluyorlar. Oyuncak alıyorlar'* şeklinde ifade etmiştir. Bu görselde EÇ8'i mutlu eden oyuncuğa, hayal dünyasında nasıl ulaştığını ifade etmektedir. Ayrıca *bisiklet sürerek* kendini mutlu eden bir eylemi anı olarak belirttiği görülmektedir. Fakat görüşmede mutluluk kavramını bilmediğini ifade etmiştir. Buna ek olarak *'Mutluluğun ne olduğunu bilmiyorum. Ben sadece öfkenin kızgınlığın ne demek olduğunu biliyorum'* şeklinde açıklamıştır.

4.1.2. Çocukların Mutluluğa Yüklediği Anlamlar

Okul öncesi dönem çocuklarına *'Mutluluk nedir?'* sorusu yönlendirilmiş ve farklı zamanlarda bu soruya dair resim çizdirilmiş ve ilgili resim anlatılmıştır. Böylece mutluluk kavramına yönelik anlamsal algıları incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *aktivite/eylem, değer, ortam ve çevre ile diğer* temalarına ulaşılmıştır.

Tablo 3

Çocukların Mutluluğa Yüklediği Anlamlar

Temalar	Görsellerde yer alan			Görüşmelerde yer alan			Genel Toplam
	Kod	F	Σ	Kod	f	Σ	
Aktivite/ Eylem	Oyun-eğlence	12	17	Oyun- eğlence	14	18	35
	Eğitim	4		Tüketim	4		
	Tüketim	1					
Ortam ve çevre	Aile	4	8	Aile	3	4	12
	Doğa	4		Doğa	1		
Değer	Yardım etmek	3	5	Hayvanseverlik	1	1	6
	Hayvanseverlik	1		ik			
	İyi olmak	1					
Diğer	Diğer	1	1	Diğer	1	1	2
Toplam		31			24		55

Yukarıda yer alan tablo 3 incelendiğinde; mutluluk kavramına ait dört tema oluşturulmuştur. Aktivite teması bağlamında yer alan ‘*oyun-eğlence, eğitim, tüketim*’ gibi çocukları dolaylı yoldan mutlu eden eylemler yer alırken, değer teması içinde de ‘*yardım etmek, hayvanseverlik ve iyi olmak*’ yer almıştır. Öte yandan ortam ve çevre teması içinde ‘*aile ve doğa*’ gibi doğrudan aile ile ya da doğadaki varlıklarla mutluluk özdeşleştirilmiştir. Bunun yanı sıra diğer teması içinde de insanın birincil *ihtiyacı* olan yemek yeme ile mutluluğu bağdaştıran ifadeler yer almaktadır.

Aktivite/ eylem teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğu; oyun/eğlence (12), eğitim (4), tüketim (1) eylemleriyle, görüşmelerde ise oyun/eğlence (14) ve tüketim (4) eylemleriyle ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 1: Aktivite Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) EÇ10 : Gezmeye gidip, parkta oynayıp uçan balona binmek demek.

Görsel 1: Oyun-eğlence

Görüldüğü üzere EÇ10 mutluluğu görselinde “Gezmeye gidip, parkta oynayıp uçan balona binmek demek.” olarak ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 2: Aktivite Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) KÇ9 : Salıncakta sallanmak, oynamak demek.

Görsel 2: Oyun-eğlence

KÇ9'un görselinde sırasıyla ‘salıncakta sallanmak’ ve ‘oynamak’ ifadeleri yer almaktadır.

Diyalog 1: Aktivite temasına dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Sence mutluluk nedir?
- (2) EÇ24 : Oyun oynamaktır.
- (3) AÖ : Hangi oyunu oynamaktır?
- (4) EÇ24 : Mesela parklardaki oyunu oynamak, kaydıraktan kaymak.

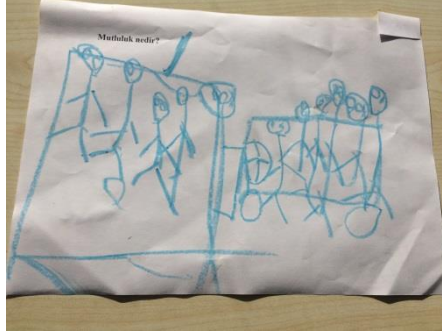
Yukarıda diyalog 1’de kendini mutlu eden aktivitenin oyun oynamak olduğunu doğru bir ifadeyle kullanmış, oynadığı oyunu çeşitlendirerek oyun alanını da açıklamıştır.

Maria Montessori 'Oyun çocuğun işidir' der (Gelgör, 2018). Bu durumda oyunun çocukları mutlu eden bir eylem olduğu söylenebilir.

Görsel anlatımı 3: Aktivite Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) EÇ2 : Okula gitmek. Buradaki çocuklar okula gidiyor. Ödev yapıyor. Ders yapıyor.
- (3) AÖ : Okuldaki çocuklar mutludur sence?
- (4) EÇ2 : Evet, mutlular. Ben de okula gelince mutluyum.

Görsel 3: Eğitim

EÇ2, görselinde okula giden çocukların olduğunu söylemiştir. Bunun yanı sıra okula gidince mutlu olduğunu, ödev, ders yapma gibi okulla bağlantılı unsurların kendisini mutlu ettiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla da çocuğu mutlu eden unsurun eğitimi olduğunu söylenebilir. Okul, çocuk için ailesinden sonra karşılaştığı ilk ortamdır. Okul içinde yaptığı eylemler ise eğitimin birer parçasıdır. Çocuk, mutluluk kavramı ile eğitimi özdeşleştirerek okula karşı olumlu duygular içinde olduğunu sergilemiştir.

Görsel anlatımı 4: Aktivite Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) EÇ14 : Bisikletle okula giden çocuktur.

Görsel 4: Eğitim

EÇ14'ün görselinde görüldüğü üzere bisiklet ve çocuklar bulunmaktadır. Burada mutluluğun ne olduğu sorulduğunda EÇ14, bisikletle okula giden çocukların olduğunu vurgulamıştır. Bu durumda okula gitmenin onu mutlu ettiği söylenebilir. Ayrıca

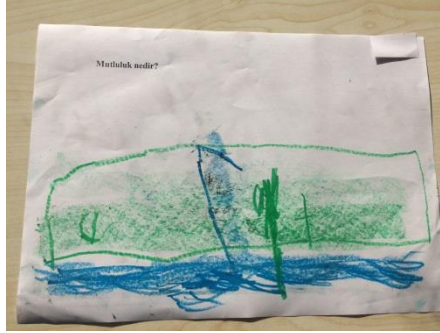

görsellerde okula giden çocukların sayıca fazla olduğu görülmektedir. Bu da çocuğun okulu, sosyal yaşam alanı olarak da gördüğü şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 5: Aktivite Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Bana çizdiğin resmi anlatır mısın? Mutluluk nedir sence?
- (2) EÇ8 : Burası çiftlik. Mutluluk arabayla çiftlikte gezmek demek. Gezerken hazine buluyor. Altınlar buluyorlar. Oyuncak alıyorlar onlarla.

Görsel 5: Tüketim

Görsel anlatımı 5'te EÇ8'in oyuncak alabilmek için izlediği yol görülmektedir. Burada çocuk hayal kurmuştur. Hayalinde çiftlikte gezerken hazine olarak belirttiği altını bulmaktadır. Bulduğu bu altınlarla da oyuncak almıştır. Bu durumda çocuğun bazı şeyleri tüketim yapabileceği unsurlarla mutluluğu sağlayabileceği düşünülebilir.

Diyalog 2: Aktivite temasına dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Sence mutluluk nedir?
- (2) EÇ7 : İstediyim şeylerin olması demektir?
- (3) AÖ : Neyin olmasını istersin sen?
- (4) EÇ7 : Dondurma isterim.

Diyalog 3: Aktivite temasına dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) EÇ5 : İyi bir şeydir.
- (3) AÖ : İyi bir şey derken ne demek istedin? Nedir iyi bir şey?
- (4) EÇ5 : Arkadaşlarımla yemek yemektir. Aç aç kalmamaktır.

Diyalog 2'de mutluluğu 'istediyim şeylerin olması' olarak ifade eden EÇ7, isteklerinin ne olduğu sorulduğunda dondurma istediğini söylemiştir. Burada isteğe bağlı olarak bir tüketim söz konusudur. Diyalog 3'te ise EÇ5, mutluluğu yemek yiyerek aç kalmamak olarak ifade etmiştir. Burada ise ihtiyaca bağlı olarak tüketim yapıldığı söylenebilir.

Ortam ve çevre teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğu; aile (4) ve doğa (4) ortam ve çevre temasıyla, görüşmelerde ise aile (3) ve doğa (1) şeklinde ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 6: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Bana çizdiğin resmi anlatır mısın?
- (2) KÇ7 : Annesiyle babasıyla kardeşiyle parka gitmek demektir. Saçlarını annesinin toplaması demektir.

Görsel 6: Aile

Görüldüğü üzere KÇ7'nin görsel anlatımı 9'da annesiyle, babasıyla, kardeşiyle birlikte etkinlik yapmaktan mutluluk duyduğunu söylemiştir. Dolayısıyla ailesiyle vakit geçirmenin ona keyif verdiğini ve keyif sonucunda da mutluluk hissettiğini söylenebilir. Ayrıca annesinin onunla ilgilenmesi ve saçlarını toplaması onu mutlu eden unsurlar arasındadır. Bu görselde yaptığı kalpler söylemini destekleyen niteliktedir.

Görsel anlatımı 7: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) KÇ6 : Gökkuşaağı, çiçek, güneş yaptım. Kelebek yaptım. Burada abla kardeş dolaşmak demek.

Görsel 7: Doğa

Mutluluğun ne olduğunu açıklaması istenen KÇ6'nın gökkuşaağı, çiçek, güneş, kelebek çizerek doğa ile ilgili kavramlara yer verdiği görülmektedir. KÇ6'nın abla-kardeşin doğada dolaşması, gezmesi ise mutluluk ile tanımlanmaktadır. Burada hem aile hem de doğa ortam ve çevre temasına ait unsurlar yer almaktadır.

Diyalog 4: Ortam ve çevre temasına dair (aile)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir sence?
- (2) EÇ2 : İyi bir şeydir. Güzel bir

Diyalog 5: Ortam ve çevre temasına dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
- (2) KÇ11 : Tarlaya gitmektir.

şeydir.

- (3) AÖ : Nasıl iyi bir şey? Tarif eder misin?
- (4) EÇ2 : Annemi sevmek gibi bir şey.

Yukarıda yer alan diyalog 4 incelendiğinde EÇ2'nin mutluluğu önce 'iyi, güzel' olarak tanımlamıştır. Ardından iyi kavramını tarif etmesi istendiğinde annesini sevmekle özdeşleştirdiği görülmektedir. Diyalog 5'te ise mutluluğu 'Tarlaya gitmektir' şeklinde ifade eden çocuğun tarlada geçirdiği keyifli vakti mutlulukla özdeşleştirdiği söylenebilir.

Değer teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğu; yardım etmek (3), hayvanseverlik (1) ve iyi olmak (1) değerleriyle, görüşmelerde ise sadece hayvanseverlik (1) değeriyle ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 8: Değer Temasına Dair (yardım etmek)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : Bana çizdiğin resmi anlatır mısın?
- (2) EÇ2 : Çocuk yoldan geçerken ezilecekti. Arkadaşı da onu kurtardı. Yardım etti. Mutluluk yardım etmek demek.

Görsel 8: Yardım etmek

Görüldüğü üzere EÇ2 mutluluğu görselinde 'Çocuk yoldan geçerken ezilecekti. Arkadaşı da onu kurtardı. Yardım etti. Mutluluk yardım etmek demek' olarak ifade etmiştir. Bu durumda öğrencinin yardım etmeyle mutlu olunacağı düşüncesine sahip olduğu söylenebilir.

Görsel anlatımı 9: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

(1) AÖ : Sence mutluluk nedir EÇ5?

(2) EÇ5 : Köpekler susuz kalmışlar, ölebilirdi.
Çocuk da onlara su verdi. Mutluluk, köpeklere su vermek, onlara yardım etmek demek.

Görsel 9: Hayvanseverlik

EÇ5, mutluluğu yaptığı görselle ifade etmesi istendiğinde ‘Köpekler susuz kalmışlar, ölebilirdi. Çocuk da onlara su verdi. Mutluluk, köpeklere su vermek, onlara yardım etmek demek’ şeklinde açıklamıştır. Köpeklerin suya ihtiyaç duyduğunu ve onların ihtiyacını karşılamanın mutlulukla ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

Diyalog 6: Değer temasına dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : Mutluluk nedir?
(2) EÇ14 : Evde hayvan beslemektir.
(3) AÖ : Hangi hayvanı beslemek?
(4) EÇ14 : Hepsini.
(5) AÖ : Senin evde beslediğin bir hayvan var mı?
(6) EÇ14 : Yok.
(7) AÖ : Peki evinde bir hayvan besleseydin, bu hangi hayvan olurdu?
(8) EÇ14 : Kaplumbağa.

Diyalog 6’te evinde hayvan beslemeyi mutluluk olarak ifade eden EÇ14, bütün hayvanlara karşı olumlu duygular beslediği söylenebilir. Ayrıca çocuk, evinde bir hayvan beslemenin kendini mutlu eden unsurlar arasında yer aldığını vurgulamıştır.

Görsel anlatımı 10: Değer Temasına Dair (iyi olmak)

Uygulama Tarihi: 04.10.2019

- (1) AÖ : *Mutluluk nedir?*
- (2) KÇ13 : *İyi olmak. Oyun oynamak. Yazı yazmak. Dışarda olmak.*

Görsel 10: İyi olmak

Görsel anlatımı 10'de 'iyi olmak' söylemi iyilik olarak düşünülmektedir. KÇ13, iyiliğin olduğu yerde mutluluğun olduğunu belirtmektedir. Ayrıca oyun oynama, yazı yazma ve dışarda olma gibi eylemleri de mutlulukla özdeşleştirdiği söylenebilir.

Diğer teması. Çocuklar farklı zamanlarda yapılan görüşmelerde mutluluğu; diğer (1) şeklinde ifade etmişlerdir. Çizimlerinde ise bu temayı içeren resim bulunmamaktadır. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Diyalog 7: Diğer Temasına Dair

Uygulama Tarihi: 02.10.2019

- (1) AÖ : *Mutluluk nedir sence, anlatır mısın bana?*
- (2) EÇ8 : *Ben mutluluğun ne olduğunu bilmiyorum. Ben sadece öfkenin, kızgınlığın ne demek olduğunu biliyorum.*

Yukarıda EÇ8 ile yapılan görüşmede mutluluğun ne olduğunu bilmediğini söylemiştir. Bunun yanı sıra EÇ8 öfkenin ve kızgınlığın ne olduğunu bildiğini ifade etmiştir EÇ8'in anne ve babası araştırma sürecinde boşanmışlardır (EÇ8, anne tarafından şiddete uğramakta olduğu bilinmektedir).

4.1.3. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Kendilerini Mutlu Eden Unsurlar

Okul öncesi dönem çocuklarına kendilerini mutlu eden unsurların neler olduğu incelenmiştir. Bu bağlamda çocuklara farklı günlerde '*seni ne/neler mutlu eder?*' sorusu sorularak her bir çocuk için dört ayrı resim çizdirilmiş ve ilgili resim anlatılmıştır. Ayrıca '*seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?*' sorusu üzerine görüşme yapılmıştır. Böylece çocukları mutlu eden unsurların neler olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *aktivite/eylem, değer, ortam ve çevre ile diğer* temalarına ulaşılmıştır.

Tablo 4

Çocukları Mutlu Eden Unsurlar

Temalar	Görsellerde yer alan			Görüşmelerde yer alan			Genel
	Kod	F	Σ	Kod	f	Σ	F
Aktivite/ Eylem	Oyun-eğlence	55	75	Oyun- eğlence	14	22	97
	Eğitim	5		Eğitim	4		
	Tüketim	15		Tüketim	4		
Ortam ve çevre	Aile	29	47	Aile	5	5	52
	Doğa	18					
Değer		1	3	Hayvanseverl ik		2	6
	Hayvanseverlik	1		Milli	1		
	Milli Değerler	1		Değerler	1		
	Atatürk Sevgisi						
Diğer	Güvenlik/Koruma	2	4				4
	Kendi başına iş yapabilme	1					
	İş sahibi olma	1					
Büyüme ve gelişme	Büyüme ve gelişme	2	2				
Toplam		131			29		160

Yukarıda yer alan tablo 3 incelendiğinde; çocukları mutlu eden şey/şeylerin neler olduğuna dair dört tema oluşturulmuştur. Aktivite teması bağlamında yer alan 'oyun-eğlence, eğitim, tüketim' gibi çocukları dolaylı yoldan mutlu eden eylemler yer alırken, ortam ve çevre teması içinde 'aile ve doğa' gibi doğrudan aile ile ya da doğadaki varlıklarla mutluluk özdeşleştirilmiştir. Öte yandan değer teması içinde de 'hayvanseverlik, milli değerler ve

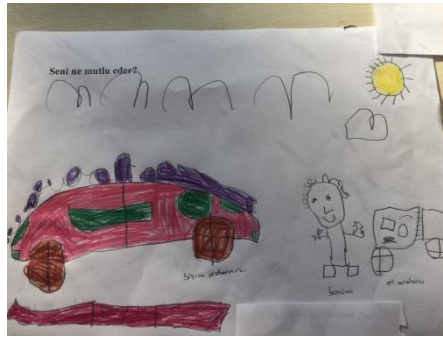
Atatürk sevgisi’ yer almıştır. Bunun yanı sıra *‘güvenlik/koruma, kendi başına iş yapabilme, iş sahibi olma’* diğer teması içinde bulunmaktadır. Ayrıca *‘büyüme ve gelişmeyi’* içeren ifadeler ise ayrı bir tema olarak belirtilmektedir.

Aktivite/eylem teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde kendilerini mutlu eden şeyi/şeyleri; oyun/eğlence (55), eğitim (5), tüketim (15) eylemleriyle, görüşmelerde ise oyun/eğlence (14), eğitim (4) ve tüketim (4) eylemleriyle ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 11: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 10.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder?*
- (2) EÇ10 : *Dışarıda oyun oynarken mutluyum.*

Görsel 11: Oyun-eğlence

Görüldüğü üzere EÇ10 kendini mutlu eden şeyin *‘dışarıda oyun oynarken mutluyum’* şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 12: Aktivite/ Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 10.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu ediyor?*
Resminde neler çizdin?
- (2) EÇ22 : *Parka gidip kaydırdan kaymak beni mutlu eder.*

Görsel 12: Oyun-eğlence

Görsel anlatımı 12’te parka gidip kaydırdan kaymanın kendisini mutlu ettiğini ifade eden EÇ22, çocuklar için parkın ve orada oyun oynamanın önemini vurgulamıştır.

Görsel anlatımı 13: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 10.10.2019

(1) AÖ : Seni ne mutlu ediyor?

Resminde neler çizdin, anlatır mısın?

(2) EÇ17 : Denizde yüzmek beni

mutlu ediyor. Kollarımı
bacaklarımı çalıştırıyorum.

(3) AÖ : Bu seni nasıl hissettiriyor

peki?

(4) EÇ17 : Eğlenceli.

Görsel 13: Oyun-eğlence

EÇ17 resminde deniz ve kendisini çizmiştir. Denizde yüzmenin kendisini mutlu ve eğlenceli hissettirdiğini belirtmiştir. Çocuk resminde kol ve bacaklarını belirgin bir şekilde çizerek onları yüzerken çalıştırdığını vurgulamıştır.

Görsel anlatımı 14: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

(1) AÖ : Seni ne mutlu ediyor?

Resminde neler çizdin, anlatır mısın?

(2) KÇ21 : Uzun uzun çizgili parkta

mutlu olurum.

Görsel 14: Oyun-eğlence

KÇ21 çizdiği resimde parka gitmenin kendini mutlu ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca resminde parkı betimleyerek nasıl bir oyun alanında mutlu olduğunu da belirtmiştir.

Görsel anlatımı 15: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

- (1) AÖ : Resminde neler çizdin, anlatır mısın?
- (2) KÇ7 : Dışarıda parka giderken annemle ıslandık. Yağmurun durmasını bekledik ağacın altında. Sonra parka gittik, eğlendim.

Görsel 15: Oyun-eğlence

Görsel anlatımı 15'te KÇ7'nin parka giderken yaşadıklarını anlatması doğal çevresinde olup bitenlere karşı duyarlı olduğu söylenebilir. Süreç sonrasında kendisini mutlu eden aktivite olan parka gitmiştir. Görüldüğü üzere farklı çocuklar tarafından farklı zamanlarda yapılan bu görsel anlatımları sonucunda çocukları mutlu eden en önemli aktivitenin oyun oynamak olduğu söylenebilir.

Diyalog 8: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
- (2) KÇ7 : Atlı parka gitmiştim babamla.
- (3) AÖ : Öyle mi? Neler yaptın orada? Ata bindin mi?
- (4) KÇ7 : Ben zıplayınca at gidiyordu.
- (5) AÖ : Çok eğlenceli gibi.
- (6) KÇ7 : Evet, eğlenceli. Yazın kardeşim büyüyünce götüreceğim babam.

KÇ7, farklı zamanlarda yapılan diyalog 8 ile görsel anlatımı 15'te birbirini destekleyen söylemlerde bulunduğu söylenebilir. Her ikisinde de oyun oynama eyleminin kendisini mutlu hissettirdiğini vurgulamıştır.

Diyalog 9: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
- (2) EÇ8 : Parka gittik annemle

Diyalog 10: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın KÇ12?
- (2) KÇ12 : Bi tane arkadaşım var ya

yöresele. Orda kaydım, salıncakta sallandım.

Nazlıcan onunla parka gidince çok eğlendik.

Görüldüğü üzere diyalog 9 ve diyalog 10'da iki farklı çocuğun parkta oyun oynayarak eğlenceli vakitler geçirmesi, hayatlarında mutlu anılar olarak yer aldığı şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 16: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 10.10.2019

- (1) **AÖ** : Resminde neler çizdin, anlatır mısın?
- (2) **KÇ15** : Ben varım. Kare ve dikdörtgen var. Şekiller çizmek, içine yazı yazmak beni mutlu eder.

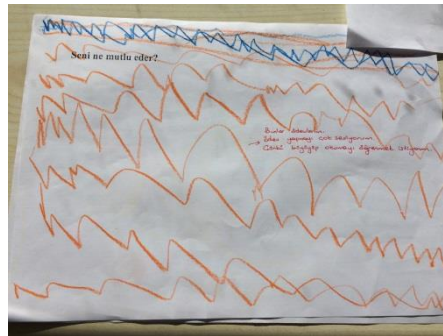
Görsel 16: Eğitim

KÇ15'in çizmiş olduğu resimde, okulda öğrenmiş olduğu bilgiler görülmektedir. Görsel anlatımı 16'de bu bilgilere sahip olmanın kendisini mutlu ettiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra şekilleri çizme, yazı yazma gibi eylemleri yaparken kendini gülümseyen, mutlu bir çocuk olarak çizmiştir.

Görsel anlatımı 17: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 14.10.2019

- (1) **AÖ** : Seni ne mutlu ediyor anlatır mısın?
- (2) **KÇ18** : Bunlar ödevlerim. Ödev yapmayı çok seviyorum. Çünkü büyüyüp okumayı öğrenmek istiyorum.

Görsel 17: Eğitim

Görüldüğü üzere görsel anlatımı 17'de KÇ18, kendini mutlu eden şeyin ne olduğu sorulduğunda 'Bunlar ödevlerim. Ödev yapmayı çok seviyorum. Çünkü büyüyüp okumayı

öğrenmek istiyorum' cevabını vermiştir. Okul öncesi dönem çocukları için büyümenin belirtisi olan yazı yazmak, okumayı öğrenmek gibi eylemlerin mutluluk nedeni olarak yer aldığı söylenebilir. KÇ18 okuyup yazabilmeyi üst düzey bir eylem olarak görmüştür. Dolayısıyla görselinde de bunu yaptığında mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Diyalog 11: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anımı anlatır mısın?
(2) KÇ13 : Okulda balkabağı dersi yapmıştık. Boyamıştık, çok mutlu oldum.

Diyalog 12: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anımı anlatır mısın KÇ12?
(2) EÇ19 : Okulda boyama yapmıştık, resim yapmıştık. Çok güzeldi.

Diyalog 11 ve 12'de çocuklar okulda yaptıkları etkinliklerden keyif aldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu durum okula karşı olumlu tutum sergilemelerine neden olarak, okulu ve orada yaptıkları dersleri mutluluk nedeni olarak görmelerini sağladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 18: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 10.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu ediyor?*
(2) EÇ8 : *Babam fabrika işini yapınca mutlu oluyorum. Çünkü orada para kazanıyor, bana bir şeyler alıyor.*

Görsel 18: Tüketim

EÇ8, görsel anlatımı 18'de babasının iş sahibi olmasından dolayı mutlu olduğunu ifade etmiştir. Bunun nedenini ise babasının yaptığı işten para kazanması ve kendisine bir şeyler alması olarak belirtmiştir. EÇ8'in babasına istediği şeyleri aldirarak tüketim yapabileceği unsurlarla mutluluğu sağlayabileceği düşünülebilir.

Görsel anlatımı 19: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

- (1) AÖ : Resminde seni mutlu eden neler yaptın?
- (2) EÇ5 : Alışverişe gittim.
Mankenı gördüm, şaşırdım gözleri yok diye. Sonra eşyaları aldım eve gittim.

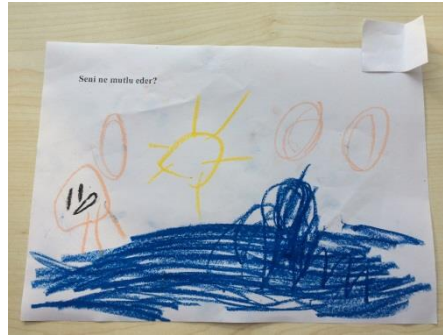
Görsel 19: Tüketim

EÇ5 kendisini mutlu eden şeyi görselinde 'Alışverişe gittim. Mankenı gördüm, şaşırdım gözleri yok diye. Sonra eşyaları aldım eve gittim' şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 20: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 21.10.2019

- (1) AÖ : Seni ne mutlu eder?
- (2) KÇ9 : Denize gidip orda yemek yiyince çok mutlu oluyorum.

Görsel 20: Tüketim

Görsel anlatımı 20'de görüldüğü üzere KÇ9 kendisini mutlu eden unsurları 'Denize gidip orda yemek yiyince çok mutlu oluyorum.' şeklinde ifade etmiştir. Yemek yemekten keyif aldığını belirtmiştir. Ayrıca burada yemek yeme ihtiyaca bağlı bir tüketim olarak görülmektedir.

Diyalog 13: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
- (2) EÇ3: Babam beni bir gün yöresele

Diyalog 14: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) AÖ: Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın KÇ4?
- (2) KÇ4: Benim annem çok güzel, mis

götürmüştü. Orada dondurma aldı bana, gibi yiyecekler yapmıştı. Yemiştim.
yedim.

(3) AÖ: Dondurma yemek seni mutlu mu ediyor?

(4) EÇ3: Onu yemeye bayılırım.

Diyalog 13'te EÇ3 'babasının kendisini gezmeye götürüp orada dondurma aldığını, dondurmayı ise sevdiği için yediğini' söylemiştir. Burada çocuğun sevdiği bir yiyeceği istekli bir şekilde tükettiği belirtilmiştir. diyalog 14'te ise KÇ4, Maslow'a göre insanın birincil ihtiyacı olan yemeği tükettiği görülmektedir. Bu iki diyalogta olduğu gibi tüketim isteğe ve ihtiyaca balı olarak farklılık göstermektedir.

Ortam ve çevre teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde kendilerini mutlu eden şeyi/şeyleri; aile (29) ve doğa (18), görüşmelerde ise sadece aile (5) ortam ve çevre temasıyla ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 21: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi:10.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder?*
- (2) KÇ12 : *Güneşli bir resim yaptım.
Annemle babama bu resmi vereceğim.
Bu beni mutlu edecek.*

Görsel 21: Aile

Görsel anlatımı 21'te *seni ne mutlu eder* sorusuna KÇ12 '*Güneşli bir resim yaptım. Annemle babama bu resmi vereceğim. Bu beni mutlu edecek*' şeklinde cevap vermiştir. KÇ12'nin ailesi için, okul öncesi dönem çocuğunun sevgisini ifade etme şekillerinden biri olan resim yapıp hediye etme yolunu tercih ettiği söylenebilir.

Okul öncesi dönem çocuklarının ilk karşılaştığı ortam ailedir. Aile, çocuğun gelişimi üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkiye sahiptir. Yazar Louis Johannot, '*Çocukların ana babalarını daha yakından tanımak istememin tek nedeni, ana babaları tanıdıkça çocuklara kıyamam, onları affetmemdir.*' demiştir. Çocuk '*Ben kimim?*' sorusunun cevabını farkında olmadan kendini yetiştiren ailenin içinde bulur (Cüceloğlu, 2009). Aile, çocuğun

ilk öğretmenidir. Dolayısıyla çocukların aile ile ilgili birçok yaşantısı söz konusudur. Çocukların ailelerine vurgu yapmaları bu bakımdan önemlidir.

Görsel anlatımı 22: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi:14.10.2019

- (1) **AÖ** : Seni ne mutlu eder? Neler yaptın resminde anlatır mısın?
- (2) **KÇ18**: Annem, kelebek, hediye kutusu, maske, bisiklet mutlu ediyor.

Görsel 22: Aile

Yukarıdaki görsel 22’te KÇ18, kendisini mutlu eden unsurlar olarak kelebek, hediye kutusu, maske, bisiklet ve annesini çizmiştir. Annenin, çocukların mutlulukla özdeşleştiği en önemli varlık olduğu söylenebilir. Ayrıca çocuğun ilk çevresi olan ailenin çocuk görsellerinde ve söylemlerinde sıklıkla yer aldığını, mutlu olma nedenleri arasında olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Diyalog 15: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 07.10.2019

- (1) **AÖ** : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
- (2) **EÇ10** : Gaziantep’e gittik. Annem, babam, ablam ve ben. Ailecek gittik yani. Orada benim arkadaşım var. 6 yaşında ve çok hızlı koşuyor benden. Arkadaşımla oyun oynadık. Arabaya bindik. Hayvanat bahçesine gittik, parka gittik. Yılan gördük, büyük bir yılan gördük. Uçağa bindik giderken de çok güzeldi.

Diyalog 15’de EÇ10, aile bireyleriyle birlikte vakit geçirmekten mutluluk duyduğunu ifade etmiştir. Ailesiyle beraber gezmeye farklı şehre gidip orada yaşadıklarını anlatarak birlikte keyifli zaman geçirdiklerini vurgulamıştır. Bu keyif sonucunda da mutluluk hissettiğini ifade etmiştir.

Diyalog 16: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi:07.10.2019

- (1) **AÖ**: Seni mutlu eden bir anını anlatır

Diyalog 17: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi:07.10.2019

- (1) **AÖ**: Seni mutlu eden bir anını anlatır

mısın?

- (2) EÇ5: Okula babamla annem beni almaya gelince mutlu oluyorum.
- (3) AÖ: Onlar çalıştığı için her zaman gelemiyorlar evet.
- (4) EÇ5: Dayım geliyor ya o zaman üzülüyorum.

mısın KÇ12?

- (2) KÇ6: Okullar tatil olunca babaanneme gittik. Yengemlere gittik.
- (3) AÖ: Orada neler yaptın?
- (4) KÇ6: Yemek yedik.

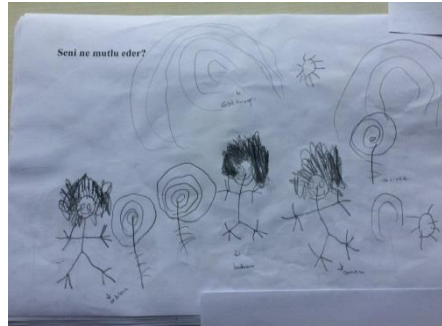
Diyalog 16'da EÇ5, okul çıkışında kendisini anne ve babası almaya geldiğinde mutlu olduğunu ifade etmiştir. Anne ve babası çalıştığı için okul çıkışlarında dayısının geldiğini ve bu durumda ise kendisini üzgün hissettiğini belirtmiştir. Aile, birlik ve beraberlik unsurlarını bir arada bulundurur. EÇ5'in bu birlik ve beraberliği her an görmek istediği şeklinde yorumlanabilir.

Diyalog 17'de anne ve baba dışında ailenin diğer üyeleriyle yaşadığı bir anısına yer veren KÇ6'nın geniş aile içinde de yaşadıklarını mutlulukla ilişkilendirdiği söylenebilir.

Görsel anlatımı 23: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi:10.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder?*
- (2) KÇ9 : *Çiçekli yerlerde mutlu oluyorum. Geziyoruz, mutlu oluyorum.*

Görsel 23: Doğa

Görsel anlatımı 23'te görüldüğü üzere KÇ9'un doğadaki varlıklardan dolayı mutluluk duyduğu söylenebilir.

Görsel anlatımı 24: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi:14.10.2019

- (1) AÖ : Seni ne mutlu eder?
- (2) KÇ7 : Annemle babamla parkta gökkuşağı izlemeyi çok seviyorum. Kardeşimi çizmeyi unuttum.

Görsel 24: Doğa

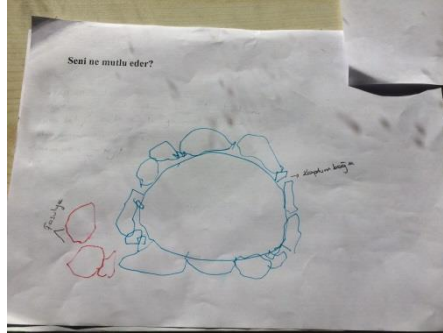
KÇ7 kendisini mutlu eden unsurlar arasında ailesini ve doğadaki varlıkları çizmiştir. Burada gökkuşağını izlemeyi sevdiğini ve bu durumun onu mutlu ettiğini ifade etmiştir.

Değer teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde kendilerini mutlu eden şeyi/şeyleri; hayvanseverlik (1), milli değerler (1) ve Atatürk Sevgisi (9) değerleriyle, görüşmelerde ise hayvanseverlik (1) ve milli değerler (1) değerleriyle ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 25: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi:10.10.2019

- (1) AÖ :EÇ14, seni mutlu eden neler yaptın?
- (2) EÇ14 :Kaplumbağaları çok seviyorum. Kaplumbağa besleseydim çok mutlu olurum. Ona bakıp evde onunla yaşamak isterdim. Ama annem izin vermez. İzin verse çok sevinirdim.

Görsel 25: Hayvanseverlik

Yukarıda görsel 25'te çocuğun kaplumbağa yaptığını ve onunla ilgili hayalini görsel anlatımı 25'te ifade ettiğini görmekteyiz. Okul öncesi dönem çocukları için hayvan sevgisinin çok önemli olduğunu söylenebilir. Bu dönemde evinde hayvan beslemek, hayvanseverliğin yanı sıra sorumluluk değeri ile de ilişkilendirilebilir. Öte yandan EÇ14 beslemek istediği hayvanla beraber evinde yaşamının kendisini mutlu edeceğini vurgulamıştır.

Diyalog 18: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi:07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
(2) EÇ2 : Taraklı 'ya gidip yılanları gördüğümüzde mutlu olmuştum.
(3) AÖ : Neler yaptınız Taraklı 'da? Kimlerle gittiniz?
(4) EÇ2 : annem, babam, anneannem, babaannem ve Yusuf abim vardı. Diğer hayvanları da gördüm. Fil vardı. Zürafa vardı. Ayı ve aslan yoktu. Kuş gördüm. Hayvanları görmek güzel bir şey.

Hayvanlarla ilgili bir anısını anlatan EÇ2, gezmeye gittiği yerde gördüklerini anlatmıştır. Bu durumun kendisini mutlu ettiğini ifade etmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarının görsellerinde hayvanları barındırmaları, onlara karşı ilgili olduklarını ve yaşantılarında hayvanların var olmalarından mutluluk duydukları şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 26: Değer Temasına Dair (milli değer)

Uygulama Tarihi:21.10.2019

- (1) AÖ : Seni ne mutlu eder?
(2) KÇ20 : Bayram törenine katılmak.
(3) AÖ : Hangi bayram?
(4) KÇ20 : Çocukların bayramı.

Görsel 26: Milli değer

Görüldüğü üzere KÇ20'nin çizdiği görselde bayrak bulunmaktadır. Burada *çocuk bayramına gitmenin* kendisini mutlu ettiğini belirtmiştir. Türk bayrağı ile bayramı özdeşleştirdiği düşünülebilir.

Diyalog 19: Değer Temasına Dair (milli değer)

Uygulama Tarihi:07.10.2019

- (1) AÖ : Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
(2) EÇ14 : Bayram olmuştu. Şeker bayramı, şeker yemiştım.
(3) AÖ : Bayramda başka neler yapılır?
(4) EÇ14 : Dedelerin eli öpülür. Bayram olunca çok güzel.

Diyalog 19'da bayramın gelişini coşkuyla karşılayan EÇ14, bayramı mutlulukla özdeşleştirdiği söylenebilir.

Görsel anlatımı 27: Değer Temasına Dair (Atatürk Sevgisi)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

- (1) AÖ : Seni ne mutlu eder?
Resminde ne yaptın?
- (2) EÇ8 : Atatürk'ü yaptım.
- (3) AÖ : Neden?
- (4) EÇ8 : Onu seviyorum.

Görsel 27: Atatürk Sevgisi

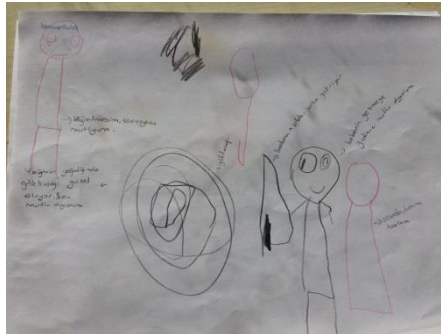
Görsel anlatımı 27'de EÇ8'in gerek okulda edindiği bilgiler gerekse aile içinde geçen konuşmalarla ülkemizi koruyan, Türk insanını yeniliklerle tanıştıran, yön gösteren birine karşı olumlu duygu beslediğini ve Atatürk'ü mutluluk nedeni olarak gördüğü görülmektedir.

Diğer teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde kendilerini mutlu eden şeyi/şeyleri; güvenlik/koruma (2), kendi başına iş yapabilme (1), iş sahibi olma (1), görüşmelerde ise diğer temasına ait veri bulunmamaktadır. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 28: Diğer Temasına Dair (güvenlik/koruma)

Uygulama Tarihi: 14.10.2019

- (1) AÖ : Seni ne mutlu eder?
- (2) EÇ8 : Öğretmenim seninleyken mutluym. Yağmur yağdığında gökkuşağı çıktığında da mutlu oluyorum. Babamın silahı var, parka götürüyor. Bizi koruyor. O bizi koruduğunda mutlu oluyorum. Babamla gezmeye gidince mutlu oluyorum. Bir de sevda halam var.

Görsel 28: Güvenlik/Koruma

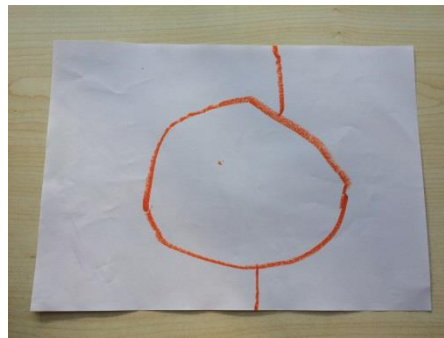
EÇ8 kendisini mutlu eden unsurları görsel anlatımı 28'de 'Öğretmenim seninleyken mutluym. Yağmur yağdığında gökkuşağı çıktığında da mutlu oluyorum. Babamın silahı var, parka götürüyor. Bizi koruyor. Babamla gezmeye gidince mutlu oluyorum. Bir de

sevda halam var' şeklinde ifade etmiştir (EÇ8 annesi tarafından şiddete maruz kalan bir çocuk olduğu bilinmektedir). Burada öğretmeniyle vakit geçirdiğinde, gökkuşağı çıktığında, parka gittiğinde, babasının silahının kendisini koruduğunu düşündüğünde, babasıyla gezmeye gittiğinde mutlu olduğunu belirtmiştir. Çocuğun ifadesinde birden çok tema bulunmaktadır. Bu temalara diğer başlıklarda yer verilmiştir. Öte yandan babasının silahını parka götürerek kendilerini koruduğunu düşünmektedir. Kendini güvende hissettiğinde ise mutlu olduğu söylenebilir. Bir çocuğun duygusal ve fiziksel olarak sağlıklı gelişebilmesi için güven, sevgi, mutluluk ve anlayış içinde olan bir ortamda yetişmesi gerekliliği kabul edilir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1989) tarafından kabul edilen çocuk haklarına dair sözleşmede bu açıkça belirtilmektedir (UNİCEF, 1989). Bu bağlamda mutsuz, sevgisiz, çatışma ve şiddete maruz kalarak büyüyen çocuklarda güvenli bağlanmadan söz etmek mümkün değildir. Buna bağlı olarak çocuğun güvenli bağlanması önemlidir. Bowlby (1968)'e göre çocuk ile kendisinin bakımını sağlayan birey arasında bir bağ oluşur. Bu bağ birbirlerine karşılıklı olarak doğru cevap vermeleri doğrultusunda olumlu ve kaliteli olmaktadır. Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının zamanında karşılanacağı ve yaşama karşı güven duygusu kazanacağı bu süreç oldukça önemlidir. Güvenli bağlanma gerçekleştiren birey, hayata karşı olumlu ve güven duygusu hisseder, kendisine ve başkasına güvenir, kendini değerli ve sevilmeye değer hisseder, özsaygısı yüksektir (Jernberg, Booth, Levy, & Orlans, 2013).

Görsel anlatımı 29: Diğer Temasına Dair (kendi başına iş yapabilme)

Uygulama Tarihi: 21.10.2019

- (1) **AÖ** : *Seni ne mutlu eder? Bu nedir?*
- (2) **KÇ16** : *Bu yumurta. Beni yumurtayı kırmak mutlu eder.*
- (3) **AÖ** : *Nasıl kırmak?*
- (4) **KÇ16** : *Hani kendin kırıyorsun ya öyle. Annem karışmıyor.*

Görsel 29: Kendi başına iş yapabilme

Görsel anlatımı 29'da KÇ16 görselinde yumurta yaptığını ve o yumurtayı annesinden yardım almadan kendi başına kırmanın onu mutlu ettiğini ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 30: Diğer Temasına Dair (iş sahibi olma)

Uygulama Tarihi: 21.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder? Bunlar nelerdir, anlatır mısın?*
- (2) EÇ22: *Dünyada çalışıyorum. Fabrikada çalışınca mutlu olurum.*

Görsel 30: İş sahibi olma

Görsel anlatımı 30'de EÇ22, bir iş sahibi olmanın kendisini mutlu hissettireceğini belirtmiştir.

Büyüme ve gelişme teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde kendilerini mutlu eden unsur/unsurları; büyüme ve gelişme (2) çerçevesinde ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde ise bu temayı belirten çocuk olmamıştır. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 31: Büyüme ve Gelişme Temasına Dair (büyüme ve gelişme)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder?*
- (2) EÇ19 : *Anne ve babamla balık tutmayı çok seviyorum. Onlar gibi balık tutabilince çok mutlu oluyorum.*

Görsel 31: Büyüme ve gelişme

Görsel anlatımı 31'de EÇ19 'Anne ve babamla balık tutmayı çok seviyorum. Balık tutabilince çok mutlu oluyorum' demiştir. Burada ailesiyle keyifli vakit geçirmenin yanı sıra büyüklerinde gözlemlemiş olduğu balık tutabilmeyi mutlulukla ilişkilendirdiği söylenebilir.

Görsel anlatımı 32: Büyüme ve Gelişme Temasına Dair (büyüme ve gelişme)

Uygulama Tarihi: 17.10.2019

- (1) AÖ : *Seni ne mutlu eder?*
- (2) EÇ24 : *Bu benim resmim. Ben çok çok büyümüşüm. Çok uzamışım. Ben büyüüp abi olmak istiyorum. Herkesten en büyük ben olmak istiyorum.*

Görsel 32: Büyüme ve gelişme

Okul öncesi dönem çocukları için büyüme çok önemlidir. Özellikle evlerinde birlikte yaşadıkları abi ve ablaları var ise onları rol model alırlar. Onlar gibi olmak isterler. Görsel anlatımı 32’de EÇ24’ün ‘*Bu benim resmim. Ben çok çok büyümüşüm. Çok uzamışım. Ben büyüüp abi olmak istiyorum. Herkesten en büyük ben olmak istiyorum*’ şeklinde ifadesi büyümenin kendisi için mutluluk nedeni olduğu söylenebilir.

4.1.4. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Mutlu Çocukların Yaptıkları Unsurlar

Okul öncesi dönem çocuklarına her bir soru dört farklı zamanda yaptırılarak her çocuk için toplamda sekiz ayrı görsel bulunmaktadır. Yönlendirilen bu sorular ‘*Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*’ ve ‘*Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne yapıyor? Neden mutlu?*’ şeklindedir. İlgili resimler çocuklara anlatılmıştır. Böylece mutlu olan insanların neler yaptığına yönelik anlamsal algıları incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca farklı bir tarihte ‘*mutlu olmak için ne yaparsın?*’ sorusu üzerine görüşme yapılarak çocukların ifadeleri alınmıştır. Bu bağlamda *aktivite/eylem, değer, ortam ve çevre ile diğer temalarına* ulaşılmıştır.

Tablo 5

Mutlu Çocukların Yaptığı Unsurlar

Temalar	Görsellerde yer alan			Görüşmelerde yer alan			Genel Toplam
	Kod	f	Σ	Kod	f	Σ	
							F

Aktivite / Eylem	Oyun-eğlence	12	167	Oyun- eğlence	2	35	202
	Eğitim	8		Eğitim	1		
	Tüketim	9		Eğitim	3		
		30		Tüketim	1		
				Gezi	0		
					1		
Ortam ve çevre	Aile	42	67	Aile	2	3	70
	Doğa	25		Doğa	1		
Değer	Hayvanseverlik	2	7	Temiz olma	2	2	9
	ik	2					
	Dostluk	1					
	Sevgi	1					
	Milli	1					
	Değerler						
Temiz olma							
Diğer	Kurallara	1	5			5	
	uyuma	1					
	Uçağa binme	1					
	Kendi başına						
	iş yapabilme	1					
	Ceza almama	1					
Diğer							
Toplam		246			40		286

Yukarıda yer alan tablo 5 incelendiğinde; mutlu insanların neler yaptığına dair dört tema oluşturulmuştur. Aktivite/eylem teması bağlamında yer alan ‘oyun-eğlence, eğitim, tüketim, gezi’ gibi insanları dolaylı yoldan mutlu eden eylemler yer alırken, ortam ve çevre teması içinde ‘aile ve doğa’ gibi doğrudan aile ile ya da doğadaki varlıklarla mutluluk özdeşleştirilmiştir. Bunun yanı sıra diğer teması içinde de ‘kurallara uyma, seyahat etme, arkadaşlık, kendi başına iş yapabilme, ceza almama, temizlik ve diğer’ yer almaktadır. Öte yandan değer temasında ‘sevgi, hayvanseverlik ve milli değerler’ yer almıştır.

Aktivite/eylem teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutlu insanların neler yaptığına ve mutlu olmak için neler yapıldığına dair; oyun/eğlence (128), eğitim (9), tüketim (30) eylemleriyle, görüşmelerde ise oyun/eğlence (21), eğitim (3), tüketim (10) ve gezi (1) eylemleriyle ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 33: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 04.11.2019

- (1) **AÖ** : *Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*
- (2) **KÇ12** : *Arkadaşlarıyla top oynamak onu çok mutlu ediyor. Mutlu çocuk parka gitmeye bayılıyor.*

Görsel 33: Oyun-eğlence

Görüldüğü üzere görsel anlatımı 33'de mutlu çocukların neler yaptığına dair çizdirilen resimde KÇ12 'Arkadaşlarıyla top oynamak onu çok mutlu ediyor. Mutlu çocuk parka gitmeye bayılıyor' şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 34: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- (1) **AÖ** : *Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*
- (2) **EÇ1** : *Mutlu çocuk arkadaşlarıyla maç oynuyor. Fenerbahçe, Galatasaray'a karşı. Fenerbahçe kazanmış.*

Görsel 34: Oyun-eğlence

EÇ1'in mutlu çocukların neler yaptığına dair görsel anlatımı 34'te maç yapan çocukları çizdiği görülmektedir. Burada EÇ1 ülkemizde bulunan ve güncel olan takımları da belirtmiştir. Çocuğun hayatında oyunun önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Görsel anlatımı 35: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*
- (2) KÇ13 : *Kraliçe tacımız var. Annem, babam ve ben. Oyun oynuyoruz.*
- (3) AÖ : *Neden kraliçe tacınız var?*
- (4) KÇ13 : *Oyunda yani. Kraliçeli oyun. Çünkü mutlu çocuklar oyun oynarlar.*

Görsel 35: Oyun-eğlence

Yukarıda KÇ13'ün çizdiği oyunda ailesiyle birlikte kraliçe oyunu oynadığını ifade etmiştir. KÇ13, bu oyunu oynayarak mutlu olduğunu belirtmiştir.

Görsel anlatımı 36: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 28.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne yapıyorlar?*
- (2) KÇ23 : *Mutlu çocuklar at arabasında uçmayı teklif ederler hayallerinde. Uçan at arabası oyunu bu.*

Görsel 36: Oyun-eğlence

KÇ23'ün mutlu bir çocuğun resmini çizmesi ve çizdiği resmi anlatması istendiğinde 'Mutlu çocuklar at arabasında uçmayı teklif ederler hayallerinde' demiştir. Burada çocuğun hayal kurduğu söylenebilir. Böylelikle çocukların dolaylı yoldan at arabasında uçarak oyun oynadığı görülmektedir.

Görsel anlatımı 37: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 05.12.2019

- (1) AÖ : *Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne yapıyorlar? Neden mutlu?*
- (2) KÇ15 : *Dans ediyorlar.*

Görsel 37: Oyun-eğlence

KÇ15 görselinde mutlu çocukların dans edip eğlendiğini ifade etmiştir.

Diyalog 20: Aktivite/Eylem Temasına Dair (oyun-eğlence)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ: *Mutlu olmak için ne yaparsın, bana anlatır mısın?*
- (2) EÇ14: *Oyuncaklarımla oynarım, telefonla oynarım, televizyona bakarım.*

Diyalog 20’de EÇ14, mutlu olmak için yaptığı eylemler arasında oyuncaklarıyla oynamanın yanı sıra telefon ve televizyon gibi iletişim araçlarını da kullandığını ifade etmiştir. Günümüzde çocuklar için tablet, telefon, televizyon, bilgisayar gibi elektronik aletlerin oyun aracı haline geldiği görülmektedir.

Görsel anlatımı 38: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*
- (2) KÇ13 : *Mutlu çocuklar yazı yazmayı öğrenmeye çalışır.*

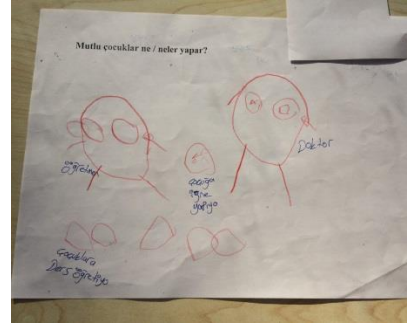
Görsel 38: Eğitim

Görsel anlatımı 38’de görüldüğü üzere KÇ13’ün harfler çizdiği görülmektedir. Burada ‘mutlu çocukların yazı yazmayı öğrenmeye çalıştığını’ ifade etmiştir. Okul öncesi eğitimde harf öğretimi olmamasına rağmen çocuğun dolaylı yollarla öğrendiği harfleri mutluluk sebebi olarak gördüğü söylenebilir.

Görsel anlatımı 39: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar ne/neler yapar?
- (2) EÇ14 : Doktor çocuğa iğne yapıyor.
Öğretmen de ders anlatıyor. Çocuklar mutlu oluyor.
- (3) AÖ : Doktor neden çocuğa iğne yapıyor?
Çocuğun camı acıyor mu?
- (4) EÇ14 : Hayır, acımıyor. Çünkü doktorun ödevi o.

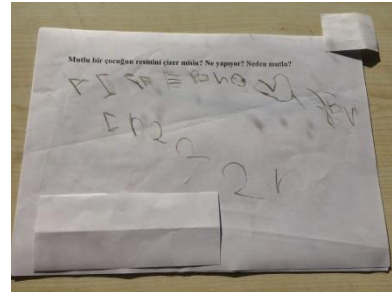
Görsel 39: Eğitim

Yukarıda EÇ14, doktorun iğne yapmasından ve öğretmenin ders anlatmasından dolayı çocukların mutlu olduğunu ifade etmiştir. Okul kavramı içinde ödev, ders gibi unsurların olduğunu düşündüğü şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla bu unsurları yapınca çocukların da mutlu olduğunu düşünmektedir.

Görsel anlatımı 40: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 25.11.2019

- (1) AÖ : Resminde ne yaptın, anlatır mısın?
Mutlu çocuk ne yapmış?
- (2) KÇ13 : Mutlu çocuklar yazı yazarlar.

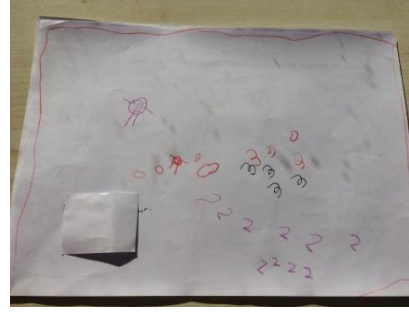
Görsel 40: Eğitim

Görsel anlatımı 40'da, görsel anlatımı 38'de olduğu gibi KÇ13'ün, farklı zamanda yaptırılan görsellerinde eğitimle ilgili unsurlara yer verdiği görölmektedir. Burada da çeşitli harfler ve rakamlar çizmiştir. Yaptığı bu çizimleri mutlulukla ilişkilendirmiştir.

Görsel anlatımı 41: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 02.12.2019

- (1) AÖ : *Burada neler var, anlatır mısın?*
- (2) KÇ12 : *Rakamları yazan çocuklar mutludur.*

Görsel 41: Eğitim

Görsel anlatımı 41'de KÇ12'nin mutlu olan çocukların neler yaptığına dair görsel çiziminde *rakamları yazmayı* ifade ettiği görülmektedir.

Diyalog 21: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ: *Mutlu olmak için ne yaparsın?*
- (2) EÇ22: *Resim yaparım senin verdiklerini, boyama yaparım, banyo yaparım.*

Diyalog 22: Aktivite/Eylem Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

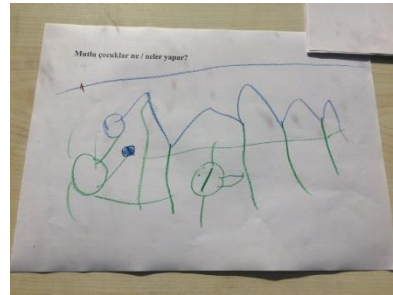
- (1) AÖ: *Mutlu olmak için ne yaparsın?*
- (2) KÇ21: *Kumdan kale yaparım, denizde yüzerim, resim yaparım, boyama yaparım yani ödevlerimi.*

Diyalog 21 ve diyalog 22'de farklı çocukların benzer cevaplar verdiği görülmektedir. İki çocuğun da resim ve boyama yapmayı okul etkinliği olarak gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla okulla ilişkilendirdikleri bu eylemleri mutlu olmak için yaptıklarını belirtmişlerdir.

Görsel anlatımı 42: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar ne/neler yapar?*
- (2) KÇ21 : *Yola girmiştiler. Bakkala gidiyorlar.*
- (3) AÖ : *Bakkalda ne yapacaklar?*
- (4) KÇ21 : *Dondurma alacaklar, çikolata alacaklar.*

Görsel 42: Tüketim

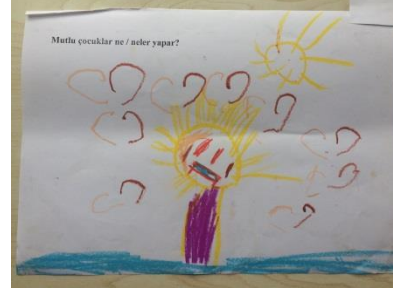
Görsel anlatımı 42'de KÇ21 mutlu çocukların bakkala gittiğini ifade etmiştir. Bakkalda ne yapacakları sorulduğunda ise *dondurma ve çikolata alacaklarını* söylemiştir. Bu durumda

KÇ21'in isteğe bağlı tüketim üzerine yapılan eylemler sonrası mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 43: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- (1) AÖ : Resminde ne yaptın anlatır mısın?
- (2) KÇ12 : Çocuk yaptım. Bakkala gittiği için mutlu oluyor.
- (3) AÖ : Neden bakkala gidiyor?
- (4) KÇ12 : Bakkaldan şeker, çikolata alacak çünkü.

Görsel 43: Tüketim

KÇ12 görselinde *bakkala gidip oradan şeker ve çikolata* almayı mutlulukla ilişkilendirmiştir.

Görsel anlatımı 44: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 28.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu bir çocuk çizdin mi?
- (2) KÇ11 : Evet kendimi çizdim. Ben mutlu bir çocuğum.
- (3) AÖ : Neler yapıyorsun burada?
- (4) KÇ11 : Burada babam beni elma bahçesine götürdüğü için mutlu oluyorum. Elma bahçesinde elma topluyoruz. Burada babam bana oyuncak alınca mutlu oluyorum.

Görsel 44: Tüketim

KÇ11 görsel anlatımı 44'te iki temayı içeren (aile, doğa ve tüketim) eylemlerle mutlu olduğunu ifade etmiştir. Babasıyla birlikte doğadaki ağaçlardan meyve toplamak KÇ11'i mutlu etmektedir. Birlikte keyifli vakit geçirdikleri bir eylemden bahsetmektedir. Ayrıca 'babasının kendisine oyuncak aldığı da mutlu olduğunu' ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 45: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 02.12.2019

- (1) AÖ : Buradaki çocuklar neler yapıyorlar?
- (2) KÇ9 : Çok sıcak havada dondurma yiyorlar.
- (3) AÖ : Kendilerini nasıl hissediyorlar peki?
- (4) KÇ9 : Dondurma yediği için mutlu hissediyorlar.

Görsel 45: Tüketim

KÇ9’da dondurma yiyen çocuk resimleri çizmiştir. Dolayısıyla dondurma yedikleri için kendilerini mutlu hissettiklerini ifade etmiştir. Burada çocukların isteğe bağlı olarak dondurmayı tükettikleri söylenebilir.

Diyalog 23: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ: Mutlu olmak için ne yaparsın?
- (2) EÇ1: Markete giderim, bir şeyler alırım.
- (3) AÖ: Neler alırsın?
- (4) EÇ1: Çikolatalar, şekerler, dondurmalar, mis gibi şeyler.

Diyalog 24: Aktivite/Eylem Temasına Dair (tüketim)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ: Mutlu olmak için ne yaparsın?
- (2) EÇ3: Markete gidip çikolata alırım, parkta oynamaya giderim.

Diyalog 23’te EÇ1, mutlu olmak için *çikolata, şeker, dondurma almak* istediğini belirtmiştir. Diyalog 24’te da benzer ifadeleri EÇ3 kullanarak sırasıyla *markete gidip çikolata almayı ve parkta oynamayı* mutlu olmak için yaptığını söylemiştir. İki diyalogda da görüldüğü üzere çocuklar isteğe bağlı tüketim yapmaktadırlar.

Diyalog 25: Aktivite/Eylem Temasına Dair (gezi)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ : Mutlu olmak için ne yaparsın, bana anlatır mısın?
- (2) EÇ2 : Parka giderim. Gezmeye giderim.
- (3) AÖ : Gezmeye nereye gitmek istersin?
- (4) EÇ2 : Ankara’ya, İspanya’ya, Avustralya’ya, Anıtkabir’e.
- (5) AÖ : Oralarda ne/neler var?

(6) EÇ2 :Oyuncaklar var, eğlenceli şeyler var.

Diyalog 25’te mutlu olmak için parka ve gezmeye gitmeyi ifade eden EÇ2’nin daha önce gitmediği ama gitmeyi istediği yerleri söylediği görülmektedir. Burada iletişim kanalları ya da çevresindeki insanlar aracılığıyla *Ankara, İspanya, Avustralya ve Anıtkabir’i* duyduğu/gördüğü söylenebilir. İlgisini çeken bu yerlerde oyuncakların ve eğleneceği şeylerin olduğunu hayal etmektedir. Bu durumda oralara gittiğinde oyunlar oynayıp eğleneceğini düşünmektedir. Dolayısıyla mutlu olacağını ifade etmiştir.

Ortam ve Çevre teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde insanları mutlu eden unsurların; aile (42) ve doğa (25) ortam ve çevre temasıyla, görüşmelerde ise aile (2) ve doğa (1) şeklinde ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 46: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : *Bu resimde neler yaptın anlatır mısın?*
- (2) EÇ8 : *Sen evine gidiyorsun. Ben de babamın evine gidiyorum.*
- (3) AÖ : *Neden?*
- (4) EÇ8 : *Çünkü biz evimizde mutluyuz.*

Görsel 46: Aile

Yukarıdaki görsel anlatımı 46’de EÇ8’in insanların evlerinde mutlu olduklarını düşündüğü söylenebilir.

Görsel anlatımı 47: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 04.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar neler yapar?*
- (2) KÇ16 : *Mutlu çocuklar anneleriyle vakit geçirirler. Bak bu annesi bu da çocuk.*

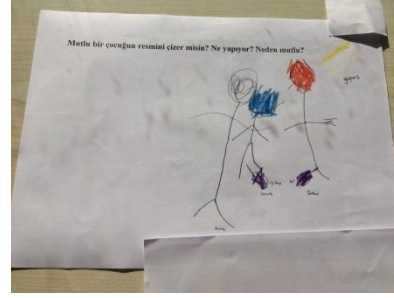
Görsel 47: Aile

KÇ16, yaptığı görselde annesiyle çocuğunu çizmiştir. *Annesiyle vakit geçiren çocuğun mutlu olduğunu* ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 48: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 25.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar neler yapar?
- (2) EÇ3 : Mutlu çocuklar anne ve babasıyla top oynuyor.

Görsel 48: Aile

Görsel anlatımı 48'de görüldüğü üzere EÇ3 mutlu çocukların ailesiyle birlikte top oynadığını söylemiştir.

Diyalog 26: Ortam ve Çevre Temasına Dair (aile)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ: Mutlu olmak için ne yaparsın?
- (2) KÇ7: Parka giderim, kuaföre gidip sonra düğüne giderim, anneanneme dedeme giderim. Onları çok özleyorum.

Diyalog 26'da mutlu olmak için sırasıyla *parka*, *düğüne* ve *anneannesiyle dedesine gittiğini* ifade etmiştir. Burada KÇ7'nin oyun oynamak ve eğlenmek için gittiği yerlerin yanı sıra aile büyüklerinin yanına da gitmek istediği görülmektedir. Onları özlediğini söylemiştir. Dolayısıyla mutlu olmak için ailesiyle birlikte zaman geçirmeyi planladığı söylenebilir.

Görsel anlatımı 49: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 04.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar neler yapar?
- (2) KÇ7 : Güneş çıkıyor. Anneler, babalar, çocuklar dışarıya gezmeye çıkıyorlar. Sonra hep beraber bahçeye gidiyorlar, yağmur yağmış ve bahçeden çıkmışlar.

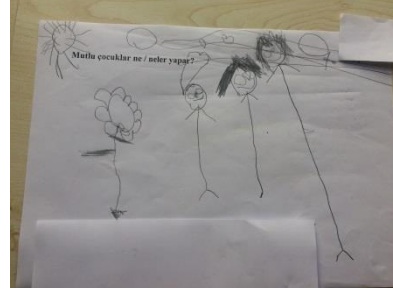
Görsel 49: Doğa

Görsel anlatımı 49'de KÇ7'nin doğa olaylarına bağlı olarak yapılanları mutlulukla ilişkilendirdiği söylenebilir. Burada güneşin çıkmasıyla aile bireylerinin gezmeye gitmesini, yağmur yağdığıında ise bahçeden çıktıklarını ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 50: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar neler yapar?*
- (2) KÇ7 : *Mutlu oluyorlar. Çünkü parka gittiler. Gül kokuyorlar. Gül güzel kokuyor.*

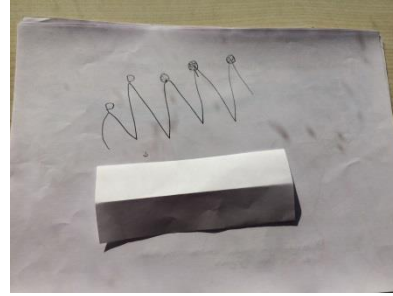
Görsel 50: Doğa

Burada da KÇ7'nin farklı zamanda yaptırılan görsel çiziminde de yine doğa ile ilgili durumu mutlulukla ilişkilendirdiği söylenebilir. *Mutlu çocukların gül güzel koktuğu için gülü kokladığını* ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 51: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 02.12.2019

- (1) AÖ : *Bana resmini anlatır mısın?*
- (2) KÇ11 : *Mutlu çocuklar ağaçların olduğu ormanda geziyorlar. Kozalak, elma, armut topluyorlar.*

Görsel 51: Doğa

Görsel anlatımı 51'te KÇ11 mutlu çocukların *ağaç, orman, kozalak, elma ve armut* gibi doğada karşılaşacağı unsurlarla vakit geçirdiğini ifade etmiştir.

Diyalog 27: Ortam ve Çevre Temasına Dair (doğa)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ : *Mutlu olmak için ne yaparsın?*
- (2) KÇ11 : *Tarla sürerim.*
- (3) AÖ : *Sen tarla sürebiliyor musun?*
- (4) KÇ11 : *Evet, dedemle tarla sürmeye gidiyoruz.*

(5) AÖ : Tarlanızda neler yetişiyor?

(6) KÇ11 : Buğday.

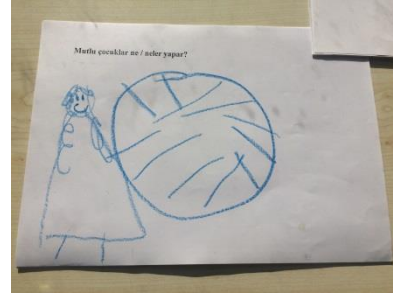
Diyalog 27’de de görsel anlatımı 50’de olduğu gibi KÇ11 doğada var olan unsurlarla ilgilenererek mutlu olduğunu ifade etmiştir. KÇ11’in zaman zaman köylerine gidip aile büyükleriyle zaman geçirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla mutlulukla ilişkilendirdiği konularda bu unsurlara sıkça yer vermektedir.

Değer teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde insanları mutlu eden unsurlara dair; hayvanseverlik (2), dostluk (2),sevgi (1), milli değerler (1) ve temiz olma değerleriyle ifade etmişlerdir. Görüşmelerde ise sadece temiz olma (2) değerini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 52: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar ne/neler yapar?
(2) KÇ23 : Örümcekleri çok seven bir çocukmuş.
(3) AÖ : Çocuk mutlu mu?
(4) KÇ23 : Evet örümceğiyle birlikte olduğu için mutlu.

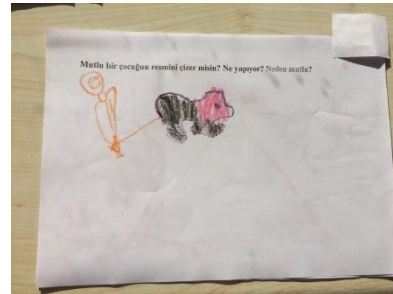
Görsel 52: Hayvanseverlik

Yukarıda KÇ23 örümcekleri seven ve onunla beraber olduğu için mutluluk duyan bir çocuğun görselini yaptığını ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 53: Değer Temasına Dair (hayvanseverlik)

Uygulama Tarihi: 02.12.2019

- (1) AÖ : Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne yapıyor? Neden mutlu?
(2) KÇ15 : Köpeğini gezdiriyor.
(3) AÖ : Neden?
(4) KÇ15 : Köpeğini çok seviyor çünkü.

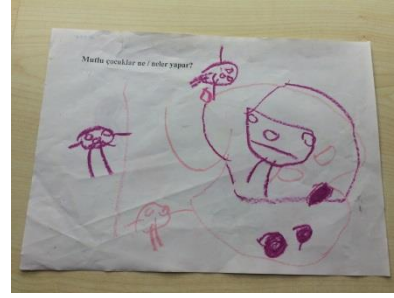
Görsel 53: Hayvanseverlik

Görsel anlatımı 53’te görüldüğü üzere KÇ15 çizdiği görseldeki çocuğun mutluluk nedenini ‘Köpeğini sevdiği için onu gezdiriyor’ şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 54: Değer Temasına Dair (dostluk)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar neler yapıyorlar?
- (2) KÇ12 : Çocuk bahçede çiçek topluyor.
Üzgün olan arkadaşını sevindirmek için parka götürüyor.

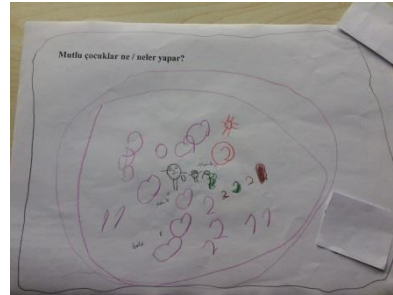
Görsel 54: Dostluk

Görsel anlatımı 54'te KÇ12 arkadaşını mutlu etmek için onu parka götürdüğünü ifade etmiştir. Burada kendisinin keyif aldığı bir eylemi üzgün olan arkadaşı için de planladığı görülmektedir. Öte yandan bahçede çiçek topluyor olması doğa ile ilişkilendirilebilir.

Görsel anlatımı 55: Değer Temasına Dair (sevgi)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu çocuklar ne/neler yapar?
- (2) KÇ12 : Çok mutlular. Kalplere bakıyorlar.
Kalpler gün ışığında olmaz. Elimizle yaparız.
- (3) AÖ : Neden kalplere bakıyorlar?
- (4) KÇ12 : Kalpler güzel. Ben kalpleri seviyorum. Seni de seviyorum kalp yaptım sana.

Görsel 55: Sevgi

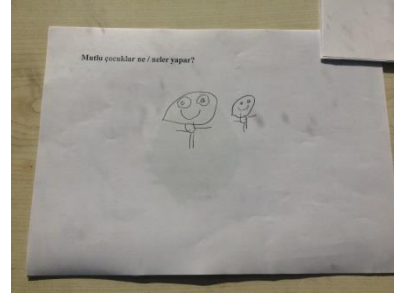
Görsel anlatımı 55'te görüldüğü üzere KÇ12 mutlu çocukların kalplere baktığını ifade etmiştir. Burada kalp simgesiyle mutluluk kavramını özdeşleştirdiği düşünülebilir. Kalp şeklini güzel bulduğunu ve onları sevdiğini söyleyerek mutlu hissettiği söylenebilir. Ayrıca sevdiği kişilere de kalp simgesiyle sevgisini ifade etmiştir.

Hayatın temelinde yer alan sevginin, bireylerde oluşması çok önemlidir. Sevgi, anne karnından başlayarak yaşam boyu devam eder (Coşkun Keskin & Serttaş, 2018). Burada da sevgi değerinin çocuğun hayatındaki önemini ve yansıtma biçiminin görüldüğü söylenebilir.

Görsel anlatımı 56: Değer Temasına Dair (milli değerler)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

- (1) AÖ : Resminde kimler var anlatır mısın?
- (2) KÇ15 : Babasıyla çocuk şeker yemeye gidiyorlar. Şeker bayramı çünkü.
- (3) AÖ : Şeker yemek güzel mi?
- (4) KÇ15 : Misss! Ama bayramda mis gibi. Bayram olunca çok severim.

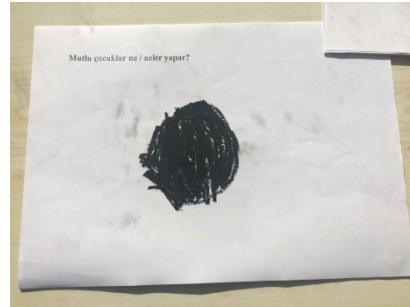
Görsel 56: Milli değerler

Görsel anlatımı 63'de KÇ15 sırasıyla şeker yemeyi ve bayramı mutlulukla ilişkilendirmiştir.

Görsel anlatımı 57: Değer Temasına Dair (temiz olma)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

- (1) AÖ: Bu nedir?
- (2) EÇ17: Bunun içinde çok kötü insanlar var. Çöp attılar hep sular bile kara oldu.
- (3) AÖ: Peki mutlu insanlar mı yaptı bunu?
- (4) EÇ17: Hayır mutsuz insanlar yaptı. Mutlular pis oldu. Burayı temizleyecekler. Mutlu olacaklar.

Görsel 57: Temiz olma

Görsel anlatımı 57'de EÇ17 mutsuz insanların etrafı kirlettiği ve mutlu insanların da pis (kirli) olduğunu ifade etmiştir. Bu alanı temizlediklerinde ise mutlu olacaklarını söylemiştir. Dolayısıyla EÇ17'nin mutluluk kavramını temizlikle ilişkilendirdiği söylenebilir.

Diyalog 28: Değer Temasına Dair (temiz olma)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ : Mutlu olmak için ne yaparsın?
- (2) KÇ16: Denize girerim, banyo yaparım.

Diyalog 29: Değer Temasına Dair (temiz olma)

Uygulama Tarihi: 24.10.2019

- (1) AÖ : Mutlu olmak için ne yaparsın?
- (2) EÇ22: Banyo yaparım.

Diyalog 28 ve diyalog 29'da görüldüğü üzere her iki çocuğun da kişisel temizlikle mutluluk arasında ilişki kurdukları söylenebilir.

Diğer teması. Çocuklar sadece farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde insanları mutlu eden unsurlara dair; kurallara uyma (1), uçağa binme (1), kendi başına iş yapabilme (1), ceza almama(1) ve diğer (1) şeklinde ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 58: Diğer Temasına Dair (kurallara uyma)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- (1) AÖ : *Mutlu çocuklar neler yapıyorlar?*
- (2) EÇ17 : *Annelerin sözünü dinleyenler mutlu çocuk olur. Anneleri onlara der ki 'sen çok düzgün (uslu) çocuksun, mutlu olursun' der.*

Görsel 58: Kurallara uyma

Yukarıdaki görsel 58'de görüldüğü üzere EÇ17, *annesinin sözünü dinleyen çocukların mutlu olduğunu* ifade etmiştir. Burada yaşantısında uyması gereken bazı kuralların olduğunu bilmektedir. Bu kurallara uyan çocukların ise mutlu olabileceğini düşündüğü şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 59: Diğer Temasına Dair (uçağa binme)

Uygulama Tarihi: 07.11.2019

- AÖ: *Mutlu çocuklar neler yapıyorlar?*
- KÇ7: *Annesiyle uçağa binmiş.*

Görsel 59: Uçağa binme

Görsel anlatımı 59'da mutlu çocukların neler yaptığı sorusu üzerine KÇ7 '*Annesiyle uçağa binmiş*' şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 60: Diğer Temasına Dair (kendi başına iş yapabilme)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

AÖ: Ne yaptın resminde?

EÇ5: Arabayı ben kullanıyorum. Ben sürüyorum yani. Arabayı sürmeyi bilmiyorum. Kampa gidiyorum. Piknik yapmaya gittim. Mutluyum burada.

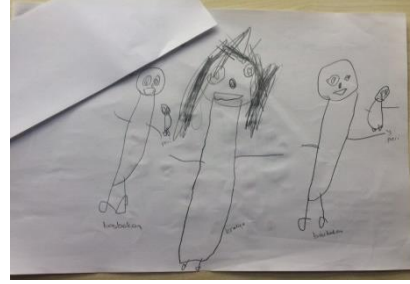
Görsel 60: Kendi başına iş yapabilme

EÇ5 mutlu çocukların neler yaptığına dair resim yapması istendiğinde öznesi kendi olan bir resim çizmiştir. Burada kendisinin araba kullandığını belirtmiştir. Bu beceriyi kendi başına yaptığını akabinde kampa gidip piknik yaptığını söylemiştir.

Görsel anlatımı 61: Diğer Temasına Dair (ceza almama)

Uygulama Tarihi: 14.11.2019

- (1) AÖ : Resmini bana anlatır mısın?
- (2) KÇ6 : Kraliçe bunları cezalandırdı. Onlar vazoyu kırdı çünkü. Mutsuz oldular. Vazoyu kırmadan önce mutluydular. Kraliçeler kötüdür. Başbakanlar iyidir aslında. Yanlışlıkla vazoyu kırmışlar, masaya çarpmış.

Görsel 61: Ceza almama

Görsel anlatımı 61'de KÇ6 olumsuz bir durumu mutlulukla ilişkilendirerek anlatmıştır. Vazoyu kıran çocukların cezalandırıldığı için mutsuz olduklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla ceza almasalardı mutlu olacakları şeklinde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 62: Diğer Temasına Dair (diğer)

Uygulama Tarihi: 11.11.2019

- (1) AÖ : Mutlu insanlar ne yaparlar?
- (2) EÇ8 : Dünyada olmazlar. Dünyanın dışında olurlar. Orada güneş var, kara delik var. Oraları görmeye giderler.

Görsel 62: Diğer

Görsel anlatımı 62’de mutlu insanların ne yaptığı sorusunu EÇ8 ‘*Dünyada olmazlar. Dünyanın dışında olurlar. Orada güneş var, kara delik var. Oraları görmeye giderler*’ şeklinde ifade etmiştir.

4.1.5. Okul Öncesi Çocuklarına Göre Mutluluğun Olmadığı Bir Dünyada Bulunan Unsurlar

Okul öncesi dönem çocuklarına ‘*Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*’ sorusu yönlendirilmiştir. Farklı zamanlarda bu sorulara dair resim çizdirilmiş ve ilgili resim anlatılmıştır. Böylece mutluluğun olmadığı bir dünyanın nasıl olduğuna yönelik algıları incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi göz önünde bulundurularak temalar oluşturulmuştur.

Tablo 6

Mutluluğun Olmadığı Dünyadaki Unsurlar

Temalar	Görsellerde yer alan		
	Kod	f	Σ
Fiziksel İhtiyaçlar	İnsanın vücudunun olmaması	3	6
	Çikolata/Şeker olmaması	2	
	Yiyeceklerin bozulması	1	
Güvenlik İhtiyacı	Çevrenin temiz olmaması	40	71
	Doğa tahribi	10	
	Kötülük	9	
	Korku	7	
	Doğal afetlerin olması	3	
	Şiddet	1	
	Yangın olması	1	
Ait olma, Sevgi İhtiyacı	Oyun oynayamamak	17	28
	Arkadaş eksikliği	7	
	Anne eksikliği	2	
	Bireylerin birbirini üzmesi	1	

	Allah inancı	1	
	Önemsenmek	1	
Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu	Özgürlük	1	3
	Eğitim	1	
Kendini Gerçekleştirme			
Toplam		108	

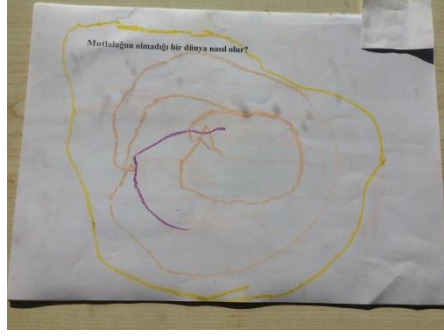
Yukarıda yer alan tablo 6 incelendiğinde; çocukların görsel çizimleri ve akabindeki anlatımlarda mutluluğun olmadığı bir dünyada nelerin olduğuna/olmadığına yönelik kavramlar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre beş tema olarak belirlenmiştir. Fiziksel ihtiyaçlar teması bağlamında '*insanın vücudunun olmaması, yiyeceklerin bozulması, çikolata/şeker olmaması*' gibi çocukları birincil olarak etkileyen ihtiyaçları yer alırken, güvenlik ihtiyacı teması içinde '*çevrenin temiz olmaması, doğa tahribi, kötülük, korku, doğal afetlerin olması, şiddet ve yangın olması*' yer almaktadır. Öte yandan ait olma, sevgi ihtiyacı teması içinde '*Oyun oynayamamak, arkadaş eksikliği, anne eksikliği, bireylerin birbirini üzmesi, Allah inancı*' gibi sosyal ilişkilere ve inanca yönelik durumlar bulunmaktadır. Değer ihtiyacı, prestij ve başarma duygusu temasında ise '*önemsenmek, özgürlük, eğitim*' yer almaktadır. Son olarak ise kendini gerçekleştirme temasına ait görsel çizimi bulunmamaktadır.

Fiziksel ihtiyaçlar teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğun olmadığı dünyada; insanın vücudunun olmaması (3), çikolata/şeker olmaması (2) ve yiyeceklerin bozulması (1) durumlarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 63: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (insanın vücudunun olmaması)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) EÇ14 : *Sadece kafası olan insanlar yaşıyor.*
- (3) AÖ : *Nasıl yani?*
- (4) EÇ14 : *Yani öğretmenim vücutları yok, kafaları var o yüzden mutsuz dünyadalar.*

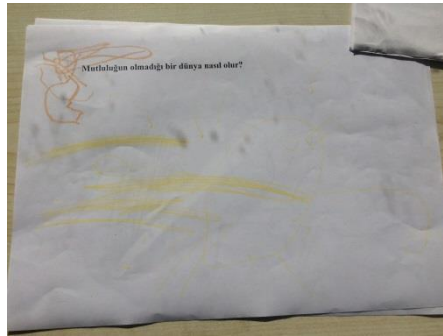
Görsel 63: İnsanın vücudunun olmaması

Görüldüğü üzere EÇ14 görselinde olumsuz mistik bir durumdan bahsetmektedir. Burada vücudunun bölümlerinin tam olmamasına bağlı olarak mutsuz bir dünyada olduklarını ifade etmektedir.

Görsel anlatımı 64: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (çikolata/şeker olmaması)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) KÇ18 : *Şeker sevmeyen çocuk mutluluğun olmadığı dünyada yaşar. Şekeri olmadığı için mutsuzlar dünyası orası.*

Görsel 64: Çikolata/şeker olmaması

Yukarıdaki görsel anlatımı 64'de görüldüğü üzere KÇ18 mutsuzlar dünyasında şekeri olmadığı için yaşadığını ifade etmiştir.

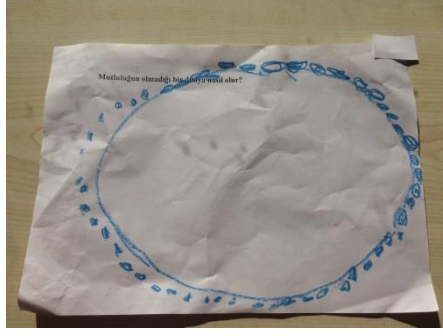
Görsel anlatımı 65: Fiziksel İhtiyaçlar Temasına Dair (yiyeceklerin bozulması)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

(1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*

(2) KÇ4: *Tadı çok kötü fasulyeler olur orda. Onlar bozulmuş yenmiyor.*

Görsel 65: Yiyeceklerin bozulması

KÇ4 çizdiği görselinde tadı kötü olan fasulyelerin olduğunu ve bozulduğu için yenmediğini söylemiştir. Buna bağlı olarak yiyecek ihtiyacını karşılayamadığını ve bu nedenle mutsuz bir dünya olduğunu düşündüğü şeklinde yorumlanabilir.

Güvenlik ihtiyacı teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğun olmadığı dünyada; çevrenin temiz olmaması (40), doğa tahribi (10), kötülük (9), korku (7), doğal afetlerin olması (3), şiddet (1) ve yangın olması (1) durumlarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 66: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (çevrenin temiz olmaması)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

(1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*

(2) EÇ2 : *Çöpler var. Gazoz şişeleri var. Dünyayı pisletiyorlar. Dünya pislenince mutsuz dünyaya dönüşüyor.*

Görsel 66: Çevrenin temiz olmaması

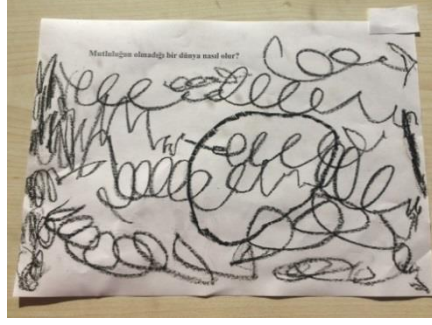
Görsel anlatımı 66'da EÇ2 mutluluğun olmadığı dünyayı 'çöplerin olduğu, gazoz şişelerinin olduğu, pis bir yer' olarak ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 67: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (çevrenin temiz olmaması)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) KÇ11 : Balkondan çöpleri atmış insanlar. Dünya pis kokulu bir yer olmuş. O yüzden mutsuz.

Görsel 67: Çevrenin temiz olmaması

KÇ11 mutluluğun olmadığı dünyaya dair yaptığı görselinde 'çöplerin ve pis kokuların olduğunu' ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 68: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğa tahribi)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) KÇ7 : Kötü insanlar var. Çöpleri dağıtıyorlar. Ağaçları kesiyorlar. Kalpleri kırıyorlar. Çiçekleri koparıyorlar. Çimleri ezmişler. Mutsuz dünya olur.

Görsel 68: Doğa tahribi

Görsel anlatımı 68'de KÇ7 mutluluğun olmadığı dünyada doğaya zarar veren 'ağaçları kesmek, çiçekleri koparmak ve çimleri ezmek' gibi eylemlerle ifade etmiştir. bunun yanı sıra 'kötü insanların bunları yaptığını ve kalpleri de kırıldığını' vurgulamıştır.

Görsel anlatımı 69: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğa tahribi)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) EÇ10 : Dağınık bahçe var.
Mutsuz insanlar ve hayvanlar var.
Bahçeleri çok kötü olmuş. Dağılmış.

Görsel 69: Doğa tahribi

EÇ10 görsel anlatımı 69’de mutluluğun olmadığı dünyada ‘dağınık bir bahçe, mutsuz insan ve hayvanların olduğu’ şeklinde ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 70: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (kötülük)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) KÇ6 : Çocukları dağların arkasına kaçırmışlar. Kötü insanlar yapmış. Çocuklara kötülük yapmışlar.
Mutsuz olmuşla

Görsel 70: Kötülük

Görsel anlatım 70’te KÇ6 mutluluğun olmadığı dünyada çocuklara kötülük yapan insanların bulunduğunu vurgulamıştır.

Görsel anlatımı 71: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (kötülük)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) KÇ4 : Kötülükler bahçesi olur.
Mutsuz bir bahçe olur.

Görsel 71: Kötülük

KÇ4 mutluluğun olmadığı dünyada 'kötülükler bahçesi ve mutsuz bir bahçe' olduğunu ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 72: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (korku)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) EÇ3 : Canavarlar olurdu. Her tarafı yakarlardı. Canavarların suratından kan akardı. Dinozorlar olurdu. Kara deliğin içine düşmüş insanlar. Sadece bunlar var. Bu canavarlar, dinozorlar insanları korkutuyor.

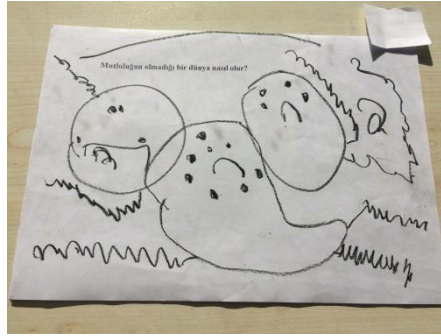
Görsel 72: Korku

EÇ3'ün mutluluğun olmadığı dünyada korku unsuru olarak düşündüğü 'canavarlar, dinozorlar ve kara deliğin olduğunu' söylemiştir.

Görsel anlatımı 73: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (korku)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) EÇ5 : Hayaletler var. Ama arkadaşları yok. Kimse onlarla arkadaş olmuyor. Çünkü bulamıyorlar. Dünyada kimse yok. Mutsuz olmuşlar. Hayaletler korkutucu çünkü. Kimse onları sevmiyor.

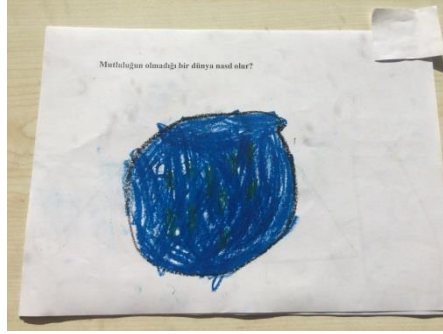
Görsel 73: Korku

Görsel anlatımı 73'te hayaletlerin insanları korkutarak, onların mutsuz bir dünyada yaşamaya neden olduğunu ifade etmiştir. Yaptığı görselde hayaletlerin de mutsuz olduğunu belirtmiştir. Öte yandan korkutucu oldukları için arkadaşlık kuramadıklarını da söylemiştir.

Görsel anlatımı 74: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğal afetlerin olması)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) EÇ17 : Sel oldu. Bütün insanlar kaçıyor.

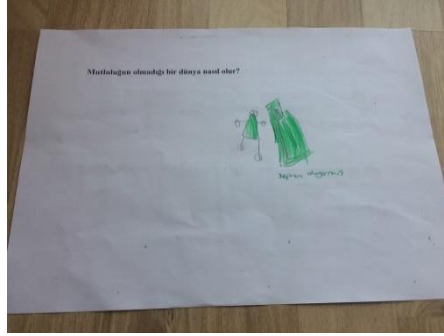
Görsel 74: Doğal afetlerin olması

EÇ17 mutluluğun olmadığı dünyada 'sel olduğunu ve insanların selden kaçtığını' ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 75: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (doğal afetlerin olması)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) KÇ21 : Deprem oluyormuş.
- (3) AÖ : Depremde ne olur neden mutlu dünya olmaz o zaman?
- (4) KÇ21 : Depremde evler yıkılır.

Görsel 75: Doğal afetlerin olması

KÇ21 görsel anlatımı 75'te 'depremin olmasına bağlı olarak evlerin yıkılacağını bu nedenle de mutluluğun olmadığını' ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 76: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (şiddet)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) KÇ4 : Bunların hepsi kötü kalpli. Kötü kalpli kaplumbağa var. Kötü kalpli insan var. Kötü kalpli ağaç var. Bunlar kötülük düşünüyor.
- (3) AÖ : Kötülük nedir? Neler

Görsel 76: Şiddet

düşünüyorlar?

- (4) **KÇ4** : *Kötülük vurmak demek.
Tekme atmak demek. Birbirini dövmek
demek.*

Görsel anlatımı 76'da KÇ4 kötü insanların birbirlerine vurduğunu, tekme attığını, dövdüğünü ifade etmiştir. Burada şiddet öğelerinin bulunduğu ortamda mutluluğun olmadığını belirttiği şekilde yorumlanabilir.

Görsel anlatımı 77: Güvenlik İhtiyacı Temasına Dair (yangın olması)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

- (1) **AÖ** : *Mutluluğun olmadığı
dünya nasıl olur?*
- (2) **KÇ13** : *Evler yandı. Herkes
mutsuz. İtfaiyeciler geldi. Yangını
söndürdü ama evler kül olmuştu. Herkes
çok mutsuz (KÇ13'ün 1 yıl önce
evlerinin yandığı ve o yangında
engelli abisini kaybettiği
bilinmektedir).*

Görsel 77: Yangın olması

KÇ13 görsel anlatım 77'de mutluluğun olmadığı dünyayı yangın olan bir ev yaparak ifade etmiştir. Burada yangın sonrasında evin kül olduğunu ve dünyanın da mutsuz olduğunu belirtmiştir. KÇ13 daha önce evi yanan bir çocuktur. Yangına şahit olmuştur. Bu konu hakkında sınıf içinde hiçbir konuşmaya yer vermemiştir. İlk kez görselinde bunu yansıtmıştır. Çocuk zihnindekileri resim yoluyla bir takım bağlantılar kurarak ifade eder. Çocuk sunulan boya kalemleri ve kâğıdı kendisini ifade edebilmek için sunulan bir fırsat olarak görür. Burada çocuk görsellerinin bizlere çocuk hakkında bilgi edinebileceğimiz tarafsız birer gözlem aracı olduğu ifade edilebilir (Striker, 2005).

Ait olma, sevgi ihtiyacı teması. Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğun olmadığı dünyada; oyun oynayamamak (17), arkadaş eksikliği (7), anne eksikliği (2), bireylerin birbirini üzmesi (1) ve Allah inancı (1) durumlarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 78: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)

Uygulama Tarihi: 09.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) EÇ1 : Mutsuz çocuklar dünyanın mutsuz olmasına çözüm buluyorlar. Nasıl bir dünya yaparız diyorlar. Ellerine teleskop alıyorlar. Gökyüzüne bakıp mutlu dünya arıyorlar. Mutlu dünyayı buluyorlar. Orada park var, oyunlar oynamak var.

Görsel 78: Oyun oynayamamak

EÇ1 yaptığı görselinde mutluluğun olmadığı dünyada yaşayan çocukların buna çözüm bulma arayışında olduğunu belirtmiştir. Bunun çözümü ise parkın ve oyun oynayabilecekleri ortamın olması şeklinde ifade etmiştir. Burada EÇ1 oyun oynayamamanın dünyayı mutsuz ettiğini ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 79: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)

Uygulama Tarihi: 09.12.2019

(1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?

(2) EÇ5 : Mutsuz dünyada vakit hiç geçmez. Oyun oynayamayız. İyi vakit geçirilmez. Dikenli yerler olur.

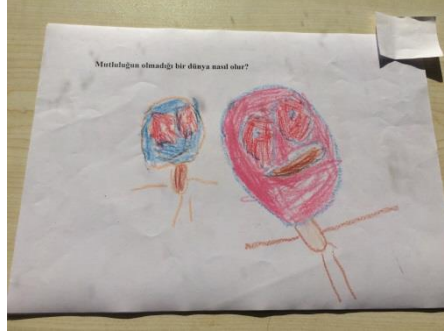
Görsel 79: Oyun oynayamamak

EÇ5 yaptığı görselinde mutluluğun olmadığı dünyada 'oyun oynayamadığını, iyi vakit geçiremediğini' söylemiştir.

Görsel anlatımı 80: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (oyun oynayamamak)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) KÇ15 : Robotla ben mutsuzuz. Oynayamıyoruz. Park kalabalık olur, çocuklar oynayamaz orada.

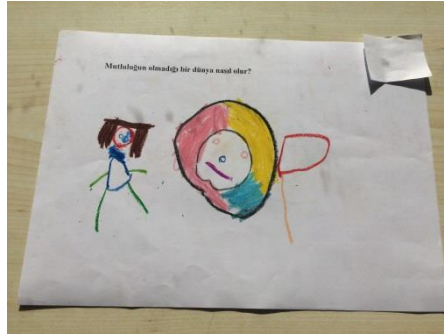
Görsel 80: Oyun oynayamamak

Görsel anlatımı 80’de KÇ15 oyun arkadaşı olarak yanında bulundurduğu ‘robotuyla oynayamadığı için’ mutluluğun olmadığı bir dünyada olduklarını ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 81: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (arkadaş eksikliği)

Uygulama Tarihi: 09.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur? Bana resmini anlatır mısın?
- (2) KÇ18 : Gezegen, bardak ve insan yaptım. Üzgünler. Arkadaşları yok. Arkadaşları olsa mutlu insan olurdu. O zaman da mutlu dünya olurdu.

Görsel 81: Arkadaş eksikliği

KÇ18 görsel 81’de farklı kategorilere ait ‘gezegen, bardak ve insan’ çizdiğini söylemiştir. Bu ‘nesnelerin ve insanın arkadaşının olmadığını’ bu nedenle de mutlu dünyada yaşamadıklarını ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 82: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (arkadaş eksikliği)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur? Bana resmini anlatır mısın?
- (2) KÇ12 : Arkadaşı olmadığı için çok mutsuz. Tek başınayken canı çok sıkılıyor.

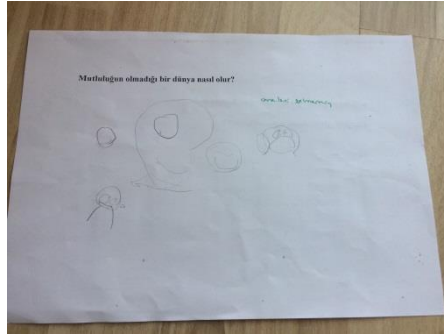
Görsel 82: Arkadaş eksikliği

Görsel anlatımı 82’de KÇ12 ‘arkadaşı olmadığı ve tek başına olduğu için mutsuz olduğunu’ ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 83: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (anne eksikliği)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?
- (2) KÇ20 : Anneleri gelmemiş. Mutsuz dünyada anneler olmaz.

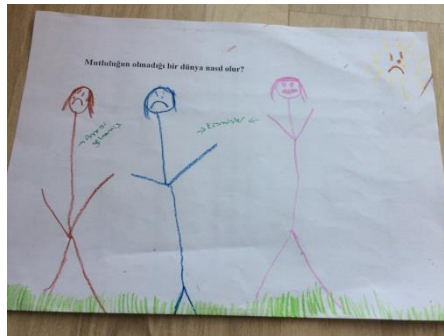
Görsel 83: Anne eksikliği

KÇ20 mutluluğun olmadığı dünyada ‘annelerin olmadığını’ ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 84: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (anne eksikliği)

Uygulama Tarihi: 19.12.2019

- (1) AÖ : Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur
- (2) KÇ20 : Annesi gelmemiş. Bunlar da küsmüşler.
- (3) AÖ : Annelerine mi küsmüşler?
- (4) KÇ20 : Evet, çünkü orası mutsuz

Görsel 84: Anne eksikliği

dünya ya annesi orda yok.

Farklı tarihte yapılan uygulamada KÇ20 yine 'annesinin bulunmadığı dünyanın mutsuz bir dünya olduğunu' söylemiştir.

Görsel anlatımı 85: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (bireylerin birbirini üzmesi)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) EÇ1 : *Birbirimizi üzünce mutsuz dünya oluyor. Her yer çöp olmuş bi de.*

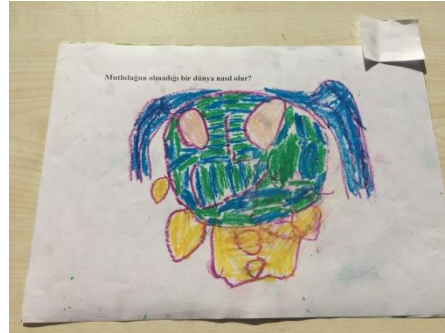
Görsel 85: Bireylerin birbirini üzmesi

Görsel anlatımı 85'de EÇ1 bireylerin birbirini üzüyor olmasını mutluluğun olmadığı dünya ile ilişkilendirmiştir.

Görsel anlatımı 86: Ait olma, Sevgi İhtiyacı Temasına Dair (Allah inancı)

Uygulama Tarihi: 09.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) EÇ10 : *Dünya üzgün, Allah'ın sözünü insanlar dinlememiş. Allah çöpleri yere atmayın demiş ama atmışlar. Çöplü olmuş.*
- (3) AÖ : *Allah başka ne demiş?*
- (4) EÇ10 : *Kötü şeyler yapmayın demiş. Allah bizi görür, gizli yaptıklarımızı biliyor.*

Görsel 86: Allah inancı

EÇ10 görsel anlatımı 86'da insanların, Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmeyişleri sonucunda dünyada mutluluğun olmadığını ifade etmiştir. Burada Allah'ın insanlara sözünü dinlemesini, yerlere çöp atılmaması gerektiğini ve kötü şeyler yapmaması gerektiğini söylediğini; ancak insanların Allah'ı dinlemediğini ifade etmiştir. Bunun yanı

sıra EÇ10, Allah'ın bizi her zaman gördüğünü, gizli yaptığımızı düşündüğümüz şeyleri dahi görebildiğini bilmektedir. Burada Allah'ın yüce bir varlık olarak gördüğü söylenebilir. *Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu teması.* Çocuklar farklı zamanlarda yaptıkları çizimlerde mutluluğun olmadığı dünyada; önemsenmek (1), özgürlük (1) ve eğitim (1) durumlarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

Görsel anlatımı 87: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (önemsenmek)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) KÇ23 : *Keşke benim doğum günüm olsa diye düşünmüş bir kız. Ama doğum günü olmamış. Mutsuz dünyaya dönüşmüş.*

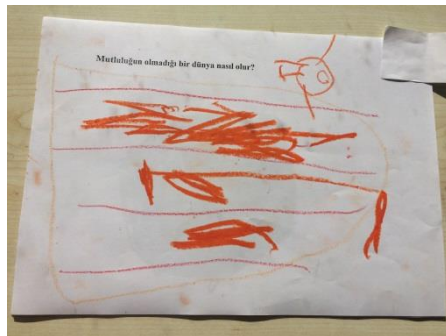
Görsel 87: Önemsenmek

KÇ23, yaptığı görselde kendisine doğum günü yapılmasını isteyen bir kızı çizmiştir. Fakat kızın doğum günü olmadığı için dünyanın da mutsuz bir dünyaya dönüştüğünü söylemiştir. Burada Piaget'e göre işlem öncesi dönemde olan okul öncesi çocuklarının benmerkezci (egosantrik) olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak çevresindeki tüm durumları kendi ile ilişkilendirir (Elibol, 2014). Ayrıca doğum günü gibi kendisini direkt ilgilendiren ve onun için önemli olan bir durum olduğu görülmektedir.

Görsel anlatımı 88: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (özgürlük)

Uygulama Tarihi: 16.12.2019

- (1) AÖ : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) KÇ21 : *Hapiste insanlar var. Dışarı çıkamıyorlar. O yüzden mutsuz dünyaları.*

Görsel 88: Özgürlük

Görsel anlatımı 88’de KÇ21 mutluluğun olmadığı dünyayı ‘hapisteki insanların dışarıya çıkamadıklarından kaynaklı’ olduğunu ifade etmiştir.

Görsel anlatımı 89: Değer İhtiyacı, Prestij, Başarma Duygusu Temasına Dair (eğitim)

Uygulama Tarihi: 12.12.2019

- (1) **AÖ** : *Mutluluğun olmadığı dünya nasıl olur?*
- (2) **KÇ21** : *Çocuklar ödevlerini yapmamışlar. Ödevlerini yapmayınca mutsuz dünya olmuş.*
- (3) **AÖ** : *Neden peki?*
- (4) **KÇ21** : *Ödevlerini yapmazlarsa hiçbir şey öğrenemezler.*

Görsel 89: Eğitim

Görsel anlatımı 89’de KÇ21’in bir şeyler öğrenmeyi ödevler yoluyla kazanabileceğini düşündüğü şeklinde söylenebilir. Burada yeni şeyler öğrenemezse dünyanın mutsuz olacağını düşündüğünü ifade etmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda, araştırmanın alt problemleri ele alınarak öğrencilerin mutluluk algıları değerlendirilmiştir. Daha sonra bu sonuçlar doğrultusunda öneriler getirilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Okul öncesi dönem çocuklarının mutluluk kavramına bakış açılarına yönelik gerçekleştirilen bu çalışma ile bazı genel sonuçlar elde edilmiştir. Bunların dışında çocukların mutluluk kavramını anlamlandırma biçimleri incelenmiş, araştırmadan elde edilen diğer sonuçlar ise alt problemler bağlamında tartışılmıştır. Bu araştırmada genel olarak;

- Mutluluğa 23 çocuğun doğru anlam yüklerken 1 çocuğun doğru anlam yüklemmediği; ancak gündelik hayata dair anılarda tüm çocukların doğru anlam yüklediği,
- Araştırmaya katılan çocukların mutluluğu birden çok kavramla açıkladığı,
- Çocukların mutluluğu en çok oyun oynama eylemiyle eşleştirdiği,
- Araştırmaya katılan çocukların yardım etmek, hayvanseverlik, sevgi, dostluk gibi evrensel değerlerin farkında olduğu ve bunları mutlulukla ilişkilendirdiği,
- Çocukların mutluluğu sağlayacak tutum ve becerilerin farkında olduğu,
- Mutluluğun olmadığı dünyaya dair ifadelerinde ise güvenlik ihtiyacının diğer ihtiyaçlardan daha öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.1. Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre Mutluluk Algılarının Tartışılması

Mutluluk kavramının nasıl algılandığına dair gerçekleştirilen çalışma sonucunda araştırmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun mutluluk kavramını gerçek anlamıyla kullandığı ve doğru anlam yüklediği sonucuna ulaşılmıştır. Ramazan ve Öveç (2017)'in yaptığı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik yapılan çalışmada araştırılan mutluluk kavramının çocuklardan bazılarının doğru anlam yüklerken bazılarının doğru anlam yükleyemedikleri görülmektedir (Ramazan & Öveç, 2017). Dolayısıyla yapılan bu çalışma ile elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç ise çocukların mutluluk kavramını anlamlı bir şekilde ifade ederken, bu kavramı yaşantılarından ve kendi deneyimlerinden örnekler sunarak ifade etmeleri olmuştur. Böylelikle çocukların mutluluk kavramını

içselleştirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Araştırmaya katılan çocukların yaşadıkları olağan dışı olayları ifade ettikleri görülmüştür. Bu sonuca ek olarak araştırmaya katılan bir çocuğun evlerinde çıkan yangında abisini kaybettiğini mutluluğun olmadığı dünyada yaşanan bir olay olarak sunduğu görülmüştür. Batı (2012)'nin çocukların resim yoluyla duygu ve düşüncelerini, iç dünyalarını ifade etmesinin önemini araştıran araştırmasında çocukların resim yapıp ilgili resmi anlatarak yaşantılarına dair bilgi edinileceğini vurgulamıştır. Çocuklar için resim yapmak oyun oynamanın yanı sıra kendilerini ifade etme tekniğidir (Batı, 2012). Görsellerle anlatım, bireyin kendisini ve etrafındakileri özgün bir şekilde izah etme durumudur. Görseller (resimler) çocuğun yaşamını, merakını, heyecanını, mutluluğunu, korkusunu, öfkesini en iyi şekilde ifade etme biçimidir. Piaget'e göre henüz soyut döneme ulaşmamış okul öncesi dönem çocuğu resim yoluyla iletişim kurmaktadır. Bu nedenle okul öncesi dönem görsellerle kendini ifade etmek için en uygun dönemdir. Böylelikle çocuk yaşadığı duygusal durumu, çevresini ve kendini çizdikleriyle karşısındakine anlatma fırsatı yakalamaktadır. Duygusal olarak ne/nelerden etkileniyorsa onları çizmektedir. Bununla beraber görsel düşünce ve algıları gelişir, kendini resim yoluyla ifade ederek iç huzurunu sağlamaktadır (Artut, 2017).

Bununla beraber araştırmanın sonucunda mutluluk kavramına doğru anlam yükleyen çocukların çoğunlukta olmasının yanı sıra doğru anlam yüklemeyen çocukların da olduğu görülmüştür. Bu durumu çocukların ifade edici dil becerilerinin henüz gelişmediği şeklinde açıklanabilir. Çocukların yaş durumuna bağlı olarak ifade etme becerilerinin geliştiği görülmektedir (Yukay Yüksel, Canel, Mutlu, Yılmaz, & Çap, 2015). Ayrıca araştırmaya katılan bir çocuğun araştırma süreci sırasında duygu durumunun olumsuz olması sebebiyle mutluluk kavramını ifade etmek istemediği, öfke ve kızgınlığa dair açıklamalarda bulunduğu görülmüştür.

5.1.2. Mutluluk Kavramını İfade Etme Yollarına Dair Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan çocuklar mutluluk kavramını ifade ederken eylemler, çevre, değerler ve becerileriyle açıklamışlardır. Çocuklar mutluluk kavramını en çok oyun oynamak ve eğlenmek eylemleriyle ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda da oyunun çocuk için ne kadar önemli olduğu görülmekte ve elde edilen bu bulguyu desteklemektedir. Montessori'ye göre oyun çocuğun en önemli işidir. Bunun yanı sıra oyun çocuk için keşfetme ve öğrenme merakının olduğu kişisel bir alan olarak düşünülür (Tuğrul, Metin Aslan, Ertürk, & Özen Altınkaynak, 2014). Çocuklar oyun ile birçok şeyle karşılaşır, onları

keşfeder, hayatında nasıl kullanacağına dair fikir sahibi olur. Çocukların en önemli öğrenme aracının oyun olduğu bilinmektedir (Kaytez & Durualp, 2014). Froebel (1902)'e göre ise okul öncesi dönemdeki çocuk için oyunun önemsiz bir vakit olmadığı, oyun oynadığı her anın son derece ciddi ve değerli bir zaman dilimi olduğunu vurgulamaktadır (Tuğrul, Özen Altinkaynak, Ertürk, & Güneş, 2014).

Ayrıca araştırmaya katılan çocuklar, onları mutlu eden unsurları ifade ederken çoğunlukla oyun oynamak eylemine değinmişlerdir. Öte yandan çocuklar, mutlu çocukların en çok oyun oynayıp, eğlendiğini ifade etmiştir.

Bununla beraber çocuklar mutluluk kavramını oyun oynamanın yanı sıra eğitim aktivitesiyle ilişkilendirdikleri görülmektedir. Okul ve eğitim kavramlarının çocuğun zihninde olumlu olabilmesi için öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurması önemli bir rol oynar. Böylelikle okula ve eğitime karşı olumlu tutum sergiler (Birch & Ladd, 1997). Çocukların yapmış oldukları görsellerde ve yapılan görüşmelerde arkadaşlarıyla beraber okula gitmeyi, öğretmeniyle ders yapmayı mutlulukla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla araştırmanın Birch ve Ladd (1997)'in araştırmasıyla tutarlı olduğu görülmektedir.

Çocukların mutluluk kavramını ifade ederken, görsel ve söylemlerinde aileye ait öğelere ve doğaya dair söylemlere de yer verdikleri görülmüştür. Aile, çocuk için alternatifi olmayan, çocuğun kişiliğinin gelişimi için en uygun yerdir (Coşkun, 2012). Dolayısıyla çocukların aileleri ile geçirdikleri zamanlar çok kıymetlidir. Bireyin anne karnında başlayıp ölümüne kadar süren hayatı göz önünde bulundurulacak olursa ailenin yeri ve öneminin son derece büyük olduğu görülmektedir (Çilingir, 2018). Yaşamın ilk yıllarının çok önemli olduğu okul öncesi dönemde çocukların yakın ilişki içinde bulunduğu kurum ailedir. Bu nedenle ailenin çocuk üzerinde etkisi de oldukça fazladır (Önder, 2011). Araştırmanın alt problemlerinde çocukların aileleri ile mutluluk kavramını ilişkilendirdikleri görülmüştür. Ayrıca Roger Hart (1979) yılındaki kitabında çocuklarla ilgili bir çalışma yaptığını ve onlara nerelerde bulunmaktan keyif aldığını sormuştur. Çocuklar yaşadıkları evlerinin yanı sıra doğadaki varlıkların olduğu çevreyi de söylemişlerdir (Chawla, 2015). Bu çalışmada da çocukların doğa içinde olmaktan, doğada gördüğü canlılardan mutluluk duyduğunu söyleyerek ilgili çalışmayla örtüştüğü söylenmektedir. Doğa, farklı araçları çocuğa sunmaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişimini ise bu farklı materyaller desteklemektedir. Dolayısıyla doğa, zengin bir öğrenme ve keşfetme ortamıdır (Haktanır, 2007).

Çocukları mutlu eden bir diğer unsurun ise tüketim olduğu görülmektedir. Günümüzde çocuklar pazarlamanın hedef kitlesi haline gelmiştir. Dolayısıyla aile içinde alım-satım kararlarını etkileyecek konumdadırlar. Çocukların dikkatini çeken, ilgilerine ve ihtiyaçlarına yönelik ürünler piyasada oldukça fazladır (Akbaş, Özüpek, & Altunbaş, 2011). Bu araştırmada da çocukların tüketimi ilgilerine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak yaptığı görülmüştür. Bununla beraber ihtiyaca ve isteğe bağlı tüketim yapan çocukların mutlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Günümüzde değişen sosyo-kültürel yapıların etkisiyle çocukların tüketime olan ilgisi artmıştır. Çeşitli kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla popüler bir tüketim kültürü oluşmuştur. Çocukların da bu kültürde aktif olarak yer aldığı görülmektedir (Sormaz & Yüksel, 2012). Yapılan araştırmalarda okul öncesi dönem çocuklarının kitle iletişim araçlarıyla sıklıkla vakit geçirdikleri ve oradaki reklamların etkisiyle tüketimlerini son derece etkilediği görülmektedir (Kırdar, 2007).

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, çocukların yaptıkları görselleri anlatırken mutluluk kavramına ilişkin ifade ettikleri değerlerle ilgilidir. Çocuklar mutluluk kavramını ve akabindeki unsurları hayvanseverlik, yardım etmek, sevgi ve milli değerler gibi birçok değer ile ifade ettikleri görülmüştür. Çocukların bu değerlere yönelik ifadelerde bulunması toplumsal değerlerin farkında oldukları ve yaşantılarında yer verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Okul öncesi dönem çocukları hayvanlara karşı ilgi duyulan bir dönemdir. Eğitimciler olumlu davranışları ve değerleri hayvanlar aracılığıyla çocuklara verebilir. Çocukların kazanmış olduğu hayvan sevgisinin insan ilişkilerine ve yaşamlarına olumlu etkileri bulunmaktadır (Otmar ve Erdem, 2019). Warneken ve Tomasello'nun (2009) yaptığı araştırmada ise 18 aylık çocukların yardım etme davranışını gösterdikleri görülmüştür. Hatta 14 aylıkken dahi benzer davranışlar sergiledikleri bulgulanmıştır (akt. Sunar & Fidancı, 2016). Çocukların milli değerleri, toplumsal değerleri kültürel aktiviteler aracılığıyla öğrenmektedirler. Selanik Ay ve Güllü'nün (2020) yaptıkları çalışmada kültürel aktarımın sağlanmasında bayramların önemli bir yerinin olduğu vurgulanmıştır. Bu araştırmada da milli değerler olarak bayramlar karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların mutluluk algısı, olumsuz olan mutsuzlukla araştırılmıştır. Elde edilen veriler Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre düzenlenmiştir. Dolayısıyla yapılan bu araştırmada Maslow'un hiyerarşisine göre çocukların hangi basamaklarla mutluluğu ve mutsuzluğu ifade ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bağlamda çocuklardan elde edilen verilerle değerlendirmeler yapılarak sunulmuştur. Maslow iyi insan tanımını açıklarken içinin doluluk oranına bakılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca insanın iyi

olabilmesi kendisini ne kadar doldurduğuna bağlı olarak değişmektedir (Maslow, 2001). Bireylerin tümünün Maslow'un hiyerarşisindeki ihtiyaçları gidermek istediği düşünülmektedir. Ancak bu ihtiyaçların doyurulmasıyla üst basamaklara geçilebilir (Tunç Kalebaşı, 2020). Bu araştırmada da bu basamaklar kapsamında okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel ihtiyaçları az sayıda belirttikleri, bu ihtiyaçları birçoğunun tamamladığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci basamakta yer alan güven ihtiyacı temasının ise çocukların birçoğu tarafından ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ata (2014)'nın yaptığı araştırmada bunu destekler nitelikte çocukların güven ihtiyacının doğumdan başlayarak çevresinde yakın ilişki kurduğu kişi/kişilerden karşıladığını belirtmiştir. Böylece anne, baba ya da bakımını karşılayan kişilerle güvenli bir ilişki kurarsa ileriki yaşantısını da olumlu yönde etkilemektedir (Ata, 2014). Çocukların ait olma, sevgi ihtiyacında yer alan unsurlara ise daha az yer verdiği görülmüştür. Son olarak değer ihtiyacı, prestij, başarıma duygusunu kapsayan görsel çizimleri bulunmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en üst basamak olan kendini gerçekleştirme ait herhangi bir sonuca rastlanmamıştır.

5.2. Öneriler

Araştırma sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı'na, öğretmenlere, ailelere ve araştırmacılara öneriler getirilmiştir.

5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler

- Okul öncesi dönem çocuklarının kendilerini ifade etmede görselleri aktif olarak kullandıkları görülerek okul öncesi eğitim programında bu duruma daha fazla yer verilebilir.
- Alanda çalışan öğretmenlere çocuklardaki görsellerin incelenip yorumlanmasına yönelik uzman kişilerce hizmet içi eğitim desteği verilebilir.
- Okullarda bulunan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çocukları tanıma, onları anlama yöntemi olarak belirli aralıklarla aynı konu üzerine resimler yaptırılarak onları ifade etmeleri sağlanabilir.

5.2.2. Öğretmenlere Öneriler

- Çocuğu yakından tanımak, duygu ve düşüncelerini anlayabilmek için görsel çizimlerine yer verilebilir.

- Çocuklar görsel çizimlerinin ardından görselleri hakkında konuşmayı, görsellerini anlatmayı sevdiklerinden yola çıkarak öğretmenler birçok etkinlikte bu durumu kullanabilir.
- Çocuklarla arada iletişim engeli varsa görsel çizimi kullanarak aşılabilir.
- Planlanan değerler eğitimi etkinliklerinde çocukların algıları görseller aracılığıyla ortaya çıkarılabilir.
- Görsel çizimlerinde çocuk hakkında önemli bilgilere ulaşılabildiği için çocuğun görselini yaparken istediği şekilde yapmasına müsaade edilerek özgür bırakılmaları önerilmektedir.

5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler

- Çocuklarına yönelik yaptıracakları etkinliklerde, çocuklarının duygu durum ve düşüncelerini öğrenmede görsel çizimini aktif olarak kullanılabilir.
- Görsel çizimlerinde çocuk hakkında önemli bilgilere ulaşılabildiği için öğretmenlere olduğu gibi ailelere de çocuğun görselini yaparken istediği şekilde yapmasına müsaade edilerek özgür bırakılmaları önerilmektedir.

5.2.4. Araştırmacılara Öneriler

- Okul öncesi dönemde alanda yapacakları çalışmalar için veri toplama aracı olarak diğer veri toplama araçlarının yanı sıra görsel çizimlerini de kullanmaları önerilmektedir.
- Araştırma aynı sosyo-ekonomik ve kültürel çevredeki çocuklarla sınırlı olduğu için farklı yaş ve çevreden gelen çocuklarla yapılarak araştırma zenginleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, H., Özüpek, M. N., & Altunbaş, H. (2011). Çocukların Marka Tercihleri ve Medya Tüketim Alışkanlıkları. *Selçuk Üniversitesi Dergileri*, 6(4), 115-125. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177812>
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:190366).
- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. Tay ve diğeri (Yay. haz.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 335-360). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 'Yardımseverlik' Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi* (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:279645).
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerinin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi* (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:278337).
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zeka Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57. <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/127841-20120111122256-6.pdf>
- Arabacı, İ. B., & Akgül, T. (2013). Elazığ İlinde Uygulanan Etkinlik Temelli Değer Öğretimi Uygulamaları Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 7-31. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302419>
- Aral, N., & Kadan, G. (2018). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113-131. doi:10.24130/eccd-jecs.196720182159
- Arıkoç, B. (2019). *Okul Öncesi Dönemde Duygusal Zeka ve Empati ile Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:599781).
- Artut, K. (2017). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Ata, S. (2014). *Okul Öncesi Öğretmenlerde Bağlanma ve Sınıf Yönetimi Profillerinin Anne Bağlanması ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarıyla İlişkilerinin İncelenmesi* (Doktora Tezi), Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 363227).
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/tr/makale/gencligin-deger-algisi-konya-ornegi>
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19. Erişim adresi: https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/Egitime_Bakis_18_Sayi.pdf
- Aydın, M. Z. (2014). Ahlaki Değerler. Nisan 2020 tarihinde www.mehmetzekiaydin.com: <https://www.mehmetzekiaydin.com/kaptan/dimg/308782338029037252172008-47.pdf> adresinden alındı
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bal, P., & Gülcan, A. (2014). Genç Yetişkinlerde İyimserliğin Mutluluk ve Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1 (ÖZEL)), 41-52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aji/issue/1538/18847>
- Batı, D. (2012). *(4-12) Yaş Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması* (Yüksek Lisans Tezi), Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 313230).
- Beil, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?* (1 b.). (C. Yorulmaz, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Bircan, H. (2001). *İslam Felsefesinde Mutluluk*. İstanbul: İz Yayınları.
- Birch, S., & Ladd, G. (1997). The Teacher-Child Relationship and Children's Early School Adjustment. *Journal of School Psychology*, 35(1), 61-79. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022440596000295>
- Bolay, S. H. (2004). Eğitim, Din ve Değer. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

- Burkitt, E., Barrett, M., & Davis, A. (2009). Effects of Different Emotion Terms on the Size and Colour of Children's Drawings. *International Journal of Art Therapy*, 14, 74-84.
http://epubs.surrey.ac.uk/2566/1/IJAT_Burkitt_et_al_%282009%29_Barret_journalarticle-embargo.pdf
- Chawla, L. (2015). Benefits of Nature Contact for Children. *Journal of Planning Literature*, 433-452.
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0885412215595441>
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies Academic Journal*, 9(2), 429-436.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6402>
- Coşkun Keskin, S. (2012). Değer Eğitiminde Geçmişten Günümüze Bir Işık: 'Aile Bilgisi Dersi' Model Önerisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 117-156.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302443>
- Coşkun Keskin, S., & Serttaş, N. (2018, Nisan). Okul Öncesi Öğrencilerinin Görsellerinde Sevgi Değeri. H. Meydan (Ed.), *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi*. 29, s. 369. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Cüceloğlu, D. (2009). *'Keşke'siz Bir Yaşam için İletişim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2012). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A., & Şahin Seçer, Z. (2006). *Anne-Baba Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlak Pusulası Ahlak ve Değerler Eğitimi* (2 b.). İstanbul: DEM Yayınları.
- Çağrıcı, M. (2016). *İslam Düşüncesinde Ahlak*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çakıroğlu, A. E. (2013). *Değerler Eğitiminde Korku Kültürünün Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 336320).
- Çakmak, H., & Kula, N. (2019). Abraham Maslow'un 'Kendini Gerçekleştirme' Kavramının Aziz Nesefi'nin 'İnsan-ı Kamil' Kavramıyla Karşılaştırılması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6(11), 9-39.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd/issue/48851/542977>

- Çalışkur, A., & Aslan, A. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 81-105. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c16s29/makale/81-105.pdf>
- Çekiç, A., & Bakla, A. (2014). Nitel Analiz ve Yorumlama. M. Q. Patton içinde, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir, s. 480). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çengelci Köse, T. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler Eğitimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1 b., s. 245-270). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, Ş. (2013). Öğretmen Adaylarının Milli Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies Academic Journal*, 8(8), 1733-1743. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/8/8/arastirmax-ogretmen-adaylarinin-milli-degerlerin-ogretimine-yonelik-tutumlarinin-farkli-degiskenler-acisindan-incelenmesi.pdf>
- Çilingir, S. K. (2018). Aile ve Çevre İlişkisi. R. Küçükali içinde, *Çocuk ve Aile* (s. 2). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. (Doktora Tezi), Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No229089).
- Demirutku, K. (2007). *Parenting Styles, Internalization of Values, and the Self Concept*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, Z., & Taylı, A. (2007). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. A. Kaya (Dü.) içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 83-131). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Di Leo, J. (1983). *Interpreting Children's Drawings*. New York: Brunner/Mazel.
- Dilmaç, B., & Ulusoy, K. (2018). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29184/312501>
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies Academic Journal*, 8(1), 1321-1333. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933189.pdf>

- Elibol, F. (2014). Okul Öncesi Çocuğun Gelişimi ve İhtiyaçları. S. seven (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (s. 63). Ankara: Pegem Akademi.
- Er, H. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değer Algıları ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72. <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-4-makale-3.pdf>
- Ersoy, F. (2019). Fenomoloji. A. Saban, & A. Ersoy (Dü) içinde, *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (3 b., s. 81-139). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eser, F. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 14(166), 18-22.
- Gedik, N. (2016). Olgubilim (Fenemoloji). M. Y. Özden, & L. Durdu içinde, *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri* (s. 38). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gelgör, E. S. (2018). Okul Öncesi Dönemde Oyun Yoluyla Dini Eğitim: Bir Oyun Teorisi. *International Congress on Islamic Education* (s. 252). İstanbul: Yekder Yayınları.
- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularında Değer Öğretimine İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 423071).
- Gündoğdu, Y. B. (2016). Psikanalitik Kişilik Kuramlarına Göre Gelişim ve Değişimin İmkani. *Turkish Studies Academic Journal*, 11(17), 373-404. https://www.researchgate.net/publication/311777071_Psikanalitik_Kisilik_Kuramina_Gore_Değişimin_İmkani
- Gündüz, M. (2005). *Ahlak Sosyolojisi* (2 b.). Ankara: Anı Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- (2017). Nitel Araştırma Desenleri ve Nitel Veri Analizi. S. Gürbüz ve diğerleri (Yay. haz.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s. 428-430). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haktanır, G. (Ed.) (2007). Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi. *Çevre Eğitimi* (s. 11-24). Ankara: Türkiye Çevre Vakfı.

- Harris, S. (2010/2016). *Ahlakın Coğrafyası Bilim, İnsani Değerleri Nasıl Belirler?* (Çev. M. E. Nişancı). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Hofstede, G. (1980). *Culteres consequences: International differences in Work Related Values*. Beverly Hills,CA.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
http://mchmielecki.pbworks.com/w/file/etch/64591689/hofstede_dobre.pdf
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 4-9.
- Jernberg, A. M., Booth, P. B., Levy, T. M., & Orlans, M. (2013). Bağlanma Terapisi. Ş. Terzi, & B. Ergüner Tekindağ içinde, *Psikolojik Danışmada Güncel Kuramlar* (s. 103-106). Ankara: Pegem Akademi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun Değeri Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 372166).
- Kaya, M. (2014). Aristoteles'in Ruh Anlayışı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(18), 91-98.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/34738/384125>
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2016). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Yayınları.
- Kaytez, N., & Durualp, E. (2014). Türkiyede Okul Öncesinde Oyun ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*(1), 110-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/82097>
- Keskin, S., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış"ın Yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69-92.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 226374).

- Kırdar, Y. (2007). *Satın alma davranışında yeni tüketiciler çocuklar ve tetikleyicileri reklamlar*. 4.Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, (s. 607-621). İstanbul.
- Kırtel, A. (2018). *60-72 Aylık Çocuklara Yönelik Hazırlanmış Sosyo Kültürel Etkinliklerin Uygulanması* (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi Veri tabanından erişildi (Tez No:537155).
- Kızılcılık, S., & Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kızıltepe, Z. (2015). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkmaz, A. (2013). Değerler Sosyolojisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), 51-78.
https://www.academia.edu/21567302/The_Sociology_of_Values
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan Değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Kur'anı Kerim. (tarih yok).
- Kuşdil, E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
<https://psycnet.apa.org/record/2001-17473-004>
- Küçükturan, G., & Keleş, S. (2020). Sosyal Duygusal Gelişim. A. Köksal Akyol (Dü.) içinde, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II* (s. 201-205). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Malchiodi, C. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (E. Bikkul, Dü., & T. Yurtbay, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Maslow, A. (2011). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. 2020 tarihinde www.meb.gov.tr:
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden alındı
- Mehmedoğlu, A. U. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, & M. Zengin (Dü.), *Değerler ve Eğitimi* içinde (s. 799-819). İstanbul: 2013.

- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Otmar, Ö., & Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural'ın Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Hayvan Sevgisi Değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 7-34.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/731322>
- Ömeroğlu, E., & Sapsağlam, Ö. (2016). *Okul Öncesi Dönemde Karakter ve Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Önder, M. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Aile Eğitimi. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 377-386. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuifd/issue/4279/57666>
- Öngider, N. (2013). Anne- Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
http://www.cappsy.org/archives/vol5/no4/cap_05_27.pdf
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 349352).
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 217-239.
- Özer, D. S., & Özer, M. K. (2016). *Çocuklarda Motor Gelişim*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Özguven, İ. E. (2003). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, R., & Soylu, A. (2014). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İl Örneği). *Turkish Studies Academic Journal*, 9(2), 1253-1265.
https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17356
- Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:279111).
- Poyraz, H. (2007). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, S. Arslan, & M. Zengin (Dü.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 81-88). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Ramazan, O., & Öveç, Ö. (2017). 66-72 Aylık Çocukların Sevgi, Mutluluk, Korku, Üzüntü Duygularını Tanımlama Durumlarının ve Resmederken Kullandıkları Renklerin

- İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 265-289.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/29968/323434>
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programına Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 397373).
- Sardoğan, M. E., & Karahan, T. F. (2007). Kişilik Gelişimi. A. Kaya içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 147-148). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Schwartz, S. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
<https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc>
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.3.550>
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Selanik Ay, T., & Güllü, S. (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Geçmişten Günümüze Milli Bayram Törenleri: Etnografik Bir Araştırma. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 145-168. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1174800>
- Sormaz, F., & Yüksel, H. (2012). Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyunağın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 985-1008. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/3YnVB.pdf>
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. (2019). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (7 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Striker, S. (2005). *Çocuklarda Sanat Eğitimi*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Sunar, D., & Engin Fidancı, P. (2016). Farklı Türdeki Özgecil Davranışların Erken Gelişimi: Paylaşma, Yardım Etme ve Bağış Yapma. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 31(78), 26-41.
<https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320160000m000023.pdf>

- Şeker, M. (2009). Mutluluk Ekonomisi. *Journal of Economy Culter and Society*(39), 115-140.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 207088).
- Tan, M. (1981). *Toplum Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tarcan, A. (2019). Babıldama Döneminde Okuma Taklidi. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi*, 18(69), 373-384. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/article/466084>
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih Öğretmenlerinin değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tozlu, N., & Topsakal, C. (2007). Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 177-202). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Tuğrul, B., Metin Aslan, Ö., Ertürk, H. G., & Özen Altınkaynak, Ş. (2014). Analysis of Preschool Teachers' and Six Years Old Children's Views On Play. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 101-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuefd/issue/8711/108757>
- Tuğrul, B., Özen Altınkaynak, Ş., Ertürk, H. G., & Güneş, G. (2014). Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*(27), 1-16. https://www.academia.edu/35702798/OYUNUN_%C3%9C%C3%87_KU%C5%9EAKTAK%C4%B0_DE%C4%9E%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0_1
- Tunç Kalebaşı, E. (2020). Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı ile Bir Film Çözümleme Denemesi: 'Ratatouille'. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 1285-1295. <http://mts.sosyalarastirmalar.com/DergiTamDetay.aspx?ID=10375&Detay=Ozet>
- Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256318>

- Turgut, T. (1996). *İş Adamlarının Yaşam ve Çalışma Değerleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tutar, H. (2016). İnançlar ve Değerler. *Sosyal Psikoloji: Kavramlar ve Kuramlar* (3 b., s. 111-134). içinde Ankara: Seçkin Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK). (2020). *Türkçe sözlük*. 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=de%C4%9Fer%20bi%C3%A7mek> adresinden alındı.
- UNİCEF. (1989, Kasım 20). Nisan 2020 tarihinde www.unicef.org: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden alındı
- Uyanık Balat, G., & Balaban Dağal, A. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yazgan İnanç, B., Kılıç Atıcı, M., & Bilgin, M. (2019). Bilişsel Gelişim. *Gelişim Psikolojisi I Bebeklik, Çocukluk, Ergenlik* (s. 140-145). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(19). https://www.researchgate.net/profile/Kubilay_Yazici/publication/267781581_DEGERLER_EGITIMI'NE_GENEL_BIR_BAKIS/links/59106e71aca272f38d5986d7/DEGERLER-EGITIMINE-GENEL-BIR-BAKIS.pdf
- Yel, S., & Aladağ, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. M. Safran (Dü.) içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1 b., s. 68-224). Ankara: Pegem Akademi.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerinin Kazanılma Düzeyi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6.Sınıf Değer Yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 407-416. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/237/220>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2018). Motor Gelişim. Ç. Gür (Dü.) içinde, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (36-72 Ay)* (s. 47-48). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yöndem, Z. D., & Taylı, A. (2007). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. A. Kaya (Dü.) içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 83-131). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yukay Yüksel, M., Canel, N., Mutlu, N., Yılmaz, S., & Çap, E. (2015). Okul Öncesi Çağdai Çocukların 'İyi' ve 'Kötü' Kavram Algılarının Resim Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 271-303.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302354>

EKLER

EK 1. Demografik Özellikler

Öğrenci kodu	Özellikleri
EÇ1	: 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Çok konuşkan ve oldukça hareketli bir çocuk. Her konuda bir fikri oluyor. Etkinliklere karşı çok ilgilidir. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.
EÇ2	: 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Yardımsever, arkadaşlarına karşı hassas, paylaşmayı seven bir çocuktur. Yemek yemeyi çok seviyor. Büyüyünce polis olmak istiyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.
EÇ3	: 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Arkadaşlarıyla oyun oynamaktan çok keyif alıyor. Her zaman güzel kıyafetler giymek istiyor. Okulu çok seviyor. Etkinliklere ilgiyle, hevesle katılıyor. Büyüyünce asker olmak istiyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.
KÇ4	: 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne çocuğunu sürekli başkalarıyla kıyaslıyor. Okulla, etkinliklere hatta oyunlarla bile ilgilenmiyor. Sadece sınıf içinde dolaşmayı istiyor. Söylenenleri çok iyi anlayamıyor ve ifade edemiyor. Büyüyünce öğretmen olmak istiyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.
EÇ5	: 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba kuralcı değil. Çocuk ne isterse o yapıyor. Yapılmazsa kendini yerlere atarak ağlıyor. Kendi başına oynamayı tercih ediyor. Arkadaşlarıyla oyun oynamayı sevmiyor. Büyüyünce asker olmak istiyor. Tek çocuk.
KÇ6	: 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba demokratik tutum sergiliyor. Arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi

-
- seviyor. Fakat KÇ13 kuzeni olduğu için genellikle onunla birlikte oyun oynuyor. Güzel ve gösterişli giyinmeyi, süslenmeyi seviyor. Büyüyünce kuaför olmak istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var.
- KÇ7 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba demokratik tutum sergiliyor. Sessiz, sakin ve uyumlu bir çocuk. Etkinliklerden keyif alıyor. Oyun oynamayı ve arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi seviyor. Büyüyünce doktor olmak istiyor. Kendinden küçük bir erkek kardeşi var.
- EÇ8 : 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve araştırma sırasında boşandılar. Baba çocuğuyla ilgili. Anne tarafından şiddete maruz kalmış. Anne ve baba boşanmadan önce çocuk da ailede şiddet olduğunu görmüş. Duygusal olarak çok yıpranmış bir çocuk. Duygularını çok iyi ifade ediyor. Büyüyünce asker, polis gibi silahı olan bir meslek sahibi olmak istiyor. Tek çocuk.
- KÇ9 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba kuralcı değil. Sevecen, yardımsever ve çok duygusal bir çocuk. Doğaya karşı çok ilgili, çiçek, ağaç, hayvanlarla ilgili tüm etkinlikleri çok seviyor. Büyüyünce doktor olmak istiyor. Kendinden büyük bir erkek bir de kız kardeşi var.
- EÇ10 : 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba kuralcı değil. Özgür bırakıyorlar. Arabalara karşı çok ilgili. Büyüyünce çok hızlı giden arabaları olsun istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var.
- KÇ11 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba kuralcı değil. Ailesine her söylediğini yaptırıyor. Arkadaşlarıyla oyun oynamayı seviyor fakat kendi koyduğu kurallara uymayınca şiddete başvurabiliyor. Büyüyünce öğretmen olmak istiyor. Kendinden küçük bir erkek kardeşi var.
- KÇ12 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba çocuğun her istediğini yapıyor. Okula alışırken çok sıkıntı

---

yaşadı. Ailesinden kopmak ona çok zor geldi. Arkadaşlarıyla oyun oynamayı sever ama hepsiyle oynamaz. Arkadaş konusunda seçicidir. Arkadaşlarının övülmesinden ve onların öğretmen tarafından pekiştirilmesinden hiç hoşlanmaz. Her zaman en iyinin kendi olmasını ister. Büyüyünce öğretmen olmak istiyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.

KÇ13 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba kuralcı değil. Etkinliklere aktif olarak katılır. İstemediği bir durum olduğunda ağlayarak onu ifade eder. Sınıfta bulunan KÇ6 kuzenidir ve sürekli oyun arkadaşı olarak onu tercih eder. Öğretmen olmak istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var. Yakın zamanda evleri yanmış ve bir erkek kardeşini yanarak kaybetmiştir.

EÇ14 : 2015 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba çok kuralcı değil. Geniş bir ailede yaşamaktadırlar. Bundan dolayı özgür yetişmiştir. Yenilmeyi sevmez. Çok hırslıdır. Okula gelmek istemediği zamanlar tüm gün bunu belli eder. Büyüyünce ne olmak istediği sürekli değişiyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.

KÇ15 : 2015 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba kuralcı değil. İstediklerini ağlayarak ifade eden bir çocuktur. Çok duygusaldır. Etrafındaki herkesin sevgi ve ilgisini çekmek için çabalar. Öğretmen olmak istiyor.

KÇ16 : 2015 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne çok korumacıdır. Anne çocuğunun canı yanmayıp hep mutlu olsun yeter diye düşünür. Baba daha özgür bırakır. Çok duygusal ve sevilmediğini hissettiğinde kendini bütün gün kapatır. Farklı davranışlarla ilgi çekmeye çalışır. Öğretmen olmak istiyor.

EÇ17 : 2015 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba tutarlı ve korumacı. Anne ilgili, çocuğunun üstüne çok düşmektedir. Baba her şeyi araştırmasına, öğrenmesine izin

---

vererek destek olur. Özgür bırakırlar; fakat yanlışları hakkında sürekli konuşarak baskı kurarlar. Kendini iyi ifade ediyor. İtfaiyeci olmak istiyor. Kendinden küçük bir erkek kardeşi var.

KÇ18 : 2015 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba korumacı. Arkadaşlarıyla oyun oynamayı seviyor. Büyüyünce öğretmen olmak istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var.

EÇ19 : 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne korumacı bir tutum sergilerken baba özgür bırakıyor. Hareketli, arabalarla ve Legolarla oynamayı seviyor. Kendinden büyük bir erkek kardeşi var.

KÇ20 : 2014 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba demokratik bir tutum sergiliyor. Oyuncaklarla oynamayı seviyor. Arkadaşlarıyla uyumlu. Büyüyünce öğretmen olmak istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var.

KÇ21 : 2015 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Etkinliklere katılıyor; ancak canı istemediğinde sadece resim yapmayı tercih ediyor. Arkadaşlarıyla uyumlu, oyun oynamayı seviyor. Büyüyünce doktor olmak istiyor. Kendinden büyük bir kız kardeşi var.

EÇ22 : 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşamaktadır. Anne ve baba eğitim konusunda kuralcı. Onun dışında kendi kararlarını alması konusunda özgür bırakırlar. Çok duygusal bir çocuktur. Arkadaşlarını ve oyun oynamayı çok sever. İlişkilerde kural olmazsa problem çözmek için desteğe ihtiyaç duyar. Astronot olmak istiyor. Yakın zamanda ilk kez bir kardeşi olacak.

KÇ23 : 2015 doğumlu kız çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve baba demokratik bir tutum sergiliyor. Etkinliklerde özgür olmayı istiyor. Kurallı oyunları pek sevmiyor. Büyüyünce ne olmak istediği sürekli değişiyor. Kendinden küçük bir kız kardeşi var.

EÇ24 : 2014 doğumlu erkek çocuğudur. Anne-baba sağ ve birlikte yaşıyor. Anne ve babası her istediğini yapıyor. Kendini her zaman iyi ifade edemeyebiliyor. Tek çocuk.

EK 2. Veli İzin Belgesi

T.C. Sakarya Üniversitesi

Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Ceren Yıldırım Ayhan tarafından yürütülen “Okul öncesi öğrencilerinin, Rokeach’ın evrensel ana değerlerinden olan “mutluluk” algısına yönelik nitel bir araştırma” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Okul öncesi dönem çocuklarının mutluluk kavramına yönelik mevcut algılarını açığa çıkarmaktır. Bu çalışma doğrultusunda veriler görüşme ve görsel çizimi yapılarak alınması yolları ile toplanacaktır. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 23 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden bekleyen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya ceren.ayhan@ogr.sakarya.edu.tr e-posta adresi ve 05074788183 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; Kabul ediyorum Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Ceren Yıldırım Ayhan

İmzası:

EK 3. Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

1. Mutluluk nedir?
2. Seni ne/ne mutlu eder?
3. Seni mutlu eden bir anını anlatır mısın?
4. Mutlu çocuklar ne/neler yapar?
5. Mutlu bir çocuğun resmini çizer misin? Ne/neler yapıyor?
6. Mutlu olmak için ne yaparsın?
7. Mutluluğun olmadığı bir dünya nasıl olur?

ÖZ GEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ

Adı ve Soyadı: Ceren YILDIRIM AYHAN

E-postası: ceren.ayhan@ogr.sakarya.edu.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği,
Samsun

GÖREVLER:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Görev Yılı
Okul Öncesi Öğretmeni	MEB	2011 – devam etmektedir.

ESERLER:

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

Keskin, S. C., & Yıldırım, C. A. (2018). Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Ailem Beni Böyle Yetiştiriyor. S. Z. Genç, O. Yaşar, & F. Ö. Yaşar içinde, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu* (s. 410 - 420). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.